

Đordije Đole Maksimov Ojdanić
I G U M A N M O J S I J E

Đorđije Đole Maksimov Ojdanić
IGUMAN MOJSIJE

Izdavač
CRNOGORSKI KULTUTNI FORUM CETINJE

Za izdavača
Borislav Cimeša

Edicija
Savremena proza

Urednik
Borislav Cimeša

Recenzenti
Dr. sc. Goran Sekulović
Borislav Cimeša

Slog, korektura i tehničko uređenje:
Autor

Prelom knjige i štampa
IVPE Cetinje,
e-mail: ivpe@t-com.me

Tiraž
300 primieraka

Đordije Đole Maksimov Ojdanić

I G U M A N M O J S I J E

Dr. sc. Goran SEKULOVIĆ:

RIJEČ O KNJIZI „IGUMAN MOJSIJE“

Autora ove izuzetno značajne, vrijedne i korisne knjige pod naslovom

“Iguman Mojsije”, Đorđija Đola Ojdanića, znamo već decenijama kao vrsnog publicistu koji nam je podario više djela iz naše, crnogorske, istorijske prošlosti. Ovog puta pred nama je njegova najnovija knjiga koja govori prije svega o jednoj od najznačajnijih crnogorskih ličnosti igumanu Mojsiju Zečeviću koji je rođen u Vinickoj kraj Berana 1780. a umro 1850. i sahranjen ispred manastira Đurđevi Stupovi. Iguman Mojsije Zečević kao znameniti vasojevički duhovnik, ali i svjetovni vasojevički glavari i poglavari, bio je iguman manastira Đurđevi Stupovi kraj Berana od neđe oko 1825. godine. Školovan je na Duhovnoj akademiji u Petrogradu u katedrali duhovnosti u Zagorsku. Iguman Mojsije Zečević je bio svjetovni i duhovni vladar najbrojnijeg crnogorskog plemena Vasojevića s kraja osamnaestog i početkom devetnaestog vijeka i njegov portret, ličnost i ukupno djelo se mogu veoma dobro i reljefno, čak i slikovito i idejno vrlo karakteristično i dosljedno, sagledati i upoznati u ovoj veoma čitljivoj, dinamičnoj, interesantnoj i nadasve intrigantnoj i poučnoj, primamljujućoj i čak omamljujućoj u najpozitivnijem patriotskom, otadžbinskom, vjersko-ekumen-sko-kulturnom, prosvjetno-edukativnom, informativno-istorijskom i idealno-prosvjetiteljskom smislu knjizi. Iz knjige Đorđija Đola Ojdanića se veoma dobro i jasno vidi da je, uz Petra I i Petra II Petrovića Njegoša, Iguman Mojsije Zečević bio jedna od najznačajnijih ličnosti Crne Gore.

Zajedno sa Petrom I Petrovićem radio je na oslobodjenju crnogorskih plemena i podizanju ukupnog crnogorskog narodnog i patriotskog duha, jačanju duhovnih i prosvjetnih prilika, ali i političkog, bezbjedonosnog, diplomatskog i međunarodnog ugleda crnogorske države. Njega je Petar Prvi imenovao da ga zamjenjuje u „stolici“ dok dođe mladi Rade Tomov na prijesto. A kada je umro Petar I i trebalo da se za njegovog nasljednika izabere mladi Rade Tomov, Iguman Mojsije je sa još nekoliko uglednih crnogorskih prvaka nepokolebljivo, ne dvoumeći se nimalo, već odmah, i odlučno stao uz mladog Njegoša, kome su mnogi osporavali pravo na duhovni i svjetovni crnogorski tron. Đorđije Đole Ojdanić pokazuje u ovoj knjizi da je Iguman Mojsije Zečević bio nesvakidašnja ličnost, nepokorna, samosvojna, dostojanstvenog i borbenog, ponositog i slobodarskog duha i stalnog, vječnog otpora prema svakom tuđinu i gazitelju narodnih prava i sloboda, česti i imena, vjere i obraza, prema Njegoševim epohalnim i vječnim uzusima i pravilima, iskazima i načelima koje je dao na tako izuzetno umjetnički način u “Gorskom vijencu” kao ogledalu i enciklopediji crnogorskog etničkog i nacionalnog duha. Na toj visini, na toj ravni, na tim primjerima i visokim moralnim načelima, dakle njegoševskim, i Iguman Mojsije Zečević ostavio je vječni, neizbrisiv i upečatljiv i dubok trag u crnogorskoj istoriji, u ne malom obimu utičući i presudno da se upravo takav potonji njegoševski i crnogorski duh i ovaploti i ustali, iskristališe i – snagom munje i groma, sjaja najveličanstvenije nebeske zvijezdane arije i simfonije, te najljepšeg i najumnijeg ljudskog lica i duhovnog i etičkog svečovječanskog, univerzalnog nasljeđa na Zemlji – pojavi i obnaroduje na tako genijalan, stvaralački vatren i neuporediv, način kod mladog i vječnog mladog a opet tako zrelog i najzre-

lijeg Njegoša čije ime, lik i djelo nadahnjuju i nadahnjivaće svakog poštenog i lojalnog Crnoj Gori Crnogorca kroz sve buduće vjekove. Pomoću multidisciplinarnog istraživačkog i iskaznog metoda, lako pamtljivog, popularno pisanog i čitljivog teksta koji je međutim duboko seriozan, nadahnut i inspirativan, na dokumentarni, historiografski, literarni i publicistički način, i to od najbolje i najplemenitije vrste i kovine, Đorđije Đole Ojdanić je u svojoj knjizi "Iguman Mojsije" dokazao da je nesumnjivo upravo Iguman Mojsije Zečević na izuzetan i bogat, raskošan i inspirativan, inicijacijski i nacionalnodržavno-vjersko-kulturno-civilizacijski način doprinio jednom ovakvom epohalnom istorijskom, renesansno-ličnosnom i samosvojnom, uzdizanju, stasavanju, vaspitanju i obrazovanju, građenju i samosvojnosti Petra II Petrovića Njegoša.

Iguman Mojsije Zečević ostavio je istorijskog traga u Crnoj Gori kao malo koja crnogorska ličnost iz vremena Petra I i Petra II Petrovića Njegoša i otuda je on i tako velika istorijska ličnost novije crnogorske povjesnice. Zato mu uostalom Crnogorci i duguju najviše moralno poštovanje i zahvalnost. Prema ovom vazda buntovnom i slobodarski nastrojenom hajduku-duhovniku, pretpostavlja se da je Njegoš gradio lik Igušana Stefana u „Gorskom vijencu“. Izuzetno zanimljiv, borben i duhovit, pravi narodni sin i čovjek, rasna i svestrana vasojevićka i crnogorska bastadurna ličnost Mojsije Zečević nije mogao ostati bez uticaja na budućeg vladiku. Kasnije će postati jedan od Njegoševih najbližih saradnika i državnih i političkih savjetnika i ličnost koja će značajno doprinijeti utvrđivanju crnogorske nacionalne, državne i političke ideologije.

Pod uticajem Igušana Mojsija Zečevića formirao se Njegošev nepokolebljivi oslobodilački i nacionalno-državni

crnogorski svjetonazor kao suverenog i međunarodno prepoznatog, historijskog naroda i okosnice, sveokupljališta, ugaonika, kamena-temeljca i matice crnogorske države, tj. Crne Gore. No, ovo je knjiga ne samo o Igumanu Mojsiju Zečeviću već i o Vasojevićima koji su najveće crnogorsko-brdsko pleme, koje je nastanjeno u istočnom dijelu Crne Gore, u Lijevoj Rijeci i s obje strane Lima sve do rijeke Lješnice. Vasojevići su jedna porodica, jedno pleme, jedna krvna zajednica, koja ima svoju zajedničku slavu Svetog Arhandela, zajedničku tradiciju o svojoj prošlosti, i koja pamti sve svoje pretke počev od glavnog rodonačelnika Vasa pa sve do današnjeg dana.

Od Nožice Vasojevići su se počeli pomjerati postepeno ka istoku dokle nijesu zahvatili cijelu limsku dolinu sve do rijeke Lješnice. Prilikom toga kretanja, širenja i prodiranja oni su starosjedoce Lužane, Bukumire, Macure, Španje i Latine, dijelom asimilovali, dijelom potisnuli, a dijelom potčinili, i svi ma naštenuli ime Srbljaci. Nasuprot Vasojevićima, Srbljaci ne predstavljaju etničku cjelinu, jer oni nisu jedna porodica, jedno pleme, jedna krvna zajednica, već skup raznih rodova koji su se tokom vjekova tako izmijenili, da se danas za mnoge sigurno ne zna ko od koga vodi svoje porijeklo. Otuda Srbljaci, uzeti kao cjelina, nemaju tradicije o svojoj prošlosti, jer nemaju zajedničkog pretka od kojega bi izvodili svoje zajedničko ime i porijeklo. Interesantno je reći da u početku, kada su Vasojevići zauzeli limsku dolinu i potčinili starosjedoce, Srbljaci nijesu imali ni svojih glavara niti ikakva učešća u opštim plemenskim poslovima, već su im Vasojevići i sudili i predstavljali ih i spolja i iznutra. Ali upornom borbom Srbljaci su počeli osvajati jedno po jedno zvanje, dokle nijesu izvojevali svoje kmetove, bratstvene starješine, a docnije i pravo učešća na narodnim zbo-

rovima i skupštinama. No i pored tih zadobijenih i osvojenih prava, Srbljaci su kao manjina bili i ostali potišteni, zapostavljeni, jednom riječju skrajnuti, jer ih Vasojevići nijesu nikada htjeli primiti u svoju sredinu kao ravnopravne članove, pošto su oduvijek smatrali da su od njih nešto više i da se s njima ne mogu nikako izjednačiti.

Usljed te dugotrajne borbe i međusobnog gloženja, bješe se i kod jednih i kod drugih razvio toliki antagonizam, da je ta borba Srbljake ujedinila, i od njih, kao raznorodnih elemenata, stvorila jednu takvu cjelinu koja se smatra kao jedna zajednica koja ima iste misli, iste želje, iste osjećaje. Zbog toga oštrog razlikovanja koje je postojalo između Vasojevića i Srbljaka, čak su se i u nepisanim, običajnim i u pisanim, zakonodavnim aktima spominjala ova dva "posebna naroda", koja su se među sobom bitno razlikovala kako po svome duhu, karakteru i osjećaju, tako i po drugim etničkim odlikama.

U vrijeme Igumana Mojsija Zečevića kao prvog savjetnika i saradnika Petra Prvog i Petra Drugog, koji je dugo godina boravio na Cetinju naročito od 1831. godine, Vasojevići se tretiraju kao dio Crne Gore (o tome piše i Pavel Apolonovič Rovinski – "Građa za istoriju Vasojevića", 1889.), i nalaze se pod jurisdikcijom Crne Gore. O tome svjedoči veliki broj dokumenata, a zanimljivo je spomenuti pismo kneza Aleksandra Karađorđevića, vladici Radu, iz 1850. godine, đe se on žali kako "crnogorski Vasojevići grubo postupaju sa Ašanima (Srbljacima, odnosno Srbijancima)", i traži od njega da ih umiri.

Pripadnost Vasojevića Crnoj Gori, od 1831. godine, potvrđuju i crnogorske blagajničke knjige. Iz njih se vidi da su Vasojevići jugozapadno od Komova plaćali porez Cetinju (koji su, recimo, Kući odbijali da plaćaju). Vasojevići su učestvovali i u

bitkama: na Martinićima i Krusima (nakon čega Piperi i Bjelopavlići ulaze u sastav crnogorske države). Međutim, to što Vasojevići prije 1831. nijesu bili pod jurisdikcijom Crne Gore uopšte ne znači da nijesu bili slobodni! Itekako su bili, i funkcionisali kao autonomno slobodno pleme, odbijajući da plaćaju porez Turcima.

Vasojevići su se još pri kraju 16. vijeka odmetnuli od Turaka i prestali da im plaćaju danak i da primaju vojvode koje im je skadarski vezir određivao. Samim aktom odmetanja oni su otpočeli živjeti svojim posebnim i samostalnim životom, pa sljedstveno donositi razna pravila i stege po kojima su se u svo- me radu i životu imali upravljati. Besumnje da im je prva bri- ga bila da iz svoje sredine istaknu i izaberu vrhovnog glavara, vojvodu, koji bi bio glava plemena, predvodio ih u borbama i predstavljao u odnosima s drugim plemenima i turskim vlasti- ma. Izbor je padao na najuglednijeg kneza, na čoveka koji se odlikovao kako otmjenim porijeklom, ratnom slavom i besjed- ničkim darom, tako i svojom energijom, okretnošću i umješno- šću da može ljudima upravljati i u ruci ih držati.

Pored ove vrste odluka, plemenske skupštine su dono- sile i druga pravila, koja su bila obavezna za cijelo pleme, i koja je narod nazivao "zakonom", "sudom" i "pravdom". Ti prvobitni zakoni, odluke, rješenja i stege, docnije su prema prilikama mi- jenjani, dopunjavani, tako da sredinom 18. vijeka, u doba kne- za Mirčete Rajičeva i njegova brata, kneza Milutina, Vasojevići su imali već izrađeno zakonodavstvo gotovo po svima prav- nim granama, i po njemu se u svemu upravljali. Iz toga doba očuvani su izvjesni propisi ustavnopravnog karaktera, koji go- vore o granicama Vasojevića: "Nebo Bogu, caru sva zemlja, a Vasojević od Nožice do Lješnice navijek i amin"; o pravosuđu:

“Od danas pa navijek i amin kolo (pleme) vasojevičko drži srpski sud i pravda”; o neplaćanju danka: “Bogu Božje, manastiru svoje, a Vasojević danak nikome ne plaća”; o izdaji: “Ko podanas ode pećskome paši bez izema vojvode, da se više ne vrće među nas, a ako se vrne, da se kastiga”, itd. Na ovom dugotrajućem, viševjekovno evolutivnom i autonomnom običajno-etičkom, zakonodavno-pravnom, civilizacijskom, demokratskom i političko-kulturno- vjerskom identitetskom magistralskom istorijskom putu Vasojevića kao integralnog dijela Crne Gore i crnogorske države, stoji kao jedno od nauglednijih i najčasnijih imena i ime i djelo Igumana Mojsija Zečevića što se tako dobro i historiografski potkovano vidi iz knjige „Iguman Mojsije” , Đorđija Đola Ojdanića, iz čega nedvosmisleno proizilazi da je “Iguman Mojsije Zečević bio jedna od najvećih i najzaslužnijih ličnosti u crnogorskoj povjesnici”. Dajući i sam neprocjenjivi doprinos istorijskom trajanju vasojevičkog zakonodavnog autonomnog duha, Iguman Mojsije Zečević obnovio je izuzetno značajni pravni akt za istorijsku i pravnu prošlost Crne Gore, naime “Vasojevički zakon u dvanaest točaka”.

Narodno predanje “Vasojevički zakon u dvanaest točaka” vezuje za početak 19. vijeka, za vojvodu Simu Lakićeva i igumana Mojsija Zečevića i ovaj pravni akt predstavlja zbir svih “stega” koje su Vasojevići usvajali još od 16. veka, kad su se odmetnuli od Turaka i prestali da plaćaju danak. Narodno predanje još veli kako su vojvoda Simo Lakićev i Iguman Mojsije Zečević riješili da uspostave “stari zakon”, dodajući mu nove članove. Zakon se nije sačuvao u pismenom obliku. Njegove “točke” pamtile su se u usmenom predanju, i “glačane” godinama dobile jezgrovit oblik pravih poslovice i aforizama. Tako su se “zakoni, sudovi i stega” lakše pamtili, i s koljena na kolje-

no prenosili. Puno je zaista i svih ostalih istorijskih i društvenih, državnih i vjerskih, kulturnih i civilizacijskih polja na kojima je Iguman Mojsije Zečević postigao izvanredne uspjehe.

Poput svetog Petra I mirio je zakrvljenu crnogorsku braću, bratstva i plemena i usmjeravao ih sve u zajedničku odbranu slavne im domovine i matice Crne Gore protiv tadašnjeg moćnog turskog neprijatelja. Između ostalog, uspostavio je i veze između Crne Gore i Srbije, a takođe je i pomagao Karađorđev ustanak. Obavljao je veoma značajne državničke, političke i svjetovne dužnosti i misije u vrijeme Petra II Petrovića. Jedan je od najzaslužnijih Crnogoraca za ujedinjenje Vasojevića i drugih brdskih plemena u jedinstvenu i neotuđivu državu Crnu Goru zadužujući tako sve kasnije crnogorske generacije tim izuzetnim istorijskim pregnućima, čije se posljedice i značaj u savremenosti nedovoljno uočavaju, pamte, obilježavaju, uče i vrednuju.

Iz knjige Đorđija Đola Ojdanića jasno je da je Iguman Mojsije Zečević bio – što se tiče Crne Gore, Crnogoraca i svih građana i kroz istoriju i današnje obnovljene suverene i međunarodno priznate crnogorske države – maestralna istorijska, vjerska, moralna, kulturna, prosvjetiteljska i civilizacijska ličnost i gromada renesansnog obima znanja, moći, vještina, interesovanja, aktivnosti i djela, rezultata i istorijskog učinka, jedna od samo nekoliko takvog prepoznatljivog karaktera i duhovno-etičkog zračenja i značenja na čitavoj crnogorskoj teritoriji u cjelokupnoj istoriji Crne Gore.

Predvodio je Vasojeviće i druga crnogorska plemena i umom, perom, ali i oružjem i viteštvom u mnogim prilikama i bojevima. I on je slavi svoga mača dodao i slavu svoga pera, kako je to za velikog i umnog vojvodu Marka Miljanova napi-

sao Danilo Kiš. Tako je postao vječna uzdanica svih Vasojevića i svih Crnogoraca, ali i svih Srba u Crnoj Gori, odnosno svih onih crnogorskih građana koji su lojalni crnogorskoj suverenoj državi i dakako koji se etnički i nacionalno osjećaju, pa onda i s pravom kao dijelom njihovih korpusa ljudskih prava izjašnjavaju i danas kao Srbi, kojima je do svoje crnogorske otadžbine i domovine, vječna uzdanica za vječnu Crnu Goru, za njeno vječno moderno multikulturalno i interkulturalno, multinacionalno i sveprožimajuće jedinstvo svih crnogorskih državnih, nacionalnih, vjerskih i svih drugih, kulturnih i jezičkih osjećanja i iskaza. Jer, kako reče igumana Mojsija Zečevića veliki prijatelj i saradnik besmrtni Njegoš "Ne pita se ko se kako krsti, no čija mu krvca grije prsi, čije ga je ml'jeko zadojilo". (Pozdrav rodu iz Beča 1847), danas bi dodali i da li se uopšte krsti, tj. podrazumijevajući ne samo vjersku slobodu da se ili krsti, klanja ili vjeruje na bilo koji od ovih ili na neki drugi način, ali i da ne vjeruje i da bude ateista, gnostik, panteista ili pak zagovornik agnosticizma, bez obzira naravno kojoj etničkoj i nacionalnoj grupaciji pripada. Iguman Mojsije Zečević bio je i književnik i pisac, jer je pisao molitve i epske pjesme koje su zabilježili njegovi savremenici. Preko pedesetak njegovih epskih pjesama objavljeno je u raznim listovima, časopisima i antologijama.

Mnogo je interesantnih detalja, manjih i većih, cjelina, mikro djelova ali i makro slika, epskih i lirskih istovremeno, u ovoj knjizi, koja plijeni svojom raznovrsnošću, poletnošću, mozaičkim sklopom i širokim rasponom tema koje su zapravo sve priče o jedinoj nam i jednoj Crnoj Gori, koja će nam iz ove knjige, poslije njenog čitanja, biti još više naša, bliža, toplija, draža, svojskija i svojnija, sojnija i sočnija!, privlačnija, bogatija, interesantnija, autentičnija, izvornija, originalnija, poučnija,

voljena i nikada moguće zanemarena i zaboravljena, već vazda intrigantna, inspirativna, živa i vječna! Jer, ova knjiga autora Đorđija Đola Ojdanića nije obično publicističko i historiografsko, pa ni literarno ili neko drugo slično štivo. Ono daleko nadmašuje i prevazilazi i uske žanrovske okvire i granice tzv. zavičajne i folklorno-etnološke historiografije, strasno, vješto, predano, entuzijastički, posvećeno, znalčki, činjenički, nadahnuo, samosvjesno i stvaralački gradeći široko vasojevičko ušće u maticu crnogorsku i dajući osoben i tako dragocjen prilog opštem historiografskom i civilizacijskom pogledu – na tragu jedinstvenog i autentičnog crnogorskog pogleda na svijet za koji je Jovan Cvijić rekao da među svim Južnim Slovenima niko nije tako i toliko otvorenih i širokih pogleda kao što su to Crnogorci – na izgradnju ukupne i cjelovite crnogorske države i svih njenih istorijskih, etničkih, nacionalnih, kulturnih, jezičkih i civilizacijskih vrijednosti i prilika, mentaliteta i načela, osobina i dijelova, tj. oblasti (teritorija), kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti i u budućnosti, koji će sigurno zainteresovati kako domaće čitaoce tako i ljude sa strane koji nedovoljno ili vrlo malo znaju o Crnoj Gori i Crnogorcima i svim drugim nacijama i etnosima, vjerama i grupacijama u našoj vječnoj Crnoj Gori. Ona je vječna zato što su postojale takve ličnosti kao što je Iguman Mojsije Zečević i što postoje knjige poput ove koju promovishemo, dakle, "Iguman Mojsije", Đorđija Đola Ojdanića, i što će postojati i dalje knjige koje govore o takvim i drugim našim, crnogorskim duhovnim gorostasima od prvih dukljanskih pa sve do naših savremenih crnogorskih dana, gorostasima koji su ostajali Crnogorci sa svojim imenom i djelom u najljepšem nacionalnom, samosvjesnom, kulturnom i civilizacijskom pogledu, čak i ako su najveći dio svog života proveli u tuđini, u rasijanju, kao što

su to bili, između ostalog, iz dva prilično udaljena historijska vremena, i Jovan Stefanović Baljević i Jovan Džon Plamenac. Ona je vječna ne samo što su vječni Crnogorci već što su vječni i svi drugi njeni, naši, crnogorski, kosmopolitski, civilizacijski etnički i vjerski krugovi, što su vječne i sve druge nacije u Crnoj Gori koje su crnogorski državotvorne jer su lojalne i jer poštuju Crnu Goru, jer su kolektivno kao cjelina i individualno kao njihovi članovi rasli i stasavali sa uvjerenjem, osjećanjem i saznanjem da im je Crna Gora najbliža, najbolja, najdraža, najsigurnija, najkorisnija, najcijenjenija, najzahvalnija, najpoštovanija, najobaveznija, najdužnosnija, najmoralnija, najduhovnija, najbogatija i najvoljenija, njihova 7 uistinu prava i jedina, domovina i otadžbina unutar koje se spajaju najveličanstvenije i najdublje višegeneracijske niti i povezanosti između njihovih predaka i potomaka.

Đorđije Đole Ojdanić je u svojoj knjizi "Iguman Mojsije" pokazao da je ovom uvjerenju, osjećanju i saznanju dao ogroman i nezamjenljiv historijski doprinos iguman Mojsije Zečević i tako se svrstao i u usmenom predanju i u pisanim dokumentima kao jedna od najvećih ličnosti crnogorske povjesnice, uvjerenju, osjećanju i saznanju koji predstavljaju vječnost Crne Gore i najveću snagu našem crnogorskom trajanju u prostoru i vremenu i u budućnosti jedini garant nacionalnog, državnog, teritorijalnog, nezavisnog, suverenog, demokratskog i civilizacijskog opstanka Crne Gore – Crnogoraca ali i Crnogorskih Srba, Crnogorskih Albanaca, Crnogorskih Bošnjaka, Crnogorskih Muslimana, Crnogorskih Hrvata, Crnogorskih Roma i svih Crnogorskih građana/državljana bez obzira na etničko i vjersko porijeklo i pripadništvo.

Borislav CIMEŠA:

MUDRI IGUMAN JE PONOVO SA NAMA

Jedan značajan dio svoje knjige „Vasojevići i Cetinje“ objavljene 2001. godine kod ovog istog izdavača, Đordije Đole Maksimov Ojdanić posvetio je velikom igumanu iz anala crnogorske sakralne povjesnice Mojsiju Zečeviću (1780-1820). Od tada do danas trajala je piščeva istraživačka posvećenost ovoj znamenitoj ličnosti Vasojevića i Crne Gore.

Nakon niza godina Ojdanić se oglašava novom monografijom koja predstavlja istraživačku nadgradnju nad već prethodno navedenom studijom. Tako on dopisuje crnogorsku istoriju još jednim djelom iz oblasti crkvene i sakralne povjesnice. A ona je neraskidivo povezana sa istorijom crnogorskog naroda i države. Toj simbiozi poseban pečat udariće hronika srednjeg vijeka. Srednjevjekovna događanja situiraju crkvu u središte svjetskog istorijskog procesa. Teologija tada postaje dominantni oblik društvene svijesti. Pravo, moral, filozofija, umjetnost, nauka bile su u tom vremenu ancilla theologiae. Skolastički filozofi Erigen, Roscelin, Anzelm Kenterberijski, Abelar, Albertus Magnus, Toma Akvinski, Duns Skot, Viljem Okam i drugi, smatrali su svojim zadatkom, da dokažu da su vjerske istine u isto vrijeme i nužne istine. U te istine nije smjelo sumnjati. Svaki skepticizam prema normiranom teološko-sholastičkom standardu i vječnim istinama bio je drastično sankcionisan. Naročito su prostoru djelovanja i misije rigidne zapadne crkve.

Njena torkvedovska inkvizicija pretvarala je tijela velikih antidogmatičara i protagonista „licentiae poeticae“ u

pepeo. Lomače su bile grandiozni spomenik apsolutizmu teološko-sholastičarskog logosa i auto de fea.

Inkvizit je živio u uvjerenju da će se tijelima žrtava upokojiti i duše jeretika, odstupajući od osnovnog suda teološkog učenja, da je ljudska duša besmrtana. Za razliku od ovih procesa sa zapada, na evropskom istoku dešavali su se drugačiji istorijski procesi. Ekspanzivna Osmanska imperija prodira duboko na evropski kontinent. Pred njom padaju imperije, države i carstva, počev od Vizantije. Veliki i mali. Stigla je i do Beča. Crna Gora se kao rijedak primjer otpora zlu i nasilju i posvećenosti slobodi, održavala i uspjela opstati u svojoj volji suprotstavljenoj ropstvu. Moćne Osmanlije su svoja teritorijalna osvajanja i pokoravanja naroda zloupotrebom vlastite religije islama, pored prateće, u raznim slučajevima, dobrovoljne recepcije islama, dovršavale uglavnom nasilnom islamizacijom zemalja i njihova populusa.

Crna Gora, kao što rekosmo, odupire se i opstaje na dijelu vlastite slobodne teritorije. Još u doba Crnojevića, do pred kraj XV stoljeća, srednjevjekovna Zeta-Crna Gora uočava iskušenja i opasnosti prodirućih Osmanlija i nastupajućrg islama. Zato ona snazi mača svjesno dodaje moć uma, duha, pera i knjige osnivanjem prve državne štamparije.

Tijem istorijskim podvigom, razapeta između ratova i gladi, nastupajuće i prijeteće islamizacije i očuvanja vjerskog i narodnog identiteta i narodnog bića i duha, opredjeljuje se za slobodu kojom može jedino očuvati sopstvo. A taj besmrtni plan borbe odezbdjeđuju bogoslužbene knjige, ka čuvari vjere. Preko vjere čuvari i narodnosti i državne slobode i suverenosti. Knjiga Crnojevića postaje duhovno oruđe odbrane i embrion rađanja nacionalnog u epohi već začete prve globalizacije.

Crnogorski mitropolit crnojevićke spohe Visarion I i njegov sljedbenik episkop kir Vavila, zajedno sa svojom Crnogorskom pravoslavnom crkvom bili su u tom vremenu potonjih decenija XV vijeka jedini eksteritorijalni crkveni faktički, autokefalni velikodostojnici, koji su na vjerskom polju djelovali izvan domašaja turske političke moći, kojoj je bila potčinjena, već pokorena Carigradska patrijaršija. Sa Visarionom i Vavilom upravo počinje novo razdoblje istorije Crnogorske crkve.

Otpočinje epoha njenog prijelaznog organa od feudalno dogmatske ka crnogorskoj ponarođenoj narodnoj crkvi. Taj prijelaz biće praćen konfliktnim situacijama i sukobima sa sopstvenim podložnicima-kmetovima, koji su bili izrazito manjinska grupacija u odnosu na crnogorske seljake. Oslobođajući i kmetove svojeg feudalnog položaja Crnogorska crkva tada se već institucionalizovala u crkvu slobode. Tome je doprinio Zakonik Ivana Crnojevića (Sud carski i spahijski), kojim se proglašava načelo utoke, eksteritorijaliteta, pribježišta, odnosno azila za sve pribjeglice (azilante), koji potraže potraže slobodu u Manastiru Presvete Bogorodice Cetinjske mitropolije CPC na Cetinju.

Okončanjem vladavine Crnojevića krajem XV vijeka nijesu prestali da egzistiraju crnogorski narod i crkva. Ova dva činioca Crne Gore nastavljaju svoju funkciju.

Crnogorski narod preko Opšteg crnogorskog narodnog zbora, a CPC slobodarskim antifeudalizmom, knjigom i misijom. Nastupajuću islamizaciju dočekuju zbliženi jedinstvenim ciljem očuvanja vlastitog identiteta. Narastajuća ekspanzivna islamizacija dovešće do crnogorske simbioze, do srastanja interesa i potrebe crnogorske crkve i naroda u jedinstveni otpor vjerskoj konverziji konstitucijom slobodarskog koncepta daljeg istorijskog razvoja.

U toj koncepciji crnogorskog razvoja glavnu ulogu u Crnoj Gori preuzimaju Opštencnogorski zbor i crnogorski mitropolit, kao primus-prva ličnost u Crnogorskom glavarskom zboru. Takvim istorijskim smjerom započinje epoha crnogorskog vladikata, principata, poznata pod imenom „crnogorskog teokratizna“. Nosioći takve „teokratske“ vlasti u zemlji (specifičnoj crnogorskoj teokratskoj republici) postaće crnogorski mitroploiti kao vladike (oni koji vladaju) spajajući svjetovnu i crkvenu vlast. Crnogorska crkva tijekom postaje izrazito antidogmatska, antifeudalna, narodna i slobodarska. Njen karakter je izrazito crnogorski i posve laički. Takvo istorijsko nasljeđe pretihodi epohi pojave velikog igumana Mojsija Zečevića.

Pisac tumačenju istorijske misije igumana Mojsija Zečevića pristupa utemeljeno. Prati životopis ovog vasojevičkog duhovnog vrhovnika i vođe hronološki. Malog Miloša Milutinovog Zečevića majka Jela ostavlja prema savjetu igumana Ilije u manastir Duga u Bratonožićima. Životni putevi ga vode prema Ostrogu i Đurđevim Stupovima, čime se predodređuje njegova sudbina.

Dalje teološko obrazovanje ga vodi Dečanima, a vrh dostiže u Rusiji, u Petrogradu i čuvenom duhovnom centru Zagorsku. Povratkom u zavičaj biće nagrađen od vladike Petra I (Svetog Petra Cetinjskog) satom i postavljenjem za igumana manastira Đurđevi Stupovi. Pod duhovnim imenom Mojsije ispisaće povjesnicu crnogorske višedecenijske istorije korelacija Vasojevića sa svojim matičnim centrom Cetinjem, prijestonicom crnogorske slobode.

Storije te povjesnice bilježe borbe Vasojevića sa Turcima, epopeja Prvog srpskog ustanka, veze sa Karađorđem, pri čemu autor Ojdanić analizira predanje o porijeklu ove istorij-

ske ličnosti. Ojdanić njegoševskom metodom, a idući povijesnim tragom igumana Mojsija, Karađorđa nadređuje Milošu Obrenoviću. Jer crni Đorđije simbolizuje borbu, a kodža Miloš trgovinu kao sredstva za ostvarenje političkih ciljeva. Tretirajući epohu Prvog srpskog ustanka, pisac govori o bratimljenju vojvode Mine Radovića i Karađorđa kao i objedinjavanje borbenih dještava vasojevičkih junaka i srpskih ustanika. Sagledava značaj brojnih historijskih ličnosti Vasojevića u ulozi predvodnika srpskih ustaničkih odreda.

Na osnovu tih relacija autor studije utemeljeno pozicionira Vasojeviće kao most između Crne Gore i Srbije. Crnoj Gori posvećeni su i odani, predstavljajući ruku ispruženu prema ustaničkoj Srbiji, kojoj uvijek stoji u pomoć u borbi protiv agresivnih Osmanlija. Epopeju ustanka autor završava podjelom crnogordkih barjaka, koju je izvršio Sveti Petar Cetinjski na prijedlog igumana Mojsija Zečevića prilikom njihovog susreta na Cetinju.

Svjesni pokretačke snage ovog narodnog i vjerskog prvaka Osmanlije organizuju njegovo ubistvo. U bjekstvu pred njihovim brojnim zasjedama i zamkama Mojsije dopijeva u zemunicu. Sučeljen sa Osmanlijama, iguman Mojsije stvara vasojevičke perjanike zvane „tevbijama“, dajući tim činom Vasojevićima crnogorski državotvorni karakter.

Među Vasojevićima i ostalim Brdima van svoje političke granice, Cetinje i Crna Gora propagiraju pravo plemenskog otpora turskoj državnoj vlasti, identifikujući tu borbu sa svojom borbom protiv Turske i dajući joj i na taj način puni pravni legitimitet. Vasojevići su po ovoj koncepciji i filozofski osmišljenoj datosti stalne borbe de facto dio državnog organizma Crne Gore i njenog principa odbrane, samoodbrane iz nužde, kao

uslov samoodržanja, a de jure pobunjeni su dio privremeno zaposjednutog teritorija. Omotač su i nastavljac Crne Gore. Oni su Crna Gora van njenih političkih granica. Ujedno predstavljali su snažno crnogorsko zaleđe, dio crnogorskog državno-nacionalnog organizma, nemirnu granicu i gotovo neprekidno bojište u vremensko-prostornome kontinuumu. Povijesni su dio mozga, srca i organizma Crne Gore, crnogorska uzdanica, ali i autonomni subjekt, koji ne trpi nasilje nad sobom, niti bilo kojeg nepravednog gospodara. „Država“ su u državi, dorski stub Crne Gore i most njenog povezivanja sa ustaničkom Srbijom u epohi Karađorđevog ustanka. Istovremeno su svojevrsni generator oslobodilačke borbe u Crnoj Gori, njen neprestani sudionik i istovremeno inspirator i pokretač dobrim dijelom i borbe za slobodu Srbije na zajedničkoj antiosmanskoj liniji otpora Crne Gore i Srbije. Ali to nije uvijek sa sviješću da su nosioci crnogorskog narodnosno-nacionalnog i državotvornog bića i svijesti. Jer, kao prokušani i elitni dio Crnogoraca sa ostalom crnogorskom sabračojm dijele zajedničko porijeklo, jezik, vjeru, istorijsku sudbinu i stalnu borbu protiv agresora i tuđinaca, tradiciju i običaje.

To se vidi u svakoj istorijskoj situaciji, počev od sukoba sa nevasojevićkim plemenima, pa preko sukobljavanja sa (H) ašanima, (Srb)ljacima, (Srb)ima) svud jasno na djelu iskazujući svoju autohtonu pripadnost crnogorskom nacionalnom i duhovnom kontekstu. Na prvom mjestu i svim ovim događajima i procesima nalazio se iguman Mojsije Zečević. Predvodio je Vasojeviće i u akcijama pokušaja njihova ujedinjenja sa svojom maticom Crnom Gorom, i prilikom otpora spaljivanju manastira Đurđevi Stupovi, i ubijanju vasojevićkih prvaka. Opčinjen Sv. Petrom Cetinjskim i privržen ovom crnogorskom vladaru i

gospodaru i Crnoj Gori, i sam je ponio epitet „Sveti Petar Vasojevića“.

Državotvorni duh Vasojevića ogleda se i pri donošenju „Vasojevičkog zakona u 12 točaka“. Donošenje ovog izuzetnog i jedinstvenog pravnog spomenika Vasojevića i Crne Gore bilo je vezano za igumana Mojsija Zečevića. Jedna od tačaka Zakonika „ko neće da bude oldžija, da bude nagondžija“, tretirala je bilo kakvo nepočinstvo učinjeno od strane nekog žitelja u nahiji i Gornjem Polimlju. Zakonik je predviđao umir vasojevičkih i srbijačkih bratstava, zabranu gostinske obljuje, sigurnost poturica, odredbom, od sada islamizirani da se drži za Turčina, da se džamije zabatale, a nove ne grade. Ko ukrade tursko da mu je alal, a ko ukrade srpsko (misli se na pravoslavno-prim. B.C.), da mu je arama, pa se ufati, da nadoknadi ukradeno i da sigura kmetovima ruičak“. Dalje se u Zakoniku normiraju pravne norme sa dispozitivnom i sankcionom odredbom. „Ko ubije mušku glavu da plati 300 dukata, a ko ubije žensku glavu da plati 301 dukat i da je krv dužan“, da se štroje duhovnici ženskaroši, a koji se pop kurvarom obrete, da se obritvi i da plati kmetovima ručak, da se ne ćeraju vještice, a ako se koji Branković nađe, pa Turcima javi što crnogorski glavari dogovaraju i planiraju, da se svako njegov obestrvi u vjeki vjekova, amin. Ko bi od danas otišao na poklonjenje veziru u Skadar, da se obestrvi.....“

Iguman Mojsije želio je ga se kaznene politika vodi u skladu sa običajnome pravu i pod uticajem načina njihova izricanja u slobodnoj podlovcenskoj Crnoj Gori. Istovremeno isticao je da niko nije iznad Zakonika. Tijem je slijedio primjenu zakona u crnogorskoj državi Petra I i doslovno potvrđivao jedinstvo u zakonodavnoj sferi između Crne Gore i Vasojevića. Tako je u cilju što većeg poštovanja „Vasojevičkog zakonika u

12 točaka“ primjenjiva i stavljanje pod tomruke, što je izazivalo bol kod sankcionisanog. Ovakvo običajno pravo, primjenjivanje sankcije, doprinijelo je uvođenju reda u neuređenim odnosima u to vrijeme u Vasojevićima i doprinijelo višem poštovanju primjene zakona u ovoj crnogorskoj oblasti.

Insistiranjem igumana Mojsija sankcionisana odredba „vađenje mazije“ izbačena je iz odredbi pri donošenju „Vasojevičkog zakonika u 12 točaka“. Ovaj Igumanov Zakonik vodio je ujednačenom ponašanju svih ljudi iz Vasojevića, po nepisanim kodeksima patrijahalnog morala. Uzdigao je i na visok moralni nivo odnos prema ženi.

Naročito je dragocjen Igumanov pristup fenomenu rehrizijalizacije i dekonverzije islamiziranih sunarodnika. On je utemeljen nasuprotnom militantnom širenju recepcije islama, odnosno nasilne islamizacije na mirnoj dekonverziji. Pritom su isticane hrišćanske valere raja suprotno paklu islama.

Ojdanićev egzemplar dekonverzije Zula Fatića rehrizijalizacijom Petra u Zula mirnim putem, uz ceremonijalni obred tranzicije oživljavanja mrtvacu prelaskom iz stanja smrti (islam) u život (hrišćanstvo) pod režijom mudrog igumana Mojsija potvrđuje pacifistički i nenasilni karakter akta dekonverzije. Ovaj nesvakadanji događaj zabilježio je i sam Rovinski. Ovim primjerom porasli su i veliki Iguman, imbolično metafizičkim tumačenjem hrišćanske religije i pravoslavne vjere, i autor djela nadrealnim literarizovanjem teksta, dajući mu svojstva metafizičke prozne tvorevine.

Iguman Mojsije bio je organizator i predvodnik ne samo vasojevičkih borbenih inicijativa i dještava prema Turcima, pokretanih sa oltara crnogorskih svetinja, već i takvih akcija drugih crnogorskih plemena. To ga je afirmisalo jednim od naji-

staknutijih crnogorskih nadplemenskih vođa u pobunjenom dijelu sjeverne Crne Gore. Od takvih akcija prelazio je na veće i obimnije, rizičnije i izazovnije što dokazuje njegovom inicijativom vođen napad na Podgoricu. Iako nije okončan oslobodilačkim trijumfom, ovaj poduhvat dokazuje širinu borbene akcije i koncepcije igumana Mojsija.

Pored svještenečke, zakonodavne, ratničke dimenzije, misija igumana Mojsija sadrži i diplomatsku i državničku komponentu. Ovaj veliki predvodnik Vasojevića i njihova duhovna vertikala isticao se u brojnim misijama državnog karaktera, koje su mu povjeravane od crnogorskih vladara Petra I i Njegoša. Kao diplomata Petra I (Svetog Petra Cetinjskog), iguman Mojsije Zečević bio je na čelu crnogorskih misija kod Miloša Obrenovića, koji je prema njemu i crnogorskim vladarima gajio negativan odnos iz pozicije instrumentalizovanog turskog podložnika, kao i negativan stav zbog Njegoševog uticaja kod paše Gradaševića.

Bio je svjedok testamenta Petra I, kratko vrijeme na čelu državne vlasti Crne Gore u intereprumu između smrti ovog vladara i stupanja na prijesto Petra II, predvođeci sa Josifom Pavićevićem iz Ostroga klirike, koji su zamonašili novog crnogorskog gospodara.

Iguman Mojsije začetnik je ideje ujedinjenja Vasojevića i Crne Gore, istaknuti protagonist realizacije umira krvi u svojem plemenu i Nahiji, crnogorski misionar u raznim oblastima Crne Gore, Njegošev pristalica u eliminaciji konzula Nikole Vasojevića Miloševića i njegova državnog projekta kneževine „Holmije“, koji je bio na štetu i crnogorske države i vasojevićkog plemena, usmjerenog Cetinju i Crnoj Gori, kao svojoj matici.

Djelujući iz vasojevičkog duhovnog prijestola u Đurđevim Stupovima iguman Mojsije crnogorski je duhovnik i duhovni vođa, koji sa slavnim vojvodom Miljanom Vukovim, svojom sljedbeničkom, na istorijskoj vertikali Vasojevića, utemeljio slavu Svetog Arhangela Mihaila, mijenjajući i potiskujući krsnu slavu Sv. Save, a tijem i osnov svetoslavlja na vasojevičkom istroijskom prostoru, integrišući ga u crnogorsko duhovno jedinstvo.

Autor Ojdanić se studiozno bavi igumanom Mojsijem Zečevićem, slikajući brojne aspekte i strane životopisa i žitija ovog istaknutog crnogorskog duhovnog prvaka. Otkriva igumana i kao epskog pjesnika i autora pjesme „Boj na Sućesci“, ali i kao mogućeg igumana Stefana, književnog junaka Njegoševog „Gorskog vijenca“, ostavljajući ovo pitanje naučno otvorenim ali i dokazanim i tijem riješenim. Uzvišen je i opravdan sud autora pri komparacija ova dva igumana, stvarnog, Mojsija, ili terarnog Njegoševog Stefana iskazan pišćevom konstatacijom: „...ostaće istorijska istina da se nikada više neće u Crnoj Gori roditi dva sličnija igumana, oba etaloni za umnost, mudrost, dostojanstvo, pravičnost i nepresahlu borbu za pravoslavno hrišćanstvo“.

Vasojevići igumana Mojsija Zečevića svoju autonomiju i slobodu nijesu iskazivali u tzv. tursko doba jemin kletvom, nego globom turskih prolaznika na svojoj teritoriji u hramu svoje vlastite i svojom krvlju stečene, branjene i odbranjene nepokornosti. To je davalo njihovom istorijskom djelu državotvorni i državni karakter jednaćeci ih ovakvim postupcima sa matičnom državom Crnom Gorom.

I po ovoj i po drugim karakteristikama i osobenostima, nalazeći se van granica Vrne Gore Vasojevići su bili u Crnoj Gori

i ona istinski u njima. Dio velikih zasluga za to pripada ovoj istorijskoj ličnosti. „Bivajući svjetovni i duhovni poglavar svoga plemena, bez ikakvog uzmarka iguman Mojsije nosio je svoje pravoslavlje kao jemin kletvu, dobro vodeći računa da narod vasiojevičkog kraja ni za stopu ne odstupa od časnog puta, trasiranog po uputstvima dva najumnija Petrovića Petral i Petra II“.

Iguman Mojsije Zečević reprezentativni je predstavnik autentičnog crnogorskog borbenog hrišćanstva, religije slobode i viteškog čojstva. Svoj karakter religioznosti Crnogorci sticali su vlastitom istorijom, nikada je ne odvajajući od svjetovnog, narodnog i državnog. Iskušenja invazivnog islama dali su crnogorskoj religioznosti osobenosti herojskog, viteškog, etičkog i čojskog. Doprinijeli su tranziciji crnogorske religioznosti iz feudalnog u antifeudalni i izrazito slobodarski i čisti crnogoski nacionalni i ljudski duh i lik religije i crkve novog jedinstva čovjeka sa Bogom, koji se u borbi protiv zla ne prima kao gospodar, nego kao saveznik i brat.

Crnogorska religioznost i crkva imaju izraziti narodni karakter i duh. Kroz njega snažno se prožimaju univerzalno i crnogorsko nacionalno sintezom ostvarenim jedinstvom. Iguman Mojsije Zečević istorijski je garant toga jedinstva. Za razliku od Srpske podložničke crkve, kao proturske ustanove, on pripada krugu visokih istorijskih klirika crnogorske crkve, koja iznad sebe ne priznaje okupatora, već samo Boga, a umjesto potrošnih fetiša ide smjerom praktičnog idealizma u funkciji trajne narodne slobode, i očuvanju svoje religije, vjere i slobode, kao suštinu vlastitog bitka i njegove forme sopstvenog identiteta.

Autor ove monografije o igumanu Mojsiju Zečeviću, Đorđije Đole Maksimov Ojdanić, nalazeći se pred izazovnom,

inspirativnom i obavezujućom istrojijskom temom, koja pripada i istoriji naroda i države i istovremeno povijesti crnogorske religioznosti i crkve, na autentičan način pristupio je realizaciji ovog projekta. Osmislio je deskriptivizam monografske literature romansirane biografije, a mjestimično dijaloškom formom i fragmentima, koji djelu daju karakter istorijskog romana hronološkog, jednolikog toka. Interpolirao je pojedine istorijske izvore, nastojeći da im da literarni i popularni karakter, žanrovski smještajući ovo djelo o kontekst popularne publicističke literature.

Poštovao je istorijsku istinu, a crnogorskim jezikom, obogaćenim lokalizmima, arhaizmima, provincijalizmima i već davno zaboravljenim draguljima, očuvao autentičnost zbivanja zadate istorijske teme. Istraživačkim duhom, akribijom, posvećenošću, jezikom i stilom autor ostvario je djelo koje vjerno korespondira sa temom i sadržajem djela, u kojem su se na prikladan i ubjedljiv način srećno susreli pisac i istorijska ličnost, njegov glavni „književni“ junak.

**Mome slobodarskom narodu,
koji nije nikad i ni pred kim poklekao!**

„Vasojevići se rađaju i umiru sa Crnom Gorom“
„Koji Vasojević pomene igumana Mojsija Zečevića še-
deći, učinio je neoprostiv grijeh“

Vojvoda Miljan Vukov Vešović

Teško opstajući, Otomansko carstvo još uvijek se goropadno uznosilo, pokušavajući da polako liječi rane nastale od brojnih ustanaka po pregolemom prostoru kojim su Osmanlije vladale. Prije svega, tu je bila nikad zarasla rana, kojom je Crna Gora poodavno načela ljutite Osmanlije i već pomalo zamoreni Istambul od pokušaja gušenja buna po cijelom Carstvu i brojnih nadolazećih novih sultana, koji su se smjenjivali u zadnje vrijeme kao prestupne godine.

Veliki problem novopostavljenim sultanima, osim neposlušnih balkanskih žitelja, bili su i samovoljni veziri, raspoređeni po pojedinim oblastima, u čemu su ponajviše prednjačili veziri i paše iz Skadra, koji su često iskazivali veliku neposlušnost sultanima. Samovoljno su, bez znanja Istambula kretali na ratne pohode, pokušavajući da tlače vazda za borbu spremne nepokorne oblasti, zadojene slobodarstvom, najčešće one u kojima su živjeli pravoslavci. Ako bi uspjeli u nakanama, novo pokoreno stanovništvo bi bilo izloženo neviđenom teroru, koji do tada ljudski um nije spoznao.

Najčešća meta takvih napada bila je tvrdoglavo nepokorna Crna Gora, koja se bila uznijele toliko, kao da se radi o

nekoj mnogo većoj i stanovništvom brojnijoj državi, nego što je bila šaka gorštaka, premalena u odnosu na turski brojnost i veličinu Turske. Česti napadi na Crnu Goru su više umarali nebrojene turske jurišnike, nego ove, praktično goloruke, ali junačne gorštake, koji su izuzetno koristili svoju malu kamenitu i brdovitu državu, da vještim manevrima kroz neprohodne klisure i kanjone satru desetostruko jačeg neprijatelja.

U tim bojevima prednjačio je, vodeći junački, i u prvim redovima jurišajući i ostvarujući pobjede nad osvajačima, Gospodar, Vladika i Živi Svetac Petar I Petrović, čije ime ostaje kao šedočenje o najsjanijoj ličnosti hiljadugodišnje državnosti u historiji Crne Gore.

Nijesu mogli ni da zaplaše, a kamoli pokore Crnu Goru, kojom je tako suptilno mudro, vojnički hrabro i duhovnički dostojanstveno upravljao Sveti Vladika Petar I Petrović, koji se čak žestoko suprostavio, u tim trenucima najmoćijoj sili na svijetu, Napoleonu i njegovoj armadi.

Turci su silinu svoje osvete iskazivali jurišima na rubne krajeve Crne Gore. Posebno su uživali napadajući na, od Boga obdarenu prirodnim bogatstvom dolinu Lima, naročito na Vasojeviće, vazda buntovne i voljne da se okušaju sa turskim jurišlijama, koji više nijesu bili onakav strah i trepet, kakav su inače opstojali, jer je već počela da popušta centralna turska vlast, što je najviše išlo u korist onim razularenim pašama u vezirima iz graničnih krajeva i turskih utvrđenja i karaula, da kreću u nove pohode i pljačke, najčešće, bez znanja Istambula.

Turska moć oslabila je osetno slabljenjem janičarskih postrojbi, popunjavanih djecom iz pokorenuh krajeva, dan-
kom u krvi, od kojih su stvarani najveći dušmani krajevima iz kojih potiču, školovanih i podučavanih u specijalnim školama

za janjičare, u kojima im je prosto urezivana mržnja prema ino-
vjernicima, od kojih su potekli.

Turske mule, hodže i hadžije i vojni stručnjaci učili su ih da im je rodni kraj, iz koje su porijeklom najveći dušmanin, što im je ponavljano u svakodnevnim molitvama, tako da je to đeci ostajalo urezano kao najveća obaveza - biti protiv svojih, koje čestito nijesu upamtili, jer su odvođeni u zarobljeništvo malodobni, skoro nikad stariji od sedam - osam godina.

Počela je da se razulareno i nedisciplinovano ponaša turska vojska, jer je bivalo sve manje novoregrutovanih janjičara, putem danka u krvi, strogo vojnički i vjerski vaspitavanih, a stariji i ranije regrutovani su već bili počeli da zalaze u godine, uz počesto njihovo prišećanje, da ustvari i nijesu pravi Turci, već na silu poturčeni, pa su se često okretali protiv Sultana.

Stanovništvo Balkana već se bilo svještilo da pretpostave kad je vrijeme dolazaka turskih haračlija u njihove krakeve, po turskom ponašanju. U hordama su dolazili radi kupljenja danka u krvi, regrutujući na taj način nove elitne janjičarske vojnike, pa je porobljeni narod sklanjao svoju mušku, malodobnu đecu u planine, ili su ih čak slali u oblasti pod upravljanjem Mletačke Republike, sa kojom se tada graničilo Otomansko carstvo. Ponekad se išlo toliko daleko, da su đecu povrjeđivali, učinivši ih nesposobnima za vojsku, kako bi tako onesposobljenu mušku đecu Osmanlije mimoišle, ne regrutujući ih za buduće janjičare.

Nijesu mnogo smetali Turcima brojni porazi, nego su ponovo jurišali, ne osvrćući se na velike pogibelji, brojne prosute turbane Limskom dolinom i odšecene glave uglednika i običnog bašibozuka. Naročito im je za oko bila zapela pravoslavna svetinja Đurđevi Stupovi, centar otpora, oko koje je pao veliki broja napadača, kao i branilaca.

U takvom pohodu najviše su jurišali na pitomine selâ: Police, Budimlje, Petnjika, Dapsića, Pešaca, Lužca, Buča, Vinicke, Trepče, Rijeke Marsenića i Ržanice, selâ očaravajuće ljepote i ukrasa Donjih Vasojevića. Ostala sela na desnoj obali Lima Turci su smatrali svojinom, za razliku od naselja na lijevoj obali, većinom planinskog karaktera, koja su se žestoko odupirala Turcima, odbijajući da plaćaju harač bilo koje vrste.

Ni ostali krajevi u Gornjem Polimlju nijesu bili pošteđeni turskih jurišlija, pa su u sumanutim jurišima janjičari, zejbeci i bašibozuk, spaljivali sve što je moglo da izgori, šekli muške glave, ne gledajući koliko godina ima onaj koga će da posijeku, silovali đevojke i mlade nevjeste, bjesomučno zatirući sve hrišćansko, što bi im se našlo u putu.

*
* *

Nad Donjim Vasojevićima, pored hučnog i nesmirenog, a često vodoplavnog Lima, koji prenosaše slobodarsku sagu ovog nepokornog kraja, bijaše se nadnijela magla, gusta kao tijesto, da ni najbolji poznavalac kraja nije mogao bez straha slobodno da korača, da ne bi slučajno propao niz neku strminu, spotakao se o neki plot ili naletio na neko nevezano pašče.

No turskoj vojsci, smještenoj na Gradinskom Polju, diluvijalnoj površi koja sa brdom Gradina, čini među između selâ Vinicke i Buča, nije smetalo da malo sačeka da se magla dignu. Vrhovi okolnih brda ne bijahu obasjani sunčevim zracima, pa im se činilo da im takvo vrijeme ide na ruku, i da će moći da ostvare naum i privedu svojoj pravdi neposlušne Vinićane, pošto im neko bijaše dojavio da se nasred sela skupio veliki broj ljudi, najrazličitije dobi: od šesnaest do šezdeset godina.

Kad bi Turci u svojim graničnim karaulama saznali da se vazda buntovni Vasojevići kupe sa povodom ili bez povoda, znali su da se njima ne spremaju kolači, nego neka velika muka, zbog čega su bili vazda oprezni, i nikad totalno raspasani, nego pripravnici da na prvi znak uzbune dohvate jatagane, džeferdare i male puške, koje su držali pored uzglavlja od kreveta, ili okačene na klin, ako bi malo prillegli, kako bi im oružje bilo na dohvat ruke.

Tako bijaše i ovoga jesenjeg dana. Jedan, ne tako davno poturčeni pravoslavac, lokalni žitelj, koji se vraćao iz Andrijevice kaza Turcima u vojnoj kršli smještenoj u ravnici pored Lima, da je vidio brojno ljudstvo, koje u grupicama žuri na zborište kod Vinicke crkve, koja bijaše usred sela, na zaseoku Poljanice, prilično vidljiva sa svih vinickih zaselaka.

To bijaše trenutak da glasnici na karauli zvučnim, za to prepoznatljivom melodijom borija i trube daju znak za uzbunu i pozovu posadu iz kršle i karaule, koja bijaše prepuna regularne turske vojske, da se sprema za pohod u novi napad, na goloruku raju.

Polako počеше pramenovi magle da se povlače prema planini Turiji. Ravnica, u kojoj se raskomotilo selo Vinicka, terasasto razvučena podno blagih, u gustu šumu zaraslih uzvišenja, koja bijahu ukrasno zaleđe ravnice i onako prelijepom selu, koje u tom trenutku uživaše u nestvarnoj i zlosutnoj tišini. Pošto se podiže magla, bljesnu ravnica u svojoj čarobnosti, a pitomina sela Vinicka još jednom prosu svoju zamamnu ljepotu, za kojom Turci bolovahu, jer im, iako u ravnici, nije bila laka za osvajanje.

Natkriljeno selo tamno mrkim oblacima, odisaše nekom posebnom tajnovitošću, što Turcima bijaše veliki izazov,

da probaju, još jednom, da ga po svaku cijenu učine za svagda svojim.

*

* *

Sakupljeni narod: Vinićani, i još po đe ko, ko je na zborište došao ili se zadesio u selu, začuše zlokobne zvukove truba i turskih borija, podvriskivanje turskih konjanika i zloguko arlaukanje onih, koji su išli pješke, doduše, nevoljno, jer su se bojali da će to mnogima biti zadnje što su na ovom zemaljskom šaru videli, pa su neslućenom galamom više hrabрили себе, nego što su prepadali one, na koje spremaju napad.

Poče stravičan juriš, koje dočekaše Vinićani, pošto bijahu sklonili đecu i žene u zbjegove po šumovitim zabitima pored Ševarinske rijeke u planini Turija, i po nekim, samo njima znanim skloništima, u šumi po Labudicama, i podno Studenaca, i zaseoku Ljute podno same planine, nogostupima, znanim samo onima koji taj kraj dobro poznaju.

Nažalost, ne bijahu svi Vinićani na okupu, jer jedan dio njih bijaše otišao kao ispomoć ostalim Brđanima, koji su tada, po ko zna koji put uzaludno jurišali na tvrdo zaštićeni Kolašin.

Mnogo brojnija turska vojska, uz to bezprijekorno naružana, poče polako da osvaja Vinicku, zauzimajući pojedine zaseoke. Prvo Građe, pa potom Podgradinu, penjući se polako od Građa, prema Oraovu, Poljanicama i drugim zaseocima i prema centralnom dijelu sela, koje Vinićani inače zovijahu Selo.

Kao da su sami Bog i priroda braniocima sela neočekivano pomogoše, odjednom se prosto nestvarno pomračilo od Turije, a gradonosni oblaci, kao da ih je neko nevidljivom rukom navuče, prosuše, prvo žestoki pljusak od krupnih kišnih

kapi, koje se ubrzo pretvoriše u poveće kuglice gradâ, od čijeg udaranja konji pod konjanicima prosto pomahnitaše, a pješaci gledahu, da li ima đe kakvo sigurnije sklonoste od nevremena. U kuće, koje su ostale nezapaljene nijesu smjeli da uđu, bojeći se da ima tamo nekoga, ko ih ne bi baš prijateljski dočekaio.

Glavnokomandujući naredi da trubač svira povlačenje pod hitno prema ravnini pored Lima, ispod manastira Đurđevi Stupovi, đe se nalazila velika vojna kršla i tursko utvrđenje sagrađeno od drvenih balvana, koje je kulućeci šekla i dovlačila porobljena raja.

Turska vojska to jedva dočeka, jer bijaše spremna na povlačenje i bez komande za povratak u sigurnost kršle i karaule, pa skoro preskačući jedan preko drugog pojuriše u sigurnost.

*
* *

Sujetni turski komandant, Arman-paša, čije ime ostade upamćeno po zlu, zapovjednik u utvrđenju, ne dozvoli da se još nevrijeme čestito primiri, nego naredi ponovni juriš na Vinniku.

Nejač, koja nije imala đe i kod koga da se skloni, nije se ni skrivala kao ostali žitelji, nego postade lak plijen razjarenih Turaka, koji ljutiti što ih paša odmah vrati u napad, a nešto iz straha od ratobornih Vasojevića, iskališe svoj bijes na nedužnom nesakrivenom stanovništvu, koje su uglavnom činili bolešljivi i nepokretni starci, žene i malodobna nejač, koju majke nijesu htjele da ostave.

lškoše neke nemoćne starce, pohvataše neke samohrane žene, silovaše ih, ne gledajući koliko koja od tih mučenica imaše godina. Među turskim jurišlijama bijaše i jedan u

islam prevedeni Vinićanin, koji upade u jednu oveću brvnaru, đe zateče Jelu Zečević sa malim trogodišnjim sinčićem Milošem, pa pošto prepoznade Jelu, jer je njegova žena, takođe nedavno islamizirana, bila dalji rod sa Jelinim mužem Milutinom, skoro sikući joj naredi:

„Bježi sa tim đetetom da te moje oči više nikad ne vide. Malo ti je što je ono tvoje zlo od muža poginulo pod Kolašinom, a u inat vama Kaurima ne dadoše ljutiti Kolašinci da ga ukopaju. Mlogo nam je počinio jada, pa neka ga sada razvlače zvijeri. Sad si mi se i ti našla na putu. Moli Boga za zdravlje moje žene, te zbog njenog ajtara ne mogu, inače bi se slatko krvi napio od toga tvoga prispljenka“.

Mali Miloš uznezdravljen od turskog alakanja i galame što su je stvarali Turci, hrabreći sami sebe; ne shvatajući šta se to oko njega zbiva, začepitio se uz majku kao lišaj uz kamenu stijenu, pa čak od straha i ne smije da plače.

Jela poslušala Refika, kako bijaše novo ime njenog dojučerašnjeg komšije, prokradom se izvuče iz kuće i pod okriljem sitnogorične cerove šumice poče polako da se provlači posagnuta, prema zagušćaljoj šumi iznad Laza, podno Studenaca, koja dijeli Vinicku od Trepče, ne bivajući ni sama svjesna kuda da krene.

Počinu Jela kad se odalji od sela i šede na neki panj, davno pošećenog velikog hrasta da malo odahne na jednom lazinku, pogleda put Vinicke i viđe kako gore zapaljene kuće po Vinickoj, među kojima i kuća njenog svekra, koja sada bijaše samo ogromna buktinja, u kojoj je živjela sa mužem i malim Milošem.

Jedino dubovi, na samom dnu ravnice zaseoka Oraova, strmoj granici Oraova i Građa, kao da prkose, odolješe turskim

pokušajima da ih zapale, potvrđujući na taj način davašnju legendu, koja kruži kroz Vinicku i Donje Vasojeviće, da su to četiri sveta drveta zasađena još u vrijeme Kosovskog boja. Kružila je priča među Vinićanima da se sa njih ne smije uzbrati ni makar listak, jer bi toga, ko bi to učinio, pratila neka golema tragedija.

To su Vinićani potvrđivali pričama, ostalim od prijetihodnih generacija da su neki ljudi, u vrijeme sušnih godina šekli listove za zimljenje stoke, a da im je sva stoka, koja bi pojela te, za zimu pripremljene lisnike pocrkala, a da bi onaj koji je listove sa tih ogromnih dubova šekao, doživio neku porodičnu tragediju: bilo da bi on ubrzo umro, ili bi stardao neko od njegove familije.

*

* *

Gledajući zapaljeno selo i zgarišta, koja pružahu stravičnu sliku, od tirjanina počinjenog užasa, paljevina, razbacanih, najčešće obezglavljenih ljudskih trupova, žena i dece, Jela se pobožno tri puta prekrsti, nemoćno gledajući put neba i svetih dubova na dnu Oraova, kao da sa te strane očekuje neku nenađanu pomoć.

Po rodu bijaše Božović iz Pipera, sada, onako izgubljena, poče da razmotava šecanje, kunući svoju hudu sudbinu, kako ju neka sreća ili nesreća nanese na Milutina Zečevića jednog dana u Podgorici, đe Milutin bijaše svratio vraćajući se iz Skadra, pa se nekom rukom sudbine sretoše na podgoričkom Pazarištu.

Milutin, neobično visok, širokuih ramena, oferči devojku, koja bijaše donijela na Pazarište da prodaje sir i skorup. Bez mnogo ustučavanja, priđe Jeli i poče jednostavno, kao da se

znaju dugo vremena da priča sa njom. Poslije malo podužeg mladalačkog ćaskanja, Milutin neočekivano upita Jelu:

„Bil se ti đevojko udala za mene, da te mičem iz toga kamenja u Pipere i vodim u najpitomiji kraj, pored Lima, u Vasojeviće, u moju Vinicku“?

Još neočekivanije Jela, prišećajući se romantično zanosnih priča o ljepoti ravničarskih i šumovitih predjela oplemenjenih bogatstvom Linskog vodotoka, koje su donosili putnici, puni utisaka o ljepoti Vasojevića, kao zamađijana i očarana divnim stasom, momačkom snagom, i njegovom jednostavnom neposrednošću, poslije kraćeg ćutanja odgovori odlučno:

„Bi, taman kad bi me poveo na ovaj čas, makar sir i skorup ostali neprodati. Ali morali bi skoknut do u Pipere, kako bi ocu, braći i ostalim mojim ukućanima saopštila šta sam, ne razmišljajući mnogo, vođena srcem, a ne razumom, odlučila“.

*

* *

Protura Jela po svojem pamćenju, prišećajući se kako su bili srećni i ona i njeni najbliži: otac, majka, braća i sestre, jer se udomila u uglednoj i glasitoj kući Zečevića, neobično bogatoj i sa zemljom i sa málom. Pošedovao je Milutin veliko imanje u Vinickoj i ogromna šenokosna prostranstva u planini Jelovici.

Prišeća se koji je prolom od pucnjave bio kad se rodio sin Miloš. Cijelo se brojno bratstvo Zečevića, koje se poodavno doselilo iz Lijeve Rijeke u Vinicku, pokupi kod Milutinove kuće, da čestitaju rođenje sina, blagosiljajući ga uz napomenu, da je to tek početak uvećavanja Milutinove familije, pošto Milutin bijaše jedinac. Milutin nemaše ni braće ni sestara.

Najednom se stravi jer ču neko lomljenje grmlja i sitnija grančica, kao da neko krupan hoda prema njoj, pa samo zgrabi Miloša u naručje, pokušavajući da ga na taj način zaštiti od nepoznatog. Kroz nekoliko trenutaka pored nje protrča velika divlja svinja, a Jela pomisli:

„Crmoj mene drugi, kad sam se ovako prepala od divljeg krmeta, šta da radim ako se neđe sretne sa međedom ili vukom. Uh, odalji Bože! Da mi bi da nekako skapulam do nekog naselja, đe žive ljudi, ka da bi se na devojaštvo vratila.

Pa kako ću ja sad Boža kukavica? Šta da radim? Šta ću da radim nazloputajući po ovim šumetinama, sama bez ide ikoga, osim ove makanje, što mi je u naručje. Povratka mi nema pošto se nemam đe vratit, jer mi Turci zapališe kuću, a od roda moga muža nema nikoga bliskoga da bi se malo okrenuo put mene i ovoga siročeta. Svekar i svekrva su umrli, muž poginuo – ko će sad da prihvati mene ovako inokosnu, da mu budem na teret. A i da ima bliske rodbine, svak se o svome jadu zabavio, kako obezbijedit za sebe vatan, i kako da prehrani svoje ukućane, pošto Turci zapališe sve što je mogao oganj da prihvati!“

*
* *

Odluči Jela da ide put Gornjih Vasojevića, jer se šeti jedne Milutinove sestre od tetke, koja bijaše udata u Bare Kraljske, selo sa druge strane Trešnjevika, na putu za Kolašin, kojim su išli trgovački karavani i kirajdzije od Podgorice i Primorja prema Andrijevići i dalje prema Metohiji.

Mali trogodišnji Miloš neprestano plače, tražeći od majke da mu da nešto za jelo. Na Štavnoj ispod Komova naiđe na

čobane, koji upitaše Jelu zašto mali toliko plače, a ona im odgovori da je gladan. Jedan stariji čovjek, koji bijaše došao da pomogne svojim unucima u čuvanju brojnog stada ovaca, i da im donese užinu, odlomi polovinu pečenog kolobotnjeg hljeba iz svoje obramnice, kojeg bijaše donio, kako bi on i njegovi unuci užinali. Zovnu najstarijeg unuka pa mu reče:

„Ajde skini zvono sa ugiča, pa u njega namuzi što više ovčje varenike i nadrobi ljeba u ono zvono. Ja ću da napravim od bukove kore nekakvu napravu, koja će zanijeniti kašiku“.

Pojede mali Miloš onaj udrobljeni hljeb sa varenikom iz zvona, a Jela krenu da starom čobaninu vrati ostatak hljeba, što on odbi, velikodušno joj nudeći uz hljeb i parče slanine i oveci komad sira, koje bijaše ponio sebi i unucima za užinu.

Poslije dugog nazloputanja stiže u Kraljske Bare, ali žalost tu ne nađe nikoga ko bi bio svojta njenome Milutinu, jer joj seljani kazaše da se ta njena zaova sa suprugom i povećom porodičnom zadrugom odselila u Srbiju, nadajući se da će se tamo nekako spasiti od teške sirotinje u kojoj živijahu.

Znala je da su se Zečevići doselili iz Lijeve Rijeke, nadajući se da će kod njih naći neko sklonište, odluči da krene na tu stranu, ali je savlada umor i šede da malo otpočine.

Pošto bijaše navod dana, a sunce polako bijaše krenulo da zapada za gromadne crnogorske planine, Jela se naglo diže, pošto sama pomisao da će morati da zanoći neđe u toj pustari đe nema niđe nikoga stravi ju, pa zgrabi dijete u naručje, koje bijaše mirno, pošto je bilo sito i bez ikakvog starha uz majku, bijaše već zaspalo dubokim snom.

Ne gleda Jela na svoje pocijepane opanke i čarape, kroz koje su ispale gole pete i nožni prsti, ne tragajući da li se neđe ogrebla ili udarila bosom nogom u kakav kamen, nego grabi

što je mogla brže naprijed, ne bi li se dokopala kakvog ljudskog staništa.

*
* *

Već počeo suton da se hvata, a nju strah sve više obuzima, da li će i đe naći kakvo sklonište, kad na jednom proplanku Jela opazi jedan stanak, koji bijaše napušten, pošto ga njegovi vlasnici bijahu privremeno napustili, prejavivši stoku na drugo mjesto, iz nekog samo njima znanog razloga, vjerovatno tražeći bolje pasište za svoje brave.

Žurno idući Jela dođe do stana, koji bijaše zatvoren drvenom ključanicom, pa Jela vrata nekako uz pomoć neke potvrđe ljuske otvori. U stanu viđe dva oniska kreveta napravljena od smrčevih dasaka, na kojima bijaše prostrto sijeno, koje je služilo da se preko njega nabaci tkana ponjavica, kako bi se ležaj učinio koliko toliko udobnijim.

U pročelju na drvenim policama još bijahu ostali neki sudovi, a o stubu podupiraču krovne konstrukcije visaše jedna tkana džakljica, u koju Jela zavire, pa presrećna viđe da u njoj ima nešto kokošijih jaja, koje je vjerovatno bila spremila platinika da ponese, ali ih je na Jelinu radost zaboravila.

Učini joj se da je pepeo na ognjišto još topao, pa kad malo porazgrnu pepeo nađe u pepelu još neugljenisane komade žara. Pošto je po krevetu i po sijenu prostrla svoju kecelju, položi Miloša na krevet i pokri svojim džemperom. Istrča te pokupi neke sitne grančice i sitne ljuščice, i uz sve to unese suvija drva, koja bijahu prislonjena uz sama brvna od stana.

Vješto uspje da raspiri vatru uz pomoć suvog bukovog šušškora popadalog iza stana i poslije malo vremena prijatna

toplina se poče širiti po prilično dobro ušuškanoj kolibi, a ona spusti nađena jaja iz džaklje u vreli pepeo, prigrćući preko pepela pomalo žara, kako bi se jaja skuvala. Tako obezbijedi malo hrane da se okopijeri, pošto je hljeb, kolji joj dadoše čobani čuvala za Miloša. Ostavi i dva - tri, u pepelu ispečena jaja, kako bi dodala uz onu hranu, što joj dadoše čobani za njenog sina Miloša.

Jela ponovo izađe i nađe jednu poveću cerovu krlju, koja je služila da se na njoj krute drva, pa nju navali na ognjište, tako da kad ju uhvati vatra može gorjeti polako skoro cijelu noć, jer je znala da cerovina sporo gori, ali laganim sagorijevanjem stvara dosta toplote, tako da im ne bi bilo hladno u planinskoj kolibi, pošto su noći na planini prilično hladne.

Ujutru Jela podrani i pođe malo podalje od stâna, ulazeći u veliki borovnjak, na kome bijaše puno, prezrelih modrikasto plavih borovnica, koje ubra stavljajući ih u zadignuti kraj od raše, donese i nekako ih ugnječi u nekom drvenom vaganu. Uz ona dva – tri u ognjištu pečena jaja, umakaše onoga hljeba što joj dadoše čobani na Štavnoj u onu smještu nastalu od ugnječenih borovnica, tako da još jednom nahrani maloga Miloša, a ona bi pokupila da jede samo ono što njemu padne, kako bi dušu malo povratila.

*

* *

Ostade tu da prenoći, a sutra ujutru, a cik zora, pošto je ostatkom hrane nahranila Miloša, uze ga ponovo u naručje i krenu, ni sama ne zna kud, ali samo dalje od prokletinja koje pale i ubijaju. Nije znala kuda ide, ali se kretala po nekom njenom sentu, lutajući preko planinskih kosâ, dođe poslije mnogo

vremena do predjela dobroano kamenitog, sa orijetkom, zakr-
žljalom vegetacijom, ne znajući đe je stigla.

Ču nenadano zvonjavu crkvenih zvona, koja dolazaše
sa strane okrenute preme ševeru, pa pohita i nađe se pred ma-
nastirom, za koji saznade od manastirskog bratstva da je to
Manastir Duga u Bratonožićima, i da je na pravom putu za Pi-
pere.

Pošto im ukratko objasni ko je, odakle je i kud je krenu-
la, jedan od kaluđera, nastojatelj Manastira iguman Ilija, videći
da je žena iscrpljena a da dijete samo gleda put stola na kome
bijaše veliki hljeb, hitro skoči i odšeće dva velika komada hlje-
ba, dodajući uz hljeb i pola grude sira, računajući da će slučajna
namjernica produžiti, pa da se njoj i đetetu nađe neki zalogaj,
za usput.

Gledao je iguman Ilija maloga krupnookoga i lijepih
crta Miloša, za koga mu se u njegovom premišljnju učini pra-
vi anđeo božji. Viđe kaluđer čudnu bistrinu pogleda i maltene
neku auru oko Miloševe glave, pa pošto je čuo Jelinu priču, da
je ostala bez ide išta i da ima namjeru da se vrati ocu i braći u
Pipere, iguman Ilija predloži Jeli:

„Ajde jadna, kreni ti kud si naumila, ostavi ovo dijete
nama ođe u Manastir, jer ti nijesi u stanju da se staraš ni o sebi,
a kamo li još i o njemu. Dok se ti malo okopijeriš mi ćemo ga
paziti ka oči u glavu, ako ostane duže vaspitavat, a prema ono-
me što ja vidim od njega će postat veliki čoek.

Ti možeš da dođeš kad god očeš da ga obiđeš, ili da ga
odvedeš kud sama želiš, ako to budeš htjela. Malo ćemo mi da ga
povratimo i učinimo životnim, da može, ako bude htio, da krene
sa tobom. Viđela bi, da bi naše podučavanje i vaspitavanje, od
njega napravilo čoeka da se njime ponose i Vasojevići i Piperi“.

Poslije dugog lomatanja i promišljanja Jela izotuča nija nogu, ispucalija usana, skoro zanemoćala za dalje kretanje, a kamo li da još nosi dijete, poslušala igumana Iliju, ostavi Miloša i pođe u svoj rod. Kad je ocu i braći ispričala šta je uradila, oni ljutito narediše da se, pošto se malo odmori i oporavi od velikog napora, vrati i uzme svoje dijete.

Kroz jedno dvadesetak dana malo oporavljena Jela dođe u Manastir i zatraži od igumana Ilije svoje dijete. Nevoljno, ali odlučno povede Ilija Jelu u manastirsko konačište, đe se mali Miloš igrao sa igračkama, koje su mu napravili kaluđeri. Priđe Ilija Milošu uze ga u naručje i kad Jela pruži ruke da ga prihvati, Miloš pisnu kao da ga na vatru neko baci, pa se okrete od nje i zagrlji igumana. Ponovo Jela pokuša da ga uzme, ali mali Miloš počeo još žešće da plače.

Shvativši da je to Božja promisao, nakana i neko proviđenje u pitanju, Jela ostavi Miloša, đe će se u bratonožićkom manastiru Duga Miloš osećati sigurnije nego u svom domu.

*
* *

Raste Miloš okružen nemjerenom kaluđerskom pažnjom, a uzgred ga kaluđeri podučavaju da čita i piše. Miloš, pošto ga kaluđeri naučiše da čita i piše, prilježno se okrenu manastirskoj biblioteci, obogaćenoj poklonima koje darodavaoci dobrovoljnim prilozima prilagahu ovoj svetoj lavri, posvećenoj Uspenju Presvete Bogorodice.

Poklone Manastiru, budući da je bio na tromedi Pipe-ra, Kuća i Vasojevića, bratonožićku svetinju darivali svi imućniji ljudi iz ova tri plemena, kao i crnogorske vladike, jača-

jući tako svoj uticaj na ove krajeve, bivajući u neprestanom kontaktu sa njima. Među poklonima su najčešće bile knjige, i to uglavnom crkvene, koje je tako rado čitao Miloš, što je presudno uticalo na njegov duhovni razvoj, a za tjelesni se postarala priroda i genetika.

Ako mu ponešto nije bilo sasvim jasno tu je bio Ilija, koji je sa puno takta i roditeljske ljubavi objašnjavao Milošu sve nepoznanice iz te riznice znanja, što su sadržale knjige. Shvatiše kaluđeri manastira Duga da je njihovo naukovanje pomalo ograničenih mogućnosti, pa iguman Ilija odluči da pošalje već otfrklog, zamomčenog Miloša u manstir Ostrog, odakle Miloš ode na dalje školovanje u manastir Đurđevi Stupovi, u kome ga je iguman i nastojatelj Manastira Nićifor primio raširenih ruku, pošto je Miloša pratio glas dobrog, vaspitanog, bistrumog i veoma vaspitanog momčeta, a još rodod iz Vinicke .

To nimalo ne čudi, jer Miloš je bio okružen nemjere-
nom pažnjom krotkih duhovnika u manastiru Duga, koji su svojim ponašanjem davali primjer kako se treba vladati.

Žudeći za novim saznanjima, već odrastao momak, poslaše ga u manastir Dečane, đe se kratko zadržao, iako ga je Metohija zadivila svojom ljepotom i rodnošću, jer uspje-
vaše sve, pa makar ga naopako posadio, te mu se ponekad činjaše, da bi trebalo tu da nastavi da živi.

Druhačije je razmišljao njegov dobrotvor i duhovni otac, iguman iz manastira Duga, Ilija, obezbijedi mu novac, da po Ilijinoj izričitoj želji, koja je bila skoro naredba, Miloš pođe na dalje školovanje u Rusiju, prvo u Petrograd, a potom u Zagorsk.

*
* *

Slušajući bajkovite priče o Rusiji, o nepreglednim stepama, njenom beskrajnom prostranstvu, ljepoti predjela i staložne mirnoće ruskih kaluđera, i običnog naroda, mirnih i tihih mužika i njihovih žena, a zadivljen bezmjerenom podvizima i hrabrošću ruskih kozaka, dugo se lomatao da li da poslušá ruske kaluđere, pa da ostane u Rusiji, ili da se vrati u svoje rodne Vasojeviće, čiju je toplinu i ovdje ošeoáo, mada mu je šećanje na Vinicku i Vasojeviće ostalo više kao slika stvorena pričom njegove majke, nego što je stvarno mogao da zapamti, ali slika obnovljena boravkom na školovanju u manastiru Đurđevi Stupovim odakle je, kad god je imao vremena obilazio svoju rodni Vinicku.

Tek boravak u manastiru Đurđevi Stupovi odslikao mu je ljepotu njegovog rodnog kraja i zamamu zavičaja, koja se mogla samo doživjeti, ali ne i opisati. Insistirao je da po svaku cijenu pođe do Vinicke, da tamo sa svojim narodom podijeli i dobro i zlo.

Vinicka mu je prirasla za srce, učestalo idući u to rodno selo, srijećući se sa starijim rođacima, koji mu pričahu o njegovom đedu i ocu, ljudima, koji nijesu prezali pred turskom sabljom, a koji su bili uzoriti bratstvenici ili Zečevića meterizi, kako su ih zvali, hoteći da time pokažu, o kakvim ljudskim tvrđama bijaše riječ.

Miloš upijaše svako njihovo kazivanje, kunući se u sebi, da neće ni po koju cijenu podati svoje slavne pretke, prađeda, đeda i oca, no će uzmogne li pokušati da nadmaši sve njihove junačke podvige u borbi sa tlačiteljima.

Bistroum, uz to obdaren vasojevićkom razboritošću i željom da se što prije domogne svoje Vinicke, prillegao bi na

knjigu još prilježnije, dok je bio na školovanju u Rusiji, nego što je zahtijevalo obično naukovanje, kako bi koliko je moguće brže uspješno prikrajčio svoje manstirsko školovanje, i što prije dođe u Vasojeviće.

*
* *

Umalo mu sve planove i planove njegovog staratelja Igumana sa kaluđerskom bratijom iz manastira Zagorsk i Miloševog staratelja i zaštitnika igumana Ilije iz manastira Duga ne poremeti jedna plavokosa, krupno razrogačenih plavih očiju, kao vitka jasika izrasla mlada Ruskinja, razbokrivši svoju slovensku ljepotu, kao kad ružu omađija zamama proljeća. Kao magnet privlačila je Miloša Ruskinja, koja češće nego li je bivao običaj, dolazaše na bogoslužjenja u velikoj crkvi u Zagorsku.

Iako bi se dobrotno zamotala i pokrila po glavi bijelom maramom, kakav običaj bijaše kod Ruskinja kad dolaze na bogoslužjenje, skrivajući dio njene raskošne slovenske ljepote; oštrom oku Miloševom ne promače njeno, vrlo često vragolasto zamamno pogledanje put njega, mladalački razraslog i momački zanosnog.

Imadijaše običaj ta ljepotica, da pred večer prošetala u blizini Manastira, ne da bi izazivala, nego nadajući se da će vidjeti Miloša, kome kaluđeri nijesu dozvoljavali da se udalji dalje od Manastirskog konaka ni koraka.

Znao je Miloš za amanet njegovog zaštitnika igumana Ilije, da mu je namijenjena monaška riza, ali pusto nesputana mladost često zaboravljaše, kakve to sve obaveze nosi, pa ne hajući mnogo za te obaveze, počeo da ga hvata mladalačka pomama, kad bi ugledao ovo ljupko stvorenje.

Poslije jednog večernja, Miloš kriomice, da ga ne bi videli manastirski kaluđeri izađe za ovom plavokosom zanosnicom, koja po običaji bijaše krenula pored Manastira u šetnju. Sustiže ju, pa prosto zaboravi đe je i kakve obaveze ima kao crkveni đak, bez ikakave priče uhvati je za ruku, pokušavajući da sa njom ode i da se skloni u jedan omanji zagušćali šumarak od brezovih mladica, koje su isto tako, svojom nesvakidašnjom bjelinom svojih stabala, očaravale Miloša.

*
* *

Kao da su znali šta će Miloš da uradi, pošto je bio predviđen da se zaredi kao monah, nazorice, za njim su ne slučajno, išla dva kaluđera, koji ga spriječiše u nakani.

Kad su doveli zadihano uzbuđenog, i zatravljeno zanesenog Miloša u Manastir, smjestiše ga u jednu manastirsku ćeliju, kažnjavajući ga, ne dozvoljavajući mu da iz ćelije izađe jedno desetak dana.

Razmišlja Miloš šta da radi: nije skrivao želju da ostane u Rusiji, vezujući se za ovu ljepojku, dok mu je sa druge strane glas razuma govoraše:

„Od čega ćeš da živiš, i kako ćeš tako bez ide ičega unesrećiti sebe i ovu čarobnicu. Znaš dobro da ćeš biti zamonašen i da nećeš moći da se oženiš ovom zanosnicom. A tek ako se raščiniš od svještenih obaveza, tek će nastati muka. Od čega misliš da živiš?

Hoćeš li - preslišavaše samoga sebe - da iznevjeriš onog divnog igumana Iliju, i ostalu kaluđersku bratiju, koji su gledali da spečale ponešto novca za tvoje školovanje. E nećeš Miloše Zečeviću, pa kad bi ti dali da bude tvoje sve ovo što možeš da sagledaš!“

Zato, kad mu nastojatelj manastira Jemeljaj dozvoli da izađe iz ćelije, Miloš stade pred njega, sa dosta razočarenja, ali odlučno reče:

„Ja se šutra spremam na put. Idem u moje Vasojeviće, koji su samo još formalnom pod turskom vlašću, ali će ubrzo biti vraćeni u sastav matične države, moje Crne Gore, jer sam shvatio, da mi jedino to mjesto će mogu da živim“.

Nijesu se mnogo protivili kaluđeri njegovoj želji, nego ga pustiše i on uz njihov blagoslov i budnu pratnju krete na put, napusti Zagorsk i Rusiju, čeznutljivo se okrećući, da ne bi će slučajno vidio onaj ženski plavokosi momački otrov.

*
* *

Oštrouman i željan znanja, već odrastao i zreo momak, naučio je ruski, uz visok stepen obrazovanja, koje je mogao steći po pobrojanim manastirima. Obogaćen znanjem i sa dosta iskustva, prvo svrati u Vinicku, u koju se bijaše vratila njegova majka Jela, će je uz pomoć daljnih muževljevih rođaka napravila jedan skromni kućerak, kako bi održala veliko imanje uglednika u bratstvu, svog supruga Milutina, da bi njen Miloš imao šta da naslijedi.

Kao mladi, slobodarstvom nadahnuti zanesenjak, već je bio počeo sa crkovnim činodjstvijem u manastiru Đurdrevi Stupovi, putujući u početku svako jutro pješice do Manastira iz Vinicke, u kojoj ga rođaci dočekaše kao što je i red, sretnjikajući njegov dolazak.

Ubrzo potom, po nagovoru igumana Ilije iz Bratonožićkog manastira, krenu u avanturu teškog puta kroz tursku teritoriju, kako bi se nekako domogao Cetinja, da bi se javio

vladici Petru I Petroviću, čije ime se sa poštovanjem i pobožnim strahom izgovaralo po čitavoj Crnoj Gori i Crnogorskim Brdima, koja su i tada priznavala i duhovnu i svetovnu vlast Svetog Vladike.

Milošu, osim želje da se upozna sa tim hodajućim svecem, bila je velika želja da provjeri kakve su Vladičine nakane sa Vasojevićima, jer je Miloš bio već zamislio, da bi jedina prava sreća za Vasojeviće bila da se vrate u krilo matične države Crne Gore.

Vladika Petar I, onako krotke i blage naravi, ali goropadne kad bi se stavio na čelo crnogorske vojske, ne puštajući nikoga ispred sebe, nego bi jurnuo komandujući: „za mnom Crnogorci“!, primi Miloša tiho i dostojanstveno govoreći, blago mu se osmjehujući, milo pogledujući, pa na prvi pogled osvoji mlađanog Miloša.

Bio je Sveti Vladika već obaviješten o tome, kako u Vasojevićima ima jedno momče, koje je umom, hrabrošću, predvodničkom crtom i dostojanstvenim držanjem dobrano nadraslo sredinu iz koje dolazi, pa se veoma obradova, kad mu rekoše da je došao Miloš. Dobro zagleda to vasojevičko nadanje, koji iako tako mlad, već zadaje mnogo nevolja turskimagama i begovima i Turcima po cijeloj Nahiji uz Lim.

*

* *

Dolaskom i prvim susretom sa Svetim Vladikom, Miloš svojom gorostasnom pojavom, razboritošću i obrazovanjem zadivi vladiku Petra I, pa Vladika oduševljen Milošem i njegovom umnošću, dade mu na poklon zlatni sat, kojeg su Vladici darivali kad je posljednji put boravio u Rusiji. Taj Vladičin po-

klon Miloš doživlje kao amjliju, koju je čuvao onako kako se čuvaju svetinje, ne odvajajući se od toga sata, noseći ga na posebno izrađenom lancu oko vrata.

Poslije tolikog Miloševog izbivanja po manastirma i nakovanja u njima, i crkvenodosojanstvenog činjenja obreda u manastiru Đurđevi Stupovi, Vladika reče Milošu:

„Hajde ti, blago meni u tvoje Vasojeviće, đe ćemo te zarediti, i postaviti za igumana manstira Đurđevi Stupovi, jer si ti sada kao poručen stigao, da tu pravoslavnu lavru učiniš duhovnim centrom Vasojevića“, pa predloži da Miloša odmah rukopolože za jeromonaha i uvedu u crkovne činove, imenujući ga poslije toga Igumanom manastira Đurđevi Stupovi.

Milošev osećaj božanskog mira, kojeg je inače nosio u svojoj duši, prilikom rukopoloženja, ophrvan nekim dotada njemu nepoznatim blaženstvom, prosto kao da dobi krila, jer je veza koju neraskidivo uspostavi sa Svetim Vladikom i Crnogorskom crkvom doživio kao božji poklon, koji će ga pratiti cijelog života. Tako je i bilo. Ostao je Iguman manastira Đurđevi Stupovi do kraja života.

Milošu nađedoše duhovničko ime Mojsije, ime koje će se sa poštovanjem izgovarati đe god bi se pojavio i đe se za njega čulo, pogotovu kad se saznalo da je Sveti Vladika Petar I novoimenovanom Igumanu poklonio svu pažnju, koju može da zasluži jedan odabrani mladi duhovnik.

Po dolasku u Đurđeve Stupove, brzo se novoimenovani iguman Mojsije svojom umnošću i predvodničkim umijećem nametnuo kao vodeća ličnost u Vasojevićima, od kad počinje njegovo putešestvije kroz vasojevičku i crnogorsku istoriju, bivajući stavaraocem i nezaobilaznim čimbenikom te istorije, one istorije, čiji je tok bio nezastavljiv kao huk nabujalog Lima,

Lima, koji inače vječito pripovijedaše o hrabrom narodu pokraj njegovih obala i o obrazovanom Igumanu, kao i njegovim slobodarskim vapajima i stremljenjima, kojima su dozivani i na samrtnom času – izgovarajući neprestano: sloboda.

Od momenta postavljenja za igumana u manastiru Đurđevi Stupovi, Iguman započinje neprestanu i veliku borbu protiv osmanlijskih tlačitelja i njihovih najnovijih pokušaja, da voljno ili nevoljno prevedu Vasojeviće na islam. Sa dosta uspjeha, naukovamnjem i prosvjećivanjem pripremaše žitelje uz Lim, od Tifrana do Brezojevica iznad Plava, budeći nikad utihnulu svijest u tim žiteljima; da se dozovu pameti, ko su i što su, kako nacionalno, tako i ošjećajem bezpovratnog vraćanja u zagrljaj svoje matične države, slobodarske Crne Gore.

*
* *

U vrijeme Igumanovog prvog boravka u Đurđevim Stupovima, počinju i oslobodilački pucnjevi po Srbiju, najavljujući ustanak, koji će kasnije prerasti u pravi oslobodilački pokret, ili kako je Leopold Ranke, ugledni njemački poslanik pisane riječi, i čuveni istoričar, srpski ustanak nazvao „Srpska revolucija“.

Revoluciju pokrenula je ratoborna, potlačena i obezpravljena raja, jer je zulum dahija, aga i begova, neprestano uvođenje novih nameta, kulučenje nesrećnog porobljenog stanovništva, dostiglo nivo neizdrživosti, pa je oružana borba bila jedino rješenje.

Ustanak u Srbiji izazvao je nevjerovatan polet i oduševljenje u Vasojevićima, kako kod vasojevićkih uglednika i predvodnika, tako i kod običnog stanovništva, pošto se računalo da je došlo vrijeme da se jednom za svagda vrati milo za

drago Osmanlijama, pa iguman Mojsije kreće u organizaciju oružanog otpora i borbe po cijelom Gornjem Polimlju.

Dolaskom Karađorđa na čelo Srpskog ustanka, koga su Vasojevići posebno cijenili, osim po junaštvu i kao svog, jer je stalno kružila legenda da je Karađorđevo porijeklo i njegovog oca Jovana iz Vasojevića, iz sela Kralje kod Andrijevice. Čak je legenda govorila da je rođen u Kraljima njegov otac Jovan, a da su se Karađorđev đed Petar i otac Jovan u Kraljima prezivali Đurišići, prije nego li su odselili u Toplu, koja je tada bila samo jedno malo selo.

Na svoju ruku, izlažući se velikoj opasnosti pri prolasku kroz tursku teritoriju, Iguman uspostavi prve veze sa srpskim vođama ustanka, prije svega sa Antom Bogićevićem, porijeklom iz Bjelopavlića.

Kada se sreo sa srpskim vojvodama, među kojima bijaše i Hadži Prodan Gligorijević, rodom iz Vasojevića, prema kojem se iguman Mojsije odnosaše sa bratskom pažnjom, kao svom čuvenom zemljaku, definitivno odluču u sebi razmišljajući - mora se ustati oružjem protiv Turaka.

Pošto malo otpočinuše Iguman se obrati Antu Bogićeviću:

„Dobro bi bilo, iako si poodavno otišao iz Bjelopavlića, oni te veoma cijene, da svojim autoritetom i ti tvoje Bjelopavliće malo podjunačiš i osokoliš, da se pripreme, kako bi sada, kad su Srbi ustali protiv Turaka, tvoji Bjelopavlići, kao jedno od najvećih crnogorskih plemena, krenuli sa ostalijem Crnogorskim Brđanima na vjekovnog dušmanina.

Ti, kao veliki i čuveni junak, sada srpski vojvoda, svojim autoritetom možeš ih ohrabriti da se priključe svim oružanim akcijama koje ostali Crnogorci započnu“.

Računao je iguman Mojsije da će tako uz Bjelopavliće pokrenuti i ostala Crnogorska Brda, kako bi krenula u oružani ustanak u neslobodnim krajevima Crne Gore.

*
* *

Uspio je Iguman da se domogne i Karađorđa Petrovića i predloži mu:

„Vala sam htio da te nešto zamolim svijetli Voždu, da me poslušáš. Na to polažem pravo kao duhovni poglavar Vasojevića, pošto su mi pričali stari ljudi, da su se tvoji odselili iz Kralja kod Andrijevice, pa ja kao duhovni vođa Vasojevića koristim to pravo da ti predložim da se pobratimiš sa jednim junakom, kome nema premca, vojvodom Minom Radovićem. To bi bila još jedna jaka spona među pravoslavnim žiteljima po Crnoj Gori i Crnogorskim Brdima, sa Srbijom zajedno, da se otarase turskog zuluma“.

Osmjehnu se Karađorđe, pa za njega, ogromnu ljudinu, neobično piskutavim glasom odgovori:

„Poslušaću duhovnika, o kojem se u Srbiji među običnim narodom pripovijedaju bajke, koje govore, da je u Vasojevićima veći autoritet, nego vladika Petar I u Podlovcenskoj Crnoj Gori, među Crnogorcima“.

To pobratimstvo blagoslovio je iguman Mojsije Zečević, radujući se i na taj način pokušajima borbenog objedinjenja ovih unesrećenih narodâ, koje skoro besprimjerno tlače turske age i begovi, a uz njih i obični bašibozluk, uzjunačen uz moćne turske oligarhe, paše i vezire.

Vijest o borbi srpskog naroda kao da je okrilatila Vasojeviće, dajući im uzmah u njihovoj ratobornosti i slobodarskoj čežnji.

Karađorđevim susretanjem sa Vasojevićima na peštarskom Suvodolu, „Kod Sjenice, kod sela Dubice, na kućište Vasojević Steva“, kulminira želja i spemnost za borbu protiv porobljivača, pogotovu, kada je Karađorđe podijelio sedam barjaka, dajući ih pojednim uglednim bratstvima i njihovim prvacima u Vasojevićima.

Tada je barjak dodijeljen i Džaju Koraću iz Glavaca, jednom od sedam gornjosljekih sela.

Iako je Đorđe Petrović rođen u Topoli, uspio je preko vasojevićkih doseljenika da dobro upozna istoriju krajeva iz kojih je, prema vasojevićkoj legendi, došao njegov otac Jovan. Tom upoznavanja doprinio je i narodni običaj, da se u vrijeme dugih zimskih večeri pokupe brojni uglednici u Jovanovoj kući, u kojoj se najviše govorilo o starom kraju iz kojeg su se nevoljno odselili. Svojim jezgrovitim pripovijedanjem odskako je Petar, Karađorđev đed, živa knjiga kraja iz koga se doselio u Topolu.

Nije bilo sela niti zaseoka u kojima žive ljudi u Vasojevićima uz Lim, a da po sto puta nijesu pomenuti u Petrovim pričama, uz koju je išla i nezaobilazna bratstvenička istorija ljudi u tim naseljima, o njihovim junačkim podvizima, kako pojedinačnim, tako i zajedničkim jurišima na turske pustahije, u kojim su prednjačili glasiti junaci iz Donjih i Gornjih Vasojevića.

Sve te priče Đorđe je upijao kao žedna zemlja Perovdansku kišu, tako da mu se činilo da je i sam juče stigao iz toga ponositog kraja, u kojem nije bilo glasovitog junaka i bratstva, a da ga Đorđe nije zapamtio.

*
* *

Pošto se nametnuo svojom hrabrošću i podvizima, zbog Đorđeve tamne puti, Turci su sve češće i više izgovarali

njegovo ime kao kara – crni, i zbog toga što ih je mnogo puta ocrnio u pojedinačnim megdanima i brojnim pobjedama, predvođeni pobunjeni srpski živalj u pravu Srpsku revoluciju.

Tako Đorđe Petrović i za savremenike i za istoriju osta Karađorđije, kako je u svojim spisima zapisivao Vuk Karadžić, ne imenujući ga Karađorđe, nego Karađorđije, svojim jezikom donesenim u Jadar iz drobnjačke Petnjice, u koju su se Karadžići doselili iz Lijeve Rijeke.

Zbog svojeg ošućanja bliskosti sa Vasojevićima, po legendi iskazanoj o svom porijeklu i ošućaja velike bliskosti, kako vjerske, tako i istorijske, Karađorđe bio je skovao plan da se okrene Vasojevićima, dolazeći na Suvodo, kako bi ih priključio srpskim ustanicima.

Tada su počele zajedničke akcije srpskih ustanika i pobunjenih Vasojevića tako, što je spaljen Bihor, u to vrijeme glavno tursko uporište za borbu protiv Vasojevića i severoistočnog dijela Crne Gore, svećajući brojna turska nepočinstva nad gorlukom rajom.

Impresioniran je iguman Mojsije Karađorđevom pojavom, strogim vojničkim držanjem, posebno opterećenim brigom za svakoga svoga vojnika. Susret sa Vasojevićima na Suvodolu je bio očaravajuće impresivan, jer su se Vasojevići zorili Karađorđem, isto toliko koliko i on njima.

Vođen idejom panslavizma, Karađorđe insistirao je, moleći Petra I Petrovića da krenu u zajedničku akciju, tada vrlo jasnim pismom crnogorskom Živom Svecu, govoreći mu kako je došlo vrijeme da Crnogorci i Srbijanci preduzmu zajedničke akcije, kako bi konačno okrilatili, kiteći se onim što im je najsvetije - slobodom.

*
* *

Imao je Iguman malu zamjerku na podjelu srpskih barjaka Crnogorcima iz Vasojevića, pa je, što je brže mogao otišao na Cetinje do Svetog Vladike Petra I, kome se po običaju obrati smjerno:

„Vaše sjatiteljstvo, imam jednu molbu, koja se tiče podjele srpskih barjaka u Vasojevićima. Molio bi da mi daš nekoliko crnogorskih krstaš barjaka, jer barjake nijesu dobili samo Vasojevići, nego i neka druga bratstva doseljena iz Crnogorskih Brda i podlovcemske Crne Gore, pa je učinjena nepravda, koju bi htio da ispravim, jer su bez barjaka ostala neka ugledna bratstva i njihovi predvodnici.

Gospodare, mi smo Crnogorci, nažalost van Crne Gore, pod turskom upravom, ali nimalo ne zaostajemo u nepresahloj želji slobodarstva i pripadnost našoj matici, Crnoj Gori, pa te molim da mi dozvoliš, da u tvoje ime podijelim nekoliko crnogorskih krstaš barjaka, koje bi mi ti dao, da se zna, kome mi pripadamo“.

Osmjehnu se vladika Petar I, pa pozva jednog kaluđera, rekavši mu:

„Pođi do manastirske riznice i donesi nekoliko krstaš barjaka, da ih naš časni iguman Mojsej podijeli u svojim Vasojevićima“.

Uze Igumana jedno pet - šest barjaka, dobro ih zagleda, poljubi, pa ih stavi u njedra, kako bi ih najsigurnije odnio u Vasojeviće.

Prvi takav krstaš barjak dobio je Gojko Veličkov Božović, porijeklom iz Kuča, koji se u Glavaca, jednog od sedam sela, koja su u Nahiji imenovali kao Gornja Sela, doselio krajem XVIII

vijeka. Novoimenovni barjaktar ga je predao u nasljedstvo svojim potomcima Radojku Gojkovom, ovaj sinu Mijatu, a Mijat sinu Sekulu.

Nažalost trag toga barjaka izgubio se za vrijeme Drugog svjetskog rata, pošto ga je Sekulov sin Đuro izgubio u bježanju pred pomahnitalim muslimanskim nacionalistima iz Korita, đe su iz Glavaca bili naselili Božovići, na imanju Radisava Cemovića. Potomak tih glasnih Gornjoseljskih barjaktara je Miodrag Božović, veliko fudbalsko i trenersko ime, kome je Sekule parađed.

Kome je iguman Mojsije podijelio ostale krstaš barjake ostalo je nažalost nezabilježeno.

*
* *

Vasojevički Crnogorci bili su već krenuli sa akcijama borbenog karaktera, pošto su se dogovorili sa Karađorđevim vojvodama Antom Bogičevićem, Hadži Prodanom Gligorijevićem i Lazarom Mutapom, po rodu Zečevićem iz Vinicke, koji je kao dijete sa roditeljima preselio iz sela Vinicka u Srbiju. Inače sva trojica su kao i brojne srpske ustaničke vojvode bili rodom iz Crne Gore, pri čemu su barjačili svojim čojstvom i junačnim držanjem u borbama protiv, ništa manje junačnih turskih aga i begova.

Nažalost, porazom srpskih ustanika na Čegru kod Niša, pa potom na Ivankovcu, počelo je jenjavanje srpskog ustanka, do potpunog prestanka svih vojnih aktivnosti srpskih ustanika, tako da je borbena želja Vasojevića isto tako polako počela da splašnjava.

Tada je naročito nastala teška situacija, jer su osokljeni Turci: rožajski begovi Ganići, bihorske age Ćorović, a sa treće

strane najžešći protivnici pravoslavnog življa u dolini Lima, po velikom zulumu upamćeni begovi Šabanagići, među kojima će kao najcrnje biti upamćeno ime Đul - bega Šabanagića, postavili sebi kao glavni cilj da uhvate i ubiju Mojsija Zečevića, jer im je iguman Mojsije bio kao kost u grlu zbog Igumanove žestoke borbe za osamostaljenje Vasojevića, pa potom njihovo vrtanje u krilo matične države Crne Gore, i uspostavljanju neraskidive veze sa ostalim crnogorskim Brđanima.

Trudili su se rožajski begovi Ganići, bihorske age Ćorovići, u dogovoru sa Đul – begom Šabanagoćem stijenivši stanovništvo u dolini Lima, od Tifrana do Plava, da tu nesrećnu raju što više podčinjavaju. Naročito je tu neutaženu želju da po svaku cijenu likvidira Igumana iskazivao Đul - beg Šabanagić, jer Iguman je eto, na „njihovoj zemlji“ uspijevao da se odupre tim zlotvorima, koji su preko osvajačkog prava Osmanlija, koristeći zakone jačega i brojnijega mislili, da tamo, đe oni upravljaju ne smije niko pokušati da mijenja one regule, koje su oni, po napisanim, samo njima znanim zakonima, vaspostavili.

No Vasojevići su uglavnom sami sebi određivali stepen nezavisnosti i autonomnosti, ne hajući mnogo za turske prijetnje i napade, kojima su pokušavali da Vasojeviće naćeraju da se ponašaju kao i ostala porobljena raja.

Podlovcenska Crna Gora najćešće je vodila odbranbeno – oslobodiklaćke ratove, dok je to ratovanje Vasojevićima, nepremostivoj turskoj najezdi prema Staroj Crnoj Gori i Brdima, koja su već bila u sastavu matične države Crne Gore; ratovanje sa Turcima bilo praktično zanimanje, bivajući neprolazna breša turskim jurišima na malenu Crnu Goru.

Kada su Turci saznali da se iguman Mojsije, koji vuće sve političke konce u svojoj parohiji, između ostalog sprema da

otvori školu pri Manastiru, a da potajno sa ostalim glavarima iz doline Lima radi na vraćanju muslimana u pravoslavlje, postavili su sebi zadatak: uhvatiti pa potom likvidirati igumana Mojsija po svaku cijenu.

U nekoliko navrata su postavljali zašede, koje su sačevalivale Igumana, ali bi on te zašede izbjegavao, jer su mu njegovi parohijani blagovremeno dojavljivali đe ga čekaju Turci, a u nekoliko navrata se spasio uz pomoć svojih pratioca, koje je kasnije Iguman proizveo u tevabije, po ugledu na Svetog Petra I i njegove perjanike. To su bili vjesnici formiranja crnogorske garde, sastavljene od biranih momaka iz svakog crnogorskog bratstva.

*

* *

Pokret za oslobođenje u Vasojevićima naročito je uzeo maha, kad je Iguman napravio dogovor sa vojvodom Simom Vojvodićem, idući i propovijedajući kroz Nahiju i Gornje Vasojeviće, da je jedini spas za čitav kraj ujedinjenje sa matičnom državom, Crnom Gorom.

Nikako se nije dopadala ta aktivnost Igumanova Đul - begu Šabanagiću, pa je uz nesebičnu pomoć skadarskih paša i vezirâ riješio da za svagda završi sa njim, napadajući na manastir Đurđeve Stupove, tako da je u jednom od tih pohoda, krenuvši sa jakim vojnim formacijama, sastavljenih od konjanika i pješaka, naoružanih do zuba, spalio Manastir, uništavajući srednjovjekovne freske, remek djela slovenskog freskoslikarstva.

Posebno su se Turci bili okomili na svete knjige manastirske, brojne zapise i dokumenta, u kojima je bilo šedočenje o istorijskoj buri kroz vrijeme u Nahiji, paleći ih i uništavajući,

pokušavajući da se na taj način osvete Igumanu i nepokornim žiteljima u dolini Lima, zatirući tragove o vječitom trajanju i postojanosti žitelja u Gornjem Polimlju.

Ni fanatčna borbenost, ni nadljudsko junaštvo nijesu spasili Manastir, iako je čitava poljana oko Manastira je bila obojena krvlju branioca i osvajača. Ipak Đul - beg u zajednici sa Hasanom Hotom ostvario je naum, spalio je Manastir.

Bratstvo iz Manastira, ono koje je ostalo živo, razbježalo se kud je ko mogao. Tom prilikom teško je ranjen i Igumanov crkvenjak Tomo, koji je prije toga u posljednjem trenutku uspio da učini glas igumanu Mojsiju da bježi kud god zna, jer nesa- glediva turska sila ide, pa neće pomoći ni fanatično Igumanova borbenost i junaštvo kao ni junaštvo ostalih branitelja, u odbrani ove pravoslavne bogomolje i svetišta.

Sudbinu mnogih pogibalaca u odbrani Manastira nijesu uspjeli da izbjegnu brojni Gornjoseljani, koji su pod komandom Panta Deletina - Krnjovog Pešića, branili Manastir do posljednjeg daha. U junačkoj odbrani su se istakli Pavle Ojdanić – stotinaš i Suko Tripov Pešić, koji je na veliku žalost rodbine i svojih saboraca podlegao brojnim ranama, zadobijenim u borbi sa Osmanlijama. U odbrani Manastira poginuo je i hrabri komandant odbrane, Lubničanin Panto Deletin Pešić.

O pohari manastira Đurđevi Stupovi govori govori zapis, što ga je sačinio proto Josif Bojović, zapisujući Tomovo šećanje, pošto je Tomo uspio da prezdravi od teških rana u sukobu sa Turcima. Niko nije vjerovao da će Tomo Oraovac ostati živ, ali čelični organizam i jaka volja su mu pomogli te se još taj put spasio.

Proto Josif Bojović to šećanje, po Tomovom kazivanju bilježi: „...znato budi kad se razuri bratija u Đurđeve Stupove

i zapališe se kuće i pobjegoše kaluđeri od Turaka i pogiboše Haški glavari Radovan Bogavac i pop Vukašin i Milovan iz Budi-mlje i Lazo s Luga, marta 1825“.

*

* *

Iguman, bježeći uz Polimlje pokušavao je da nađe spas najprije kod svojih Vinićana, koji su bili spremni da ga prime. Iguman dobro porazmisli, pa reče svojoj pratnji da će, ako ostane u Vinickoj, učiniti je, po ko zna koji put metom za turski pohod, čiji bi se ishod znao, s obzirom na tursku brojnost i najmodernije naoružanje toga vremena.

Jasno je pretpostavio Iguman, da Đul - beg Šabanagić i ostale turske age i begovi, neće žaliti novčana sredstva i ostale poklone za podmićivanje, ne bi li umilostivili raj, da bi im odala tajnu skrivališta igumana Mojsija. Jedva bi Turci dočekali da ga skopaju u svoje ruke.

Rastureno preživjelo kaluđersko bratstvo, pobjeglo je kud je ko mogao, spasavajući se po oklonim šumama oko planinskih sela, đe su im kriomice zdušno pomagali seljaci.

Uspio je Iguman Mojsije sa svojom pratnjom i kaluđerom Rufimom da zavara tragove pred Turcima, sklonivši se u selu Božiče, kod kneza Toma Bacanovića. Dolazeći pred kneževu kuću tiho i kriomice, Iguman oprezno zakuca na kućevna vrata, na koja izađe jedna ljudska gromada, koja kad ugleda Igumana smjerno se pokloni pred nj, ljubeći ga u ruku, pa u obraz govoreći:

„Jesi li to ti sveti oče Mojsije, naš veliki duhovniče“?

„Jesam Tomo, i evo dođo pred tvoje dvore, no me nije dobro načeralo, nego muka, ne bi li nekako skapulao pred

brojnom turskom poćerom. Znam da te izlažem pogibelji, ali bi bilo dobro da me malo skloniš, e ne mogu više od umora dalje, da malo poćinem. Moju pratnju, ako ne možeš sklonit, pošalji neka bježe u ove Podkomske sutolije, tamo ih ne bi ni crni đavo našao. Ja ti ne mogu dalje, no sam baldisao od umora“.

„Da cijela Turska za tobom ide Igumane, Tomo Bacanović će prvo isturit svoju glavu, ako bi trebalo da spasim našeg duhovnog vođu“.

Imao je Tomo tajne prostorije ispod jednog šenjaka, đe skloni Mojsija sa dijelom njegove pratnje. Poslije jedno dva sata, naiđe jedna oveća grupa Turaka, umornih i zajapurenih od trke za Igumanom. Otpoćinuše malo, kad pred njih izađe Knez, koji ih onako kao uzgred priupita:

„Koje dobro Turci“?

„Kako crno dobro, ne vidio više niko ovakoga dobra. Oći nam ispadoše od trke za onim kaluđerskim crnorizaćkim ćafrom. No da nije ovudije prošao“?

„Ne bi on prošao a da mi se ne javi. Nijesam ga vidio poodavno, a da sma ga vidio, bogme bi me zapamtio, što ove sulude Vasojeviće napujdava na vas“ – odgovori im knez Tomo, pokušavajući da pogrđnim rijećima odagna tursku sumnju o Igumanovom prisustvu.

I uspje, jer su Turci znali, da postoji pomalo pritumljeni rivalitet u glavarstvu nad Gornjim Vasojevićima između Igumana i brojnih gornjovasojevićkih uglednika. Knez počasti Turke dobrom vasojevićkom šljivovicom, iako im je religija zabranjivala da piju alkohol, oćas isprazniše jednu drvenu, vješto napravljenu pljosku rakije.

Zahvaljući knezu Tomu Bacanoviću, poslije jedno dva tri dana, Božićani kriomice krenuše u akciju, kako bi na obron-

ku jednog šumika napravili zemunicu, u koju bi se privremeno smjestio lguman.

Iskopanu zemlju su u kostrutnim vrećama odnosili na njive, po kojima su tu zemlju posipali, pa se činilo da je ta njiva poorana, na taj način prikrivajući šta rade.

Iguman se uz pomoć svojih prijatelja, poslije boravka u zemunici jedno dva - tri mjeseca prebaci u Lijevu Rijeku, kod svojih bratstvenika Zečevića, ne želeći da na kneza i Božičane navuče turski bijes, ako bi slučajno Turci saznali da se Iguman skriva u Božićima.

*
* *

Nemirnog duha odlazi u Moraču, odakle piše vapijući vladici Petru I, izvještavajući ga o strašnoj paljevini Manastira Đurđevi Stupovi, pogromu pravoslavnog življa u tom bjeso-mučnom napadu Turaka, i njihovih pokušaja da zatru sve što je pravoslavno. Jedno nedovoljno sačuvano pismo, kipti od vapa-ja igumana Mojsija u kome očajava nad razurom Manastira. iz koga je moguće pročitati samo pojedine djelove:

„...sveštenje našem arhiepiskopu i gospodinu...našem gospodaru sveja gorajija...desnicu cjelivamo o Hristije... amin... cjelivamo vašu svetaju desnicu kako šaljemo...Rufima do vašeg veličanstva... i žalbe o našoj velikoj ... razrušeniju i zaplenetiju ... od vezira Đulbega kako učiniše ... naše cerkve ...da bi Rufim javio sve ... i ostajem u Moraču čekajući ... zapovijest. Molim vas ...vašu desnicu poradi ... dogovorit se s vašim veličanstvom ... po istini od nas promislite i naučite kako ćemo i činit i slušat ...veliku muku i bijedu ... samo nadu imamo u vaše valičanstvo i jesmo sasvim ... vaši ponizni sluge do smerti. Čedo i sluga jero-

monah (Mojsej) i iguman manastira Đurđevi Stupovi. Ostajem u Moraču do vaše zapovijesti“.

Na jednom jutrenju pozva Moračane da zajedno sa Rovčanima organizuju napad na Turke, pretvorivši Morački manastir u barutanu i vojno skladište. Tu se u Moračkom manastiru našao sa vojvodom Minom Radovićem, inače pobratimom Karađorđa Petrovića, sa kojim se Mina pobratimio pri prvom Karađorđevom dolasku i susretu sa Vasojevićima. Nedovoljno pouzdani podaci govore da je bratimljenje obavljeno na Sitnoj Luci, zaseoku sela Trešnjevo.

Jedan putopisac, zadivljen junaštvom i predvodničkim umijećem igumana Mojsija Zečevića zapisa: „Ovaj kaluđer na glasu i vasojevički prvak, prvak je na divanu i na megdanu“.

*
* *

Nažalost, Turci, poslije paljenja manastira Đurđevi Stupovi, uspjeli su da prevarno i vjerolomno pozovu vasojevičke prvake na dogovor, pri čemu su bili planirali da ih sve poubijaju, računajući da će sa tim prvacima biti i iguman Mojsije, koji im je bio glavna meta. Spasavali su se vasojevički glavari kako su znali i umjeli.

Turskom karavanu sa zarobljenim glavarima, postavljena je zašeda u tjesnacu kod sela Sućeska, uz sami Lim, koju su organizovali na brzu ruku pokupljeni Vasojevići.

Polovinu glavara su uspjeli da oslobode, ali je nažalost jedan dobar dio odveden u tursko ropstvo. Neki su uspjeli da se podmićivanjem spasu turskog ropstva, a neke su spašavali pojedini islamizirani bratstvenici, koji nijesu zaboravili ko su i od koga su, pa su svoje pravoslavne rođake spašavali kako su znali i umjeli od neizbježne pogibelji.

Poslije toga, skoro svi oslobođeni buntovni glavari, na nekom, od vrlo čestih glavarskih okupa, napravili su strategiju dalje borbe, ali je prilično splaslo njihovo borbeno oduševljenje, jer su bili užasno deprimirani saznanjem da je ubijen Karađorđe Petrović, srpska ustanička luča, po nedovljno potvrđenoj legendi porijeklom iz Vasojevića, iz Crne Gore. Saznaše, na veliku žalost, da ga je ubio kum, Vujica Vulićević, po naređenju vjerolomnog i vlastohljepljivog kneza Miloša Obrenovića.

Bez obzira na ogromnu vojnu tursku silu, i strahoviti pad oduševenja za borbu protiv Turaka, Vasojevići, predvođeni igumanom Mojsijem i dalje rade na organizaciji ustanka.

Apsolutno svjestan turske moći iguman Mojsije, ipak pozva kaluđera Rufima, pa mu saopšti da će pisati Arslanagi Đul - begovom. To je pismo pronađeno u dokumentima odnesenim iz Skadra u Istanbul. Iguman Mojsije pozva Rufima pa mu reče:

„A nu Rufime, pošto ti imaš ljepši krasnopolis, piši onom katilu Šabanagiću, što naslijedi oca podjednakog dušmanina, kao što je bio i njegov otac, svega što je hrišćansko:

„Mojsilo iguman poručuje Arslanagi Đul - begu: „Dobro se drži evo mene na te. Tvoj babo je raskopao moju kuću. Ja ću tvoju.“

*

* *

Neki savremeni istoričari tvrde, kao i legenda, koja je pratila Karađorđa Petrovića, da su Karađorđevi ded Petar i otac Jovan porijeklom Klimenti, pa dokazuju da je Milošu Obrenoviću to bio jedan od razloga, što treba Karađorđa Petrovića likvidirati. Za to što im je slava sveti Kliment, koju su slavili Petrovići

u Topoli, Karađorđev otac i njegovi potomci, tvrdili su oni, koji su bili uz Miloša Obrenovića, da su Karađorđevići porijeklom od albanskog plemena Klimenti.

Kasnije, hoteci da po svaku cijenu dokažu, kako su porijeklom Vasojevići, počeli su nasljednici Karađorđa Petrovića da slave Svetog Arhangela Mihaila, kako bi dokazali da su vasojevićkog porijekla.

Budući da nije nikako mogao da preboli Karađorđevu smrt, iguman Mojsije, inače veoma privržen vladici Petru I, pokušao je diplomatski da izbjegne misiju kod Miloša Obrenovića, u koju ga je poslao Sveti Petar Cetinjski, uporno tvrdeći da je Miloš Obrenović samo tražio neki izgovor, kako bi likvidirao Karađorđa, doživljavajući ga kao velikog konkurenta za vođenje Srba u borbi protiv Turaka.

Iguman Mojsije, prekopavao je danonoćno u časovima kad je to mogao, ono sačuvanih crkvenih knjiga, pokušavajući da pronađe neki trag od zapisa, koji bi govorio o porijeklu Karađorđevića. Nažalost, česti upadi Turaka u crkve i uništavanje tih svetih zabilješki onemogućile su da pronađe bilo kakav pisani trag o porijeklu Karađorđevića, i da im je korijen u Vasojevićima.

Jedan kaluđer iz crkve Svete Janje u Lubnicama, Obradović, koga niko od Obradovića ne svojata, pa se za njega i o njemu zna samo po prezimenu, a pošto je bio kaluđer nije imao potomstvo; pokupio je dio crkvenih knjiga, koliko je mogao ponijeti iz crkve, odnio ih je u Brezovevičku crkvu, odakle su prenesene u Prizrensku bogosloviju, đe im se gubi svaki trag.

Postoji legenda koju su naročito baštinili žitelji sela Kralje, kod Andrijevice, da je u tim knjigama bilo zapisano, koji su ljudi iz Vasojevića odselili u Srbiju. Moguće je da je u tim knjiga-

ma bila potvrda da li su Karađorđevići porijeklom iz Vasojevića, ili su Klimenti, što je govorila druga legenda.

Među tim zapisima bilo je i šedočenje o porijeklu svih bratstava u Vasojevićima, kako etničkih Vasojevića, tako i onih koji su doseljeni u Vasojeviće. U tim knjigama bilo je zapisano i koje su srpske vojvode porijeklom iz Vasojevića, pošto se jedino pouzdano znalo da su iz Vinicke Hadži Prodan Gligorijević, Lazar Mutap Zečević i Petar Jokić iz Velike.

Miloš je svoj animozitet prema Karađorđu opravdavao lošim vojničkim potezima, koje je činio Karađorđe, ali mu je prećutno najviše smetala legenda, koja je govorila da su Karađorđevići potomci albanskog plemena Klimenti.

Naravno pripisao je Karađorđu lošu strategiju u vođenju Ustanka, koja je ustanike odvelo u poraze. Nije govorio o nesposobnosti vojvoda koje je vodio Karađorđe Petrović, nego je sve poraze pripisivao Karađorđu, zaboravljajući, da je i sam Miloš bio vojvoda i bio među srpskim čelnicim u Ustanku.

Čak je Miloš negirao porijeklo brojnih ustaničkih vojvoda da su porijeklom iz Crne Gore. Naročito mu je smetalo zorno držanje Hadži Prodana Gligorijevića, Lazara Mutapa i Petra Jokića, koji su se zorili svojim crnogorskim porijeklom iz Vasojevića.

Nije mogla nikako da se preskoči legenda, o porijeklu Karađorđevića, koju je nijekao Miloš Obrenović, kasnije, poslije uspona dinastije Obrenovića. Možda je potvrdu o porijeklu Karađorđevića imao i jednoj nepotvrđenoj legendi, da je Karađorđev otac Jovan, sa svojim ocem Petrom porijeklom iz Ševerne Albanije, iz plemena Klimenti, za koje opet postoji legenda da su srpskog porijekla.

Ta istina, o porijeklu Karađorđevića, koja počiva na legendi, govori drugačije o porijeklu Karađorđevića. Prolazeći

ka Zeka Stankovog, raščinio vojvodu Miljana, oduzimajući mu kapetanska znamenja: kapetanski grb i sablju, koja su govorila o njegovom visokom položaju u Crnoj Gori.

Po Danilovom sudu, grijeh vojvode Miljana Vukova Vešovića, kojeg je počinio zajedno sa Novicom Cerovićem, bio je napad na Kolašin bez znanja knjaza Danila, spalivši okolna sela i dio grada skoro do temelja, svećajući se Turcima što su iz zasede ubili njegovog brata Đorđija.

Crnogorske vojvode, junaci i slobodari su poštovali Gospodara, ali u svome slobodoumlju i junačkim nakanama često su umjeli da se ponašaju tako što su se suprostavljali Gospodaru, umijući i mogući da odgovore knjazu Nikoli onako kako on nije želio.

Iako je bio prilično kapriciozan i osvetoljubiv, ovaj put, knjaz Nikola mudro je prećutao ne odgovorivši ništa Karađorđeviću, ne spominjući više starosvatstvo vojvode Miljana Vukova, zbog novouspostavljenih rodbinskih veza sa Karađorđevićem, a naročito iz političkih razloga, nije htio da se svađa sa vojvodom Miljanom Vukovim.

*
* *

Ustanak u Vasojevićimaje bio je neminovan, ali nažalost, prokletstvo izdaje i ovaj put onemogućilo je neku zajedničku akciju ustanika, jer je među ljudima koji su bili na okupu pri dogovoru za dizanje ustanka bilo i onih, kojima su turske povlastice bile milije od hrišćanske braće, pa se priješlo na oprobani način borbe protiv Turaka – hajdukovanjem.

Jedan od najglasitijih vasojevićkih hajduka bio je Miloš Marković, sa pobratimom Ivanom Lakušićem. Ne smiju se zabo-

raviti, čuveni hajduci i hajdučke harambaše u Vasojevićima bili su i Kršikape, koji su pobjegli ispod Durmitora, jer su im Turci objesili pretka Petra. Petrov sin Andrija doselio se u okolinu današnje Andrijevice, živeći u jednoj pećini sa porodicom 17 godina.

Sa svojim sinovima, napravio je na Zlorječici vodenicu, od koje je zaradio da može da napravi i valjanicu za sukno. Uz mnogo truda uspjeli su da se obogate i naprave han, koji su Turci zvali Andrijin han, oko koga je niklo nekoliko kuća, pa se ta dio počeli imenovati Andrijih han, a naselje, koje je oko hana kasnije nastalo, po tom Andrijinom hanu nazvano je Andrijevice.

Andrijin sinovi su sa ostalim hajducima iz Gornjih Vasojevića, sa mnogo uspjeha vodili su neprestanu borbu sa Turcima, dok se nijesu dogovorili da se vrate u rodni kraj, pa su njihovi podvizi skoro zaboravljeni, jer nije niko ostao od njihovih potomaka da živi u kraju, u koji su se bili doselili

Ostao je pomen na vasojevičke hajduke, u priči jedne poturčene đevojke, koju su hajduci ugrabili i doveli u Brezovevičku crkvu, đe su je rehistijanizujući pokrstili, a ona, budući je bila pravoslavna hrišćanka dušom i porijeklom, ushićena, što se vratila u pravoslavlje, oduševljeno pripovijedaše, svojoj jetrvi i zaovama, u kući jednog hajduka iz hajdučke družine harambaše Miloša Markovića, za koga se bila udala:

„Ne znam kako izgleda i nijesam dosada doživjela blaženstvo, ali mi se učinilo kad me pop poškropio svetom vodicom, da sam došla do toga blaženstva“.

Nije znala da je taj pop, koju ju je vratio u pravoslavlje bio iguman Mojsije Zečević.

„Srećan će biti onaj ko to doživi. Kad bi znali ostali islamizirani Crnogorci, kako je divan ošćaj biti ponovo u svojoj vjeri odmah bi se kao i ja krstili“.

Šetila se Umihana, kako joj bijaše dato ime kad je rođena, pošto njen otac bijaše uveliko prihvatio sve muslimanske običaje, kako je čeznula njena majka, kad ju nasilno odvedoše i islamiziraše i kako je kriomice plakala, proklinjući svoga muža, što ih prevede na islam. Umihana dobi novo ime – Radmila, hoteći time da se objavi radost njene rehistijanizacije, koju je obavio iguman Mojsije u manastiru Đurđevi Stupovi, pored varoši Berane.

Znala je Radmila, da će njena majka prosuti potoke suza za svojom mezimicom, kad ju oteše hajduci, zbog straha šta će joj učiniti. Zato se potrudila da majci dojaví, da je srećna i da je udata za jednog hajduka, momka, koji joj poklanja toliko pažnje, da joj se ponekad čini da sanja. Poručila je majci, da je imala sreću da sretne i jednog divnog crkvenog činodjelatelja, koji ju je svojom mudrošću, blagim nastupom i rječitošću općinio, a sa druge strane ogromnog rasta, tako da rastom i dubokim glasom pri prvom susretu izazivaše neki čudan strah kod novog sagovornika. Kad je krštena i vraćena u pravoslavlje, poručila je majci, ako ikako može da bježi sa sinovima i još jednom kćerkom, da se majka, braća i sestra vrate u pravoslavlje.

*
* *

Igumanova općinjenost Svetim Vladikom, Petrom I, bila je bezgranična. Kao zamađijan slušao je svaku izgovorenu riječ, kojom se Vladika obraćao sagovornicima ili svojoj pastvi, ili plemenskim glavarima, brdskim i crnogorskim, i slanjem njegovih čuvenih Poslanica, pa su Vladičine riječi za Igumana bile Sveto pismo, jer Vladičina umnost i obrazovanje bili su za nekoliko kopalja nadrasli sredinu, iz koje je potekao.

Saznavši da Vladika govori tečno više evropskih jezika, Iguman, i pored izuzetne angažovanosti u rješavanju svakodnevnih problema u sređivanju prilika u Vasojevićima i prosvjećivanju svoga kraja, pripremama i stvaranja uslova za ustanak ratobornih Vasojevića i ostalih crnogorskih Brđana, krenuo je i sam da uči strane jezike, uspjevši da dobro nauči nekoliko jezika Evropejaca, prije svega onih, koje mu je preporučio vladika Petar I. Ruski je tečno govorio, naučivši ga na školovanju u Zagorsku, u Rusiji.

Pošto su neočekivano Francuzi, uz pomoć ruske flote sa mora poraženi od crnogorske vojske, u kojoj su bili i Bokelji, Francuzi su na čelu sa maršalom Marmonom napustili bojište kriomice, ostavljajući tešku artiljeriju i brojno drugo naoružanje. Tada je ranjen jedan francuski general, a zarobljeno je 47 francuskih oficira i 1300 vojnika.

Tada je i veliki ruski pjesnik Aleksandar Sergejevič Puškin napisao poemu o Crnogorcima, u kojoj se neočekivano zbunjeni Napoleon Bonaparta pita: „Ko su ti Crnogorci“. Ko su da su, dobro ih je upamtio slavoljubivi Napoleon, računajući da nema sile, koja ga može zaustaviti.

Zbog toga su Francuzi krenuli u pregovore sa vladikom Petrom I. Vladika se odazvao na te pregovore, počevši da govori na početku pregovora bezprijekornim francuskim jezikom, pokazujući Francuzima da na ovim prostorima žive civilizovani ljudi, a ne primitivni i divlji gorštaci, kako su ih svuda predstavljali Turci. Dalje pregovore vodio je govoreći samo svojim jezikom, pa su imali Francuzi u početku problema da pronađu tumača.

Da bi odobrovoljili vladiku Petra I, ponudili su, kako bi u zamjenu za Boku Kotorsku, rado dodijelili titulu „Patrijarha cijelog Ilirika“, što je Vladika sa indignacijom odbio.

*
* *

Saznavši za takve podvige Svetog Vladike, iguman Moj-sije, inače opčinjen vladikom Petrom I, na svaki način iskazuje svoju privrženost vladici Petru I i Crnoj Gori, pa je kao dokaz vjernosti i povjerenja u vladiku Petra i svoju Crnu Goru, neočekivano Iguman iskazao i tako, što je pokupljeni harač, pripremljen da se plati Turcima odnio na Cetinje, dajući ga Vladici, koji je sa suzama u očima blago prekorio Igumana:

„Zar vam nije mnogo jada od turskih poreza, nego si ovu vasojevičku sirotinju spečalio da doneseš na Cetinje“, na šta je ponositi Iguman odgovori:

„Ništa nam nije teško Vaše Sjatiteljstvo, ako dođemo u priliku da našoj premilosnoj majci Crnoj Gori pružimo bilo kakvu pomoć. Ovo je više simbolično, u odnosu na to koliko se osećamo blaženo, kad na bilo koji način sa ostalom braćom Crnogorcima radimo za dobro Crne Gore. Sveti Vladiko, računaj na vasojevičke Crnogorce, kao na svoje najbliže i sebe samoga“!

„Blagosloveni da ste moji dragi Vasojevići - reče vladika Petar I suznih očiju od radosti, što ima toliku podršku u Vasojevićima – junačni moji graničnici sa našim vječitim dušmaninom – Turcima!“

Tako je Sveti Vladika, potpalio već pripremljenu zublju, koja će biti svjetlosni putokaz, kojim će dalje ići junački narod pored Lima, kako Nahija, tako i Gornji Vasojevići, prostor, koji je bio Igumanova pastva.

Iako još pod turskim zulumom, Vasojevići su se ponašali kao da Turska i njena sila ne postoje. Nikad nijesu priznavali Turke za gospodare, što su često plaćali teškim turskim pogro-

mima. Vrlo umješno bi se prilagođavali vremenu, kad bi Turci žestoko navalili, pa su htjeli to ili ne, morali da priznaju tursku vlast, čekajući zgodni momenat da Turcima vrate milo za drago.

Naklonjenost vladike Petra I Petrovića Vasojevićima, bio je znak za još žješću borbu i mržnju protiv Turaka, pogotovu što iguman Mojsije priprema sa vasojevićkim glavarima narod na ustanak, istovremeno radeći na uređenju vasojevičkog prostora po zakonskim regulama, koje je Iguman u zajednici sa nekim vasojevićkim prvacima dogovorio, uz saglasnost vladike Petra I.

*
* *

Kad je krenuo da se bavi unutrašnjim uređenjem Vasojevića i cijelog prostora, koji je pripadao Vasojevićima, i sve to uvede u zakonske regule, pozva u pomoć popa iz sela Prisoje Gavrila Protića.

Posla on jednog svog tewabiju do popa Protića u selo Prisoju, jednog kod vojvode Sima Vojvodića a trećeg posla Radovnu Lekinom u Kralje, poručujući im da zbog vrlo važnih poslova dođu u manastir Đurđevi Stupovi, radi dogovora o veoma bitnim stvarima za cijeli vasojevički prostor, koji je bio Igumanova parohija.

Bezpogovorno, što je prije moglo stigoše skoro istovremeno Radovan Lekin i vojvoda Simo Vojvodić u Manastir, đe nađoše Igumana zamišljenog, toliko da skoro i nije primijetio kad oni stigoše, dok ga Radovan ne dodirnu po ramenu:

„Evo nas Igumane, dotrčasmo do tebe da vidimo šta je to tako hitno“.

Skoči Iguman, raširi ruke i srdačno se poljubi sa obojicom:

„Dobro došli, draga moja braćo. Evo da sačekamo popa Gavriila Protića iz Prisoje, pa ćemo zajednički krenuti da vidimo da li će nam vređeti ovo što sam zamislio i da li će narod kabulirati ovo što želim da ponudimo našem napaćenom narodu“.

Poslije jedno dva sata stiže sav u znoju pop Gavriilo Protić, umoran i zadihan, pocijepanija aljina, što je nosio na sebi, pa se skoro onemoćao od umora prosto skljuka na prvu stolicu, koju mu jedan kaluđer doturi.

„Šta je bilo kumim te velikijem Bogom, te si tako slomljen od umora? Kudije si to prolazio, te je na tebe sva roba izbucana“? zapita ga Iguman, pozdravljajući ga srdačno. Pošto pop srknu malo medovine da povрати dušu, što mu donese drugi kaluđer, počeo iskidanom da priča:

„Na razmeđu između Pešaca i Berana, bijaju Turci postavili zašedu, na koju zamalo ne nagazi, da ne počeo moj konj da frkće na nos, skočivši dva tri metra, jer zamalo zgazi jednog Turčina, koji bijaše sio i prekrstio noge po turski, pušeći iz velikog kamiša. Kad me Turci opaziše alaknuše ka maniti, jureći za mnom. Nijesu pucali, no su šćeli da me ufate živa.“

Sreća moja te niko od nji nije imao konja, pa ja na konja okrenu preko Buča, put rijeke Bistrice, da im zavaram trag, kako se ne bi šćetili da sam možda pošao put Manastira, no neka pomisle da sam krenuo ka Gornjim Selima.

Pošto sam im umakao, okrenuo sam povr Lušca i Doca kroz ono rastovo, zagušćalo šiblje. Morado da se skinem sa konja, jer nijesam mogao tudije da jašem. Zamorio sam se i iscijepao aljine na sebe, više se mučeći da provedem konja kroz šibuće, nego što bi se umorio da sam bio bez konja. Nijesam stio da ostavim konja, jer mi je spasio život. Trudio sam se, da me niko ne bi opazio, kad sam prilazio Manastiru“.

Još jednom ga zagrli Iguman, pop Gavrilo Protić malo povrati dušu, uz dobar ručak, što ga bijahu pripremili kaluđeri. Za vrijeme ručka, sva trojica, što ih pozva iguman Mojsije, sa velikom pažnjom slušahu šta im Iguman priča, zbog čega ih je pozvao.

*
* *

„Evo braćo da vidite, da li valja ovo što sam zamislio. Da napravimo Zakon po kojemu ćemo se upravljati u Nahiji. Najveći dio toga Zakona proistekao bi iz naših starih nepisanih zakona.

Prije nego li sam krenuo da o ovome počnem bilo šta da zapisujem, ja sam po običaju, pred bilo koju važniju odluku otišao u moju isposnicu, Tifransko pećinu, na desnoj obali Lima. Imali ste priliku da vidite, koliko je visoko iznad zemlje, i u nju može ući neko, samo ko je izuzetno snažan i vlješt u pentranju po stijenama“.

U tom svom isposništvu u Tifranskoj pećini, koje je trajalo danima, Iguman je održavao goli život samo na hljebu i vodi, spavajući na kamenoj podlozi, na koju bi bila prostra samo njegova kaluđeska riza.

Hljev, koji bi ponio sa sobom bi poslije nekoliko dana stajanja postaju tvrd, maltene kao kamen, ali Iguman za to nije mario, nego je jeo takav hljev, koji je ispečen možda i prije deset - petnaest dana.

„Svi smo mi grješnici, nema bezgrješnih, samo je Bog bez ikakvog grijeha, a ja, možda počinim neki grijeh, kojega nijesam svjestan, te da na taj način, u istrajnim molitvama i postu tražim oprost od Svevišnjeg“.

Nijesu pomagale molbe njegovih najbližih, kaluđera iz manastira Đurđevi Stupovi, da može tako naškoditi svome zdravlje, Iguman bi samo odmahnuo rukom, odgovarajući.

„Neka bude šta bude. Svi smo mi u Božjim rukama“.

*

* *

Do duboko u noć svijetljela je Igumanova ćelija, iz koje se čulo tiho govorenje prisutnih, koji su sastavljali čuveni „Vasojevički zakonik u dvanaest točaka“.

Pošto su se saglasili da je to napisano, ono sa čim se može izaći pred ponositi narod u Donjim i Gornjim Vasojevićima, razaslaše glasnike uz cijelu dolinu Lima da pozovu narod na skup, kod rijeke Zlorječice, na Krašticu, da bude na okupu za jedno desetak dana u što većem broju, ali što je moguće neupadljivije, dok ne dođu na dogovoreno zborna mjesto.

Okupljenoj masi naroda, koja je došla iz najudaljenijih krajeva Vasojevića, pored Zlorječice, obrati se iguman Mojsije da razaslašu straže na svaku stranu, da ih ne bi slučajno iznenadili Turci, koji bi mogli nenadano da tuda naiđu.

Iguman se obrati okupljenom narodu, koji se toliko utišao, znajući da će od mudrog Igumana čuti nešto izuzetno pametno, da se čuo žubor Zlorječice i tihi zefir kroz krstatu šumu pored rječice.

„Draga braćo i sestre, dargi moj ponositi narode, dragi moji parohijani! Mi nekolicina odlučili smo da predložimo i uz vaše aminovanje donesemo Zakonik, koji ćemo samo uz vašu saglasnost usvojiti, po njemu se vladati i presuđivati eventualnim prestupnicima. Ako ga usvojimo, a nadam se da hoćemo, po njemu će morati da se vladaju i glavari i sveštenstvo i čitav

narod. Neće biti nikoga ko će biti iznad ovog Zakona, jer će po njemu biti suđeno svakome, bez obzira kome se sudi“.

Nametnuvši se svojom plemenitošću, oštrom pošećitom riječi, oštrijom od dušmanske sablje, počesto kletvom, ako nije pomagalo što drugo, poput Svetoga Petra Cetinskog, ostvarivši u Vasojevićima ugled, čak i veći, nego što ga je Sveti Vladika imao među Crnogorcima u Podlovcenskoj Crnoj Gori, Igumana su slušali sa zadovoljstvom šta im priča. Hrlili su žitelji Gornjeg Polimlja, Nahije i Gornjih Vasojevića na poklonjenje i blagoslov kod Igumana, kao da idu na svetište.

Imavao je Iguman poslije jednodušnog usavajanja „Vasojevičkog zakonika u 12 točaka“ običaj da se često pozove na jednu od dvanaest točaka iz „Vasojevičkog zakonika“ „...ko neće da bude oldžija da bude nagondžija...“, za bilo kakvo nepočinstvo učinjeno od strane nekog žitelja u Nahiji ili Gornjem Polimlju.

*
* *

Svojom pojavom, gorostasnom figurom, strogim muškim glasom i pogledom, besprijekornom kaluđerskom odjećom, o kojoj se sam starao, izazivao je strahopoštovanje kod sagovornika.

Tako njegovo autoritativno držanje u mnogome mu je pomoglo pri radu na objedinjenju svih bratstava u Polimlju, od Tifrana do Brezojevica, i donošenju bilo kakve oluke, koju je donosio u zajednici sa glavarima, koja bi bila korisna za porobljeni narod. Znao je sigurno da će njegovi parohijani polušati njegovo mudro propovijedanje, pa im ukratko iznese, šta će sadržati taj Zakonik.

„Vasojevički zakonik u 12 točaka“ predviđao je: da se umire sva vasojevička i srbijačka bratstva, da se zabrani gostinjska obljuba, da poturice niko ne dira, a ko se odsad poturči, da se drži za Turčina, da se džamije zabatale, a da se nove ne grade. Ko tursko ukrade da mu je alal, a ko ukrade srpsko da mu je aram, pa se ufati da nadoknadi ukradeno i kmetovima sigura ručak.

Ko ubije mušku glavu da plati 300 dukata, a ko ubije žensku glavu, da plati 301 dukat i da je krv dužan. Da se štroje duhovnici ženskaroši, a koji se pop kurvarom obrete, da se obritvi i da plati kmetovima ručak. Da se ne jure vještice, a ako se koji Branković nađe, pa Turcima javi šta crnogorski glavari dogovaraju i planiraju, da se svako njegov obestrvi u vjeki vjekova, amin. Ko bi od danas otišao na poklonjenje veziru u Skadar, da se obestrvi“.

Vasojevički „Zakonik u 12 točaka“ prvi je pisani zakon donesen u Crnoj Gori, pošto je iguman Mojsije sa viđenim glavarima iz Vasojevića napravio pravni akt, koji je prijethodio pisanom Zakonu knjaza Danila.

Uz sve manjkavosti, koje su bile u Zakonu, kojih su Iguan i ostali zakonotvorci bili duboko svjesni, to je bio način da se uvede red u prilično neuređene odnose u Vasojevićima, kako bi ti odnosi bili što pravedniji i pravičniji, i kako ne bi svako sudio po svom nahođenju i poimanju pravde i običajnom pravu, koje je svako tumačio kako je htio.

Kako bi primjenu Zakonika učinio što prihvatljivijom, Iguan se okupljenom narodu obrati još jednom, poslije jednodušno prihvaćenog Zakonika. Budući se Vasojevići dijele na tri velika ogranka na Rajeviće, Novakoviće i Mijomanoviće Iguan predloži:

„Draga braćo i sestre, moji poštovani parohijani, predložio bi da sudije budu: Simo Vojvodić, kao predstavnik vasojevičkog ogranka Rajevića, Novakoviće bi predstavljao Novo Pantović, a Mijomanoviće bih predstavljao ja“.

Malo je ostalo nerazjašnjeno ko je predstavljao stanovništvo nevasojevičkog porijekla, ali se u nekim dokumentima pominje Radisav Jelin Raković, iz sela Kurikuće, i Panto Deletin Pešić iz Lubnica, obojica iz Gornjih Sela.

To je začetak demokratije i pravnog poredka, a iguman Mojsije blistao je od zadovoljstva, jer je sa tim Zakonikom visoko moralno uzdigao vasojevički kraj. To je, i onako stamene Vasojeviće motivisalo na nepokolebljivost i čvrstinu, osokoljene jednodušnom podrškom glavara iz Nahije, od Tifrana, klišure na ulazu u Berane, do Brezojevica kod Plava, znajući da će makar na taj način biti zaštićeni od nepravdi u međusobicama, koje bi počinile jedni drugima.

O turskim nepravdama su se starali da ih sami isprave, pojedinačno ili kolektivno. Najčešće su to u ime potlačene raje činili vasojevički hajduci, ne prezajući da udare na mnogo brojnije turske snage, ako bi krenule u naplatu harača ili da su pokušavali Turci da naćeraju narod na kulućenje.

Najčešće su sami seljani i zajedničkim akcijama sa hajducima uspijevali da povrate zaplijenjenu stoku iz brojnih vasojevičkih katuna, koju bi pokušali da plijene Turci. Zajednički otpor kulućenji bio je sastavni dio svih žitelja, uz veliku hajdučku pomoć. U tim akcijama zdušno ih je pomagao iguman Mojsije, vrlo često sam organizujući narod na otpor.

Pri odlučivanju u nekom sporu, ili rješavanju nekih međusobnih nesporazuma ili bratsveničkih razmirica, novoformirani Sud pozivao se uvijek na neku od dvanaest točaka iz

„Vasojevičkog zakonika“, često podsećajući i ponavljajući da je „Zakonik“ donesen uz jednodušnu podršku i saglasnost glava-
ra i cijelog naroda u Vasojevićima.

Najočigledniji primjer primjene jedne od dvanaest to-
čaka „Vasojevičkog zakonika“, je obaveza, koja kazuje:

„...Svaki bratstvenik dužan je vratiti u pravu Isusovu
vjeru zabludelog rođaka i vratiti ga u pravoslavlje. Ko neće
da bude oldžija, neka bude nagondžija, a čoteke, šta ko po-
nese.“

*
* *

Kazne su izricane i izvršavane na mjestu suđenja, uz
prisustvo što je moguće veći broj šedoka, kako se sudi i izvr-
šava kaznena odredba. Iguman Mojsije želio je da kazne budu
upodobljene običajnom pravu i pod uticajem načina izricanja
kazni u Podlovćenskoj Crnoj Gori, istovremeno pokazujući da
niko nema iznad „Zakonika“.

Specifični način izricanje kazni, do tada nepoznat, bio je
stavljanje pod tomruke, što se u ostalim Crnogorskim Brdima i
Podlovćenskoj Crnoj Gori nije činilo. To je bila zamisao iguma-
na Mojsija, hoteći da tom strašnom kaznom stavi do znanja, šta
čeka počinioaca nekog nepočinstva, koje će biti sankcionisano
po donesenom „Zakoniku“.

Kazna se sastojala u sljedećem: Počinilac krivice bi bio
položen na zemlju, a kraj njegovih nogu, pokraj lijeve i desne
noge postavljana su dva brezova ili bukova taze pošećena
poduža stabla, nevelike debljine, koja bi bila rascijepljena sre-
dinom drveta, ali ne potpuno, nego samo do jedne polovine
dužine drveta.

U rascjep drveta uglavljivane su noge krivca, pa bi u zavisnosti od veličine krivice, po neko od prisutnih, po ovlaštenju suda postepeno pritiskivao krajeve rascjepa. Za teže krivce pritisak na krajeve rascijepljenog drveta bivao je jači, a za lakše prekršioce pritisak je bivao slabiji, iskustveno odmjeravajući, kako bi bol osuđenom bio jači ili slabiji.

Bol pri pritiskanju bivao je izuzetno jak, pa je počinitelj krivice preklinjući molio da ga kurtališu muka, a on se svečano zaklinje, da ni on niti će ko njegov počiniti nešto, što se kosi „Vasojevičkim zakonikom u 12 točaka“, a izrečenu kaznu prima bezpogovorno po nepisanim Zakonima običajnog prava, i „Vasojevičkom zakoniku u 12 točaka“

To je umnogome pomoglo uvođenju reda u prilično neuređenim odnosima u Vasojevićima, koji su do toga vremena često prekoračivali granicu razumnog i uljudnog ponašanja.

Iguman Mojsije bio je žestoko protiv kazne, poznate u Običajnom pravu kao „vađenje mazije“. Ta se kazna sastojala u sljedećem: optuženi je morao da vrelo, usijano gvožđe, obično raonik ili šekiru, neki od tih usijanih predmeta ubačenih u kazan sa ključalom vodom da izvadi golom rukom iz kazana. Ako se ne bi opekao pri vađenju usijanog predmeta iz kazana sa ključalom vodom nije kriv, a ako bi se opekao krivica je dokazana.

Pošto nije postojalo ni teorijske mogućnosti da optuženi na taj način dokaže svoju nevinost, jer bi svaki tako optuženi praktično ostajao bez šake ili ruke, razumni Iguman je taj prijedlog pri donošenju zakona izbacio, kao veliku besmislicu, iako je bilo zagovornika da jednom tačkom novog zakona takva kazna bude sastavni dio zakonika.

*
* *

Žestoki dušmanin svega što je pravoslavno, Đul - beg Šabanagić zabranio je obnavljanje manastira Đurđevi Stupovi, računajući da će tako uspjeti u nakani da na isalm prevede što više pravoslavnog življa, i umanju uticaj igumana Mojsija Zečevića, čiji je autoritet sve više rastao u narodu, što je turski pritisak bivao sve jači, a naročito od strane mržnjom ostaršćenog Đul - bega Šabanagića.

Iz vasojevićkog ogranka Miomanovića, kojem je pripadao i iguman Mojsije, bila je jedna udovica iz konjuškog sela Dulipolja, ispod samih Komova, imenom Stoja, nasilno islamizirana, prevodeći na islam i svoju decu, kojoj po muhamedanskom običaju nađedoše novo ime - ime Fata, a njenim sinovima, takođe turska imena.

Najugledniji Fatin sin Zule, koji se zvao prije islamiziranja Petar, postao je čuveni predvodnik islamiziranih Vasojevića, a uz to i glasiti junak. Iguman je primjenjujući „Zakonik“ pošao da rasčisti sa Zulem Fatinim, kao jednom od najuglednijih islamiziranih Vasojevića, zbog toga što je i Zule bio po porijeklu iz ogranka Miomanovića, kao i iguman Mojsije, pa je po „Zakoniku“ iguman Mojsije morao da ga vrati staroj, pravoslavnoj vjeri.

Po jednoj od točaka „Zakonika“, Iguman je bio obavezan da obavlja rehistijanizaciju svojih Mijomanovića, jednog jakog i brojnog vasojevićkog ogranka. Pošao je uz dolinu Lima, dok nije došao pred Zulevu kuću, koji kad ugleda Igumana, obradovano ga pozdravi:

„Dobro došao svijetli Igumane...!“, hoteći da još nabraja u dobrodošlici, ali ga Iguman u po rečenice prekide:

„Nema jutros dobra Zule za jednog od nas dvojice, no se vrći u pravoslavlje, ili će se jedan od nas dvojice danas kopat“!

„Kako kopanje, jesi li ti pri svijesti, kumim te kapom! Uđi u kuću jadan, pa da mirno razbedovimo, u čemu je to toliko zlo te jutros izbija iz tebe. Sam znaš, lako je zlo učinjet, no ajde da vidimo koja je to golema nevolja te si jutros tako ljutit. Mislim da je najpametnije da popijemo po čašu rakije, i uz čašicu se sve dogovorimo“.

„Kaku čašicu rakije izrode, zar tebe Šerijat dozvoljava da piješ rakiju“?

„Ne dokoniši Igumane, na aj u kuću, dako se nađe neko piće za nas obojicu“.

Gorostasni i hrabri Iguman prihvati poziv, pa poslije jedno pola sata izađe iz Zuleve kuće, i nastavi da ide uz Nahiju, da završava već dogovorene obaveze i poslove.

Šutra dan objaviše Zulevi ukućani žalosnu vijest da se Zule preselio na ahiret, tj. da je umro.

Pokupi se veliki narod, bez obzira, kojoj je religiji pripadao, da isprati Zula na vječni počinak, jer je Zule bio uglednik, kao i po jedan u Gornjim Vasojevićima.

Po muhamedanskom običaju žalbari nijesu ulazili u kuću, nego su izjavljivali saučešće ispred kuće, a u kući su pored mtrvaca bile samo žene iz najuže rodbine. U to vrijeme na, i onako malim, prozorima postavljana je koža od jareta ili od zeca, pa je u sobama vladao vječiti polumrak. Ništa se nije moglo videti, da li na odru leži pravi mrtac ili živi čovjek.

Kad je došlo vrijeme da se mrtvac iz kuće iznese, udoše četiri jaka Fatića i iznesoše nosila na koja bijaše postavljen Zule, pa ga postaviše na kućni prag, a Zule skoči sa nosila uzvikujući:

„Krstite se Turci jer je nama prevjerenima jedini put u pakao. Vidio sam na vratima od Donjeg svijeta masu naše prevjerene braće, ne mogaše se od toga svijeta ništa viđet, koliko ih bijaše“, a sa smrtničih nosila Zule jakim glasom još progovori:

„Viđite, kumim vas velikijem Bogom, hrišćanima je širom otvoren put u raj, a nas put vodi u pakao. Krstite se Turci! Krstite se poturčenjaci! Brzo zovite popa da mene krsti“.

Mahinalno počеше da se krste svi žalbari, i pravi muslimani, i islamizirani i hrišćani, ne shvatajući podvalu, koju su pripremili iguman Mojsije i Zule, kojeg je Iguman nagovorio da se učini mrtvim i napravi ovu scenu, u koju je neuki narod povjerovao.

Samome Zule vratiše ime Petar, koje je imao u pravoslavlju, pa je od njega i od njegove braće nastalo ugledno bratstvo Fatića. Nije mogao čudom da se načudi ni Pavel Apolonovič Rovinski, poslije poduzeg boravka, boraveći u Vasojevićima desetak godina, kojom je brzinom iguman Mojsije rehistijanizovao sve svoje bliske, čemu je dao opširan prikaz u svojoj knjizi „Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti“.

Poslije čina vraćanja u pravoslavlje Petar Zule bio je najzdušniji pobornik vraćanja islamiziranih Vasojevića u pravoslavlje, čineći to svojim velikim autoritetom, kojeg je izgradio kod islamiziranog stanovništva, a sa druge strane potpomognut od igumana Mojsija Zečevića, mogao je da utiče i na one koji nijesu bili oduševljeni Petrom Zulem.

*
* *

„Vasojevički zakonik u 12 točaka“ posbenu pažnju poklanjao je ženi, jer se držao one narodne „da kuća ne stoji na

zemlji nego na ženi". Osim ovim Zakonikom žena, koja je bila nečija majka, sestra i odiva, bila je šticeana i od roda i od doma. Ko bi nagazio na njenu čast, često je taj svoj grijeh plaćao glavom, pa bilo da su tu nepravdu ispravljali odivini iz roda, ili oni u čiju je kuću došla.

Narod u Vasojevićima bio je ohrabren ovim Zakonom, koji je u Vasojevićima pravdu uzdigao na visoki moralni nivo. Sva nepočinstva, neprimjerena moralnom kodeksu Vasojevića i njihovom običajnom pravu, bila su žestoko sankcionisana ovim Zakonom i narod je počeo da oseća veću sigurnost, uzdajući se u pravdu i pravičnost presuđivanja po ovom Zakonu i sudije, koje je kao vođa Suda predvodio iguman Mojsije.

Nije mogao biti bilo ko izabran za sudiju toga suda, jer u to vrijeme nije bilo školovanih ljudi za taj posao, pa su za sudije birani najugledniji ljudi iz pojedinih bratstava, ponajčešće bratstvenički junaci.

Često se može i danas čuti u Vasojevićima, kad aktuelni sudovi neku donesu neku pravičnu presudu: „Bogme pravično je presuđeno, ka da je iguman Mojsije sa svojim sudijama sudio po „Vasojevićkom zakonu u 12 točaka“.

Korijeni „Vasojevićkog zakona“ mogu se pronaći još iz vremena kneza Mirčete Raičeva, i njegovog brata Milutina, koji su imali teritoriju pod svojom upravom, koja teritorija je bila ona, koju zahvataju Vasojevići, govoreći da je to kneževina pod upravom Milutina kneza.

U toj kneževini Milutina kneza su se strogo držali običajnog prava, ali nije postojao pisani zakon, po kome bi se svi upravljali. Pošto je zakon običajnog prava bivao različit od sela do sela, a da se ne govori o međusobno udaljenim krajevima

Vasojevića, to je Zakonik označio vrijeme pravičnih presuda za počinjeni grijeh.

Igumanov „Zakonik u 12 točaka“, vodio je ka ujednačenom ponašanju svih žitelja, po nepisanim kodeksima patrijahnog morala. Svi koji su bili parohijani igumana Mojsija Zečevića, prihvatanjem „Zakonika“ obavezali su se da će biti svi jedno i ujedno, kako bi što lakše pružali otpor Osmanlijama.

U Podlovcenskoj Crnoj Gori, okupljali su se glavari na velikim gumnima da donesu neku važnu odluku, dok je Iguman okupljao svoje parohijane pred Đurđevima Stupovima, kad je trebalo donijeti odluku o nečemu izuzetno važnom za sve Vasojeviće, ili donijeti neku presudu za izuzetno teško krivično djelo.

Bio je to neki vid skupštinarskog odlučivanja, uz puno saglasje mudrog igumana Mojsija. Možda bi se moglo govoriti da je to bio neki vid začetka parlamentarizma. To je bio i najdemokratskiji način odlučivanja i sprovođenja „Zakonikom“ propisanih normi.

Dolazili su na te skupove, kada je suđeno svi koji su željeli, a mogli su interese pojedinih bratstava zastupati pojedinačno i njihovi najugledniji predstavnici. To je značilo da će biti presuđivanje pravično, jer sudije se ne bi usudile, da pred tolikom masom naroda i glavara učine neku grješku, pomažući na neobjektivan način nekome od parničara.

Pravosudni postupci bez pravosudnih normi bili bi samo trenutno izraženo raspoloženje pojedinih sudija, a o pravičnosti teško da bi bilo govora da nije „Zakonika“. Ovako, uz poštovanje pisanog zakona ne može dominirati subjektivitet, nego se mora postupati po pisanom zakonu. Potvrđivanje donesenih odluka iguman Mojsije često je prepuštao tim

skuštinarima, duboko vjerujući u pravičnost svojih parohijana i njihovu mjeru čojskog i časnog držanja. Potvrđivanje ili odbijanje po presuđenom, obično bi bivalo doneseno jednoglasno.

*
* *

Iguman je, na svoju ruku, na kratko boraveći u manastiru Morača organizovao napad jedne vasojevičke čete, zajedno sa Rovčanima i Moračanima na neka sela u okolini Kolašina, koja su bila pod turskom upravom, zadajući težak udarac Turcima, nažalost uz prilične crnogorske žrtve. Iguman Mojsije bio je pretvorio Morački manastir u barutanu i oružarnicu, đe je smjestio džebanu dobijenu od paše Rizvanbegovića, sa kojim je bio uspostavio prijateljske odnose.

Poslije relativnog neuspjeha u napadu na Kolašin, Mojsije se odluči da pokuša da napadima na druga turska utvrđenja popravi ne baš uspio pokušaj protjerivanja Turaka.

I pored toga neuspjeha, igumanom Mojsijem Zečevićem bio je oduševljen ruski konzul u Dubrovniku, Jeremija Gagić, koji piše: „Crnogorci, predvođeni igumanom Mojsijem Zečevićem nekako uspješe da podignu zetske, mirditske i malisorske žitelje grčkog i rimskog vjeroispovijedanja protiv Turaka, napadajući Podgoricu, jako političko uporište balkanske Turske“. Bitno je ovdje pomenuti, da Jeremija Gagić, u svom pisanju ne pominje niđe srpsko pravoslavlje, nego za pravoslavlje govori kao o istočnogrčkom vjeroispovijedaniju.

Zbog Igumanovog neprijateljskog odnosa prema Turcima, Milošu Obrenoviću, koji je održavao dobre odnose sa Turcima, žale se Turci Milošu na igumana Mojsija

Zečevića, pišući mu: „Iguman Mojsej neka sela kolašinska sa Moračanima poarao i u tom napadu pogibe deset jurišnika i petnaest se teško raniše. Broj naših žrtava bio je ogroman“.

Ne hajući za turske prijetnje Crnogorci pripremiše napad na Podgoricu, koji je izvelo 10 000 do 20 000 vojnika. Nikad nije utvrđen tačan broj onih koji su napali Podgoricu, ali se zna da je napad nažalost neuspješno završen, zbog izdaje u crnogorskim redovima.

U toj akciji bila je vojska podijeljena na dva dijela. Jednom krilom komandovao je vladika Petar I, a pomagao mu je iguman Mojsije, a drugim krilom neki Ivanović - Vukotić, u čijoj vojsci je došlo do pobune, pa su crnogorski tabor napustili vojnici Riječke i Lješanske nahije, a sa njima i Severnoalbanska plemena.

„E moj svijetli Vladiko, ovo je staro prokletstvo. Da nije bilo ove izdaje osvojismo Podgoricu. Ovako izgibosmo grdno, kako se nijesmo nadali“ - razočarano pričaše Iguman.

O tom krvavom boju sa Turcima u napadu na Podgoricu, zapisao je Tomo Oraovac, Kuč, pratilac igumana Mojsija: „... sve aljine na igumanu su bile izrešetane kuršumima, a naš sveti otac je izašao iz boja neranjen“.

*

* *

Poslije toga boja, iguman Mojsije dobio je ipak zadatak od vladike Petra I da pođe do kneza Miloša Obrenovića, čija je prijestonica tada bila u Kragujevcu.

„Riješio sam se ja naročito poslati k Vama izvjesnoga igumana Mojseja čelovjeka časnostiju Vama poznate da Vam

moje poklone i visokopočitanije zasvjedoči, i da mi čisto izvjestije donese“.

To su bili prvi zvanični kontakti dvije, doduše još nepriznate države. Nije Miloš bio oduševljen Igumanom kao vladika Petar I, pa ga nije udostojio neke posebne pažnje, nego ga je čak tretirao, kao nekog ko je došao da traži milost, kao nekog od brojnih Crnogoraca, koji su dolazili u Srbiju, kako bi se nastanili po opustjelim selima i na imanjima, poslije djelimičnog povlačenja Turaka.

Vladika je naglasio, da je Mojsije njegova velika uzdanica, i pretpostavlja da je Miloš čuo za Mojsija, pošto ni Miloš, ni ostali srpski velikaši i vladari nijesu nikad prestali da smatraju kako Vasojeviće, tako i cijelu Crnu Goru svojom teritorijom, i svojim podanicima, pa samim tim, mora da je dobro znao ko je iguman Mojsije Zečević.

Nažalost, sujetni, elementarno nepismeni, ali lukavi, kapriciozni i prepredeni, a diktatorski nastrojeni, knez Miloš nije ni udostojio vladiku Petra I, da mu pošalje bilo kakav znak, da je primio igumana Mojsija Zečevića, a kamo li spremnost da zajednički, Srbi i Crnogorci krenu u oslobađanje Hercegovine i ostalih oblasti naseljenih pravoslavnim, slovenskim življem, koje živi pod turskim zaptom.

Nije se više Iguman voljno vraćao u Srbiju, uprkos insistiranju i velikoj želji vladike Petra I za uspostavljanjem prisnijih veza i bliskijih odnosa sa Srbijom, ne shvatajući nepotrebnu aroganciju kneza Miloša, koju je pokazao prema Igumanu, iskazujući na taj način direktno i arogantnost, i prema vladici Petru I i prema Crnoj Gori, čiji je zvanični predstavnik bio iguman Mojsije Zečević.

*
* *

Kolika je mržnja i nepoštovanje kneza Miloša (iako još uvijek pod turskom čizmom), bila prema igumanu Mojsiju Zečeviću šedoči pismo, turskom vlastelinu, begu Vidajiću, pisano 31. januara 1832. godine:

„Kažete upravo: dolazio je u Travnik pop Mojsilo iz Vasojevića, koji je pre nekoliko godina sa četom ajduka ušao u m o j u crkvu (manstir Đurđevi Stupovi), i svoga dobrodjelatelja Gospodara Đul – bega konake zapali.

Konaci Đulbega Šabanagića bili su napravljeni od drvene građe, na mjestu, đe je podignuta vojna kršla. S velikim gospodarom Husein kapetanom Gradaševićem, ugovarao da mu ovaj nešto džebane i troškova da, kako bi bolje za života svoga još nekoliko koza iz Ercegovine i Podgorice mogao oteti.

Mojsilo je ajduk iz Vasojevića, iz Đurđevih Stupova, koji je toliko zla dosada Turcima počinio, pa naposletku i samom svom dobrodjelatelju Đul – begu koji ga je toliko pazio“.

Kad je Miloš Obrenović pisao pismo o „dobrom gospodaru“ Đul – begu Šabanagići i paljenju kršle, nije pomeno, da je ta kršla napravljena kulukom nezaštićene raje, od totalne šeče krstate hrastove šume iznad manastira Đurđevi Stupovi.

Nije Miloš Obrenović propustio da u svom udvoričkom pisanju turskim vlastodržcima pripomene, kako je „taj kaluđerski ajduk organizovao paljenje dve kule u Gusinju i jedan fortifikacijski turski objekat, svećajući se Đul - begu zbog pohare i paljenja manastira Đurđevi Stupovi“

*
* *

Opisujući vlastodržačko ponašanje, sistemom pravog diktatora, najbolje je okarakterisao Vuk Karadžić, opisujući njegova diktatorstvo i samovoljno ponašanje u dokumentima, za koja je ostavio amanet da budu objavljeni poslije 1900. godine.

Tajni sadržaj tih dokumenata vladici Petru I odao je jedan Vasojević, koji se neposredno i blisko družio sa Vukom u Beču, podsećajući Vuka na njegovo vasojevičko porijeklo, čime je bio i osvojio Vukovo povjerenje.

To povjerenje Vasojević zavrijedio je i pošto je bio izuzetan guslar, koji je znao ogroman broj epskih narodnih pjesama, od kojih je Vuk neke prvi put čuo, pa je Vasojevića molio da mu po nekoliko puta pjeva uz gusle jednu te istu pjesmu, kako bi je Vuk zabilježio, jer, interesantno je da ovaj Vasojević nije htio da Vuku govori pjesme usmeno kazujući, nego samo uz gusle, pjevajući.

Ovaj Vasojević došao je na Cetinje sa igumanom Mojsijem kod Vladike Petra I, kod koga ostadoše Iguman i ovaj Vasojević nekoliko dana, zamolivši Vladiku da ne oda tajne koje su mu povjerne, i da prepis dokumenta iz Vukovih zapisa, čim pročita zapali, što je Vladika i poslušao, poštujući Vukov amanet, da se spisi objave poslije Vukove i Miloševe smrti. Neka nepouzdana kazivanja govore da je Vasojević bio malo dalji rođak igumana Mojsija, i da je od Zečevića iz Lijeve Rijeke .

Prema kasnijem kazivanju igumana Mojsija u zapisu je stajalo:

„Dok je Miloš za Kara-đorđijina vremena bio pod vlasti Kara-đorđija bio je miran i poštenu vojvoda - da bi se prema dokumentu, kojeg je imao u rukama vladika Petar I - izmetnuo

u čovjeka, koji se sprdao sa ljudima, samoljubivo prezirući druge ljude, diktatorski se ponašajući prema potčinjenima, gore nego što su činili Turci“.

Vuk ga je u tom dokumentu opisao, „kao nepostojanog i prevrtljivog, čak i lažavog, kao čovjeka koji je vodio izuzetno raspusnički slatki život, ne prezajući da preotme i tuđe žene za ljubavnice. Zbog toga je bio u neprestanoj čegrsti sa svojom ženom Ljubicom“.

Ovakav odnos kneza Miloša najviše govori da se takvo držanje prema igumanu Mojsiju Zečeviću i duhovnom nasljedniku Svetog Petra I Cetinjskog (dok Radivoje Tomov Petrović ne bude hirotonisan u vladiku Petra II), može samo tumačiti, kao prezir prema jednom i drugom vladici i Gospodarima Crne Gore, hoteći po svaku cijenu da se Miloš Obrenović snishodljivo udvornički odnosi prema Turcima.

Možda je to i jedan od razloga što je Petar II Petrović Njegoš u „Gorskom vijencu“ napisao kao uvod posvetu Karađorđu Petroviću, a ne Milošu Obrenoviću, mada je Srbija za Miloševa vremena faktički postala samo nezavisna, ali još uvijek nije bila formalno priznata za nezavisnu državu. Još uvijek je bila pod zvaničnom turskom vlasti, a srpski knezovi, bili su turski vazali.

Pokušavao je Miloš Obrenović da u svakom trenutku izvuče neku korist za sebe, ne misleći mnogo o „bratskim odnosima“ prema „Srpskoj Sparti“, kako su voljeli da kažu srpski političari, ne doživljavajući je kao rijetki simbol otpora turskim porobljivačima, kada bi pokušali da svojataju Crnu Goru, smatrajući je svojom teritorijom ne pomišljajući da pomenu staru državu Duklju, koja je postojala prije formiranja srpske države Raške. Crna Gora preko Zete Crnojevića baštini to postojanje države, koja je imala svoje kraljeve i careve.

Za to vrijeme po „njegovoj“ Srbiji, nažalost, još uvijek potčinjena raja „vodala je turske opanke oko kuće“ u koju su Turci kao nezvani gosti odšli, dok su se baškarili pored neke lijepe nevjeste ili mlade djevojke u domaćinovoj, šetačevoj, kući.

*
* *

Nije se mnogo osvrtao Iguman na nekorektno ponašanje Miloša Obrenovića, jer je to doživljavao kao lukavo prevarnu Miloševu politiku prema Turcima, da nipodaštavajući sve što dolazi iz Crne Gore prikaže što ništavnije, stavljajući na taj način do znanja Turcima, da sa tim „ajducima“ i žestokim turskim neprijateljima nema ništa zajedničko.

Miloševa istina o dobroti ozloglašengog i krvnički nastrojenog prema porobljenoj raji, „dobrog upravitelja“, tlačitelja i izrabljivača nemoćne raje u dolini uz Lim, od Tifrana do Plava, Đul – bega Šabanagića, dokle se protezala Đulagića upraviteljstvo (ozloglašena takozvana Šabanagića Nahija), še-doče o Đul-begovom nemilosrdnom ubijanju nepokornih žitelja Vasojevića, nametanjem novih danaka i kuluka, kao i više napada kojima je pokušavao da do temelja poruši manastir Đurševi Stupovi.

U jednom napadu su Turci uspjeli da probiju odbranu Đurđevih Stupova od napada, da ulete u Manastir i da sve srednjovjekovne freske, ukras manastira Đurđevi Stupovi pretvore u „remek djelo“ siledžijskog ponašanja, skrnaveći te pravoslavne svetinje svim, njima, tada, raspoloživim oružjem.

Posebno su se bili okomili na freske koje su u krupnom planu predstavljale pojedine svece, budući dlijetima i raznim drugim šiljatim predmetima oči svetitelja. To im je neko od

islamiziranih pravoslavaca rekao, da je najbolje da ih ne gleda svetac na koga jurišaju, da ih ne bi stigla Božja kazna.

Koliko je smetao manstir Đurđevi Stupovi Turcima, često su ga koristili kao metu, da bi turske tobdžije uvježbavale preciznost gađanja sa brda Jasikovca, sa desne obale Lima i prilično udaljeni od Manastira, kako što bolje pogoditi cilj. Naravno to često činili, kad bi im neko dojavio da je iguman Mojsije u Manastiru, nadajući se da će ga makar na taj način likvidirati.

Nije Đul - beg Šabanagić propuštao nijednu priliku, kako bi porušio neku pravoslavnu svetinju, podignutu u Vaojevićima, a da se ne govori o tome da nije bilo pomena o gradnji novih pravoslavnih bogomolja, koje, ako su građene, činjeno je to krajnje tajno u mjestima teško dostupnim Turcima.

*
* *

Prevrtljivi i udvorički, prema Turcima okrenuti Miloš Obrenović, naziva Đul - bega dobrim gospodare, kojem se Iguman nepotrebno usprotivio, pa je eto i „...konake dobrog Gospodara Đul - bega zapalio“, taj, po Miloševom mneniju o Igumanu, otpadnik od turske vlasti, taj vasojevički ajduk. Miloš je vjerovatno mislio na paljevinu drvenih baraka i kršli napravljenih na mjestu đe je kasnije nastala varoš Berane.

Kao odgovor na Miloševo mnenije, iguman Mojsije **priježnije**, nego je inače činio, u dogovoru sa vladikom Petrom I pravi planove, a poslije njegove smrti to radi i u dogovoru sa vladikom Petrom II, kako i na koji način što prije podići ustanak u Vasojevićima, da bi se konačno oslobodili okupatorskih terorisanja, i kako bi uspio da se ostvari naum o vrtanju Vasojevića

u krilo matične države Crne Gore, u tim trenucima jedine zublje slobodarstava među Slovenima na Balkanu.

U tome će nešto kasnije imati neograničenu pomoć još jednog zornog Vasojevića, jedne neponovljive vasojevićke veličine, vojvode Miljana Vukova Vešovića, inače pobratima knjaza Danila, prvog Crnogorskog gospodara, koji je odvojio duhovnu od svjetovne vlasti.

Nažalost, Iguman nije doživio definitivni vrtanje Vasojevića u krilo matične države Crne Gore, ali će ostati zapamćeno njegovo zdušno zalaganje da se ta nakana ostvari, pa ga kao začetnika te ideje pamti istorija. Tu njegovu ideju ostvario je vojvoda Miljan Vukov Vešović, nažalost poslije Igumanove smrti..

Jedan od najvažnijih ciljeva bio je da se po svaku cijenu zaustavi nadolazeća, i veoma učestala prisilna islamizacija ovih pravoslavnih prostora.

*
* *

Želeći da islamizira cijela Gornja Sela, čije je središte bilo selo Lubnice, prije nego li je krenuo u osnivanje varoši Berane, turski kajmakan Rahin - beg, nasilno je naselio na Vodotresu, zaseoku na pobrđu iznad Lubnica, tri - četiri porodice islamiziranih pravoslavaca Alivragića, kako bi uz pomoć turske posade, koja se nalazila u turskoj karauli smještenoj na sjevernoj strani Lubnica, na jednom uzvišenju, zvanom Dub, sa kojeg su Turci imali pregled cijelog kraja; što brže islamizirali ovaj kraj.

Čim je Iguman saznao za te turske namjere, pod hitno tajno je po noći otišao u Lubnice, da bi savjetovao već okupljene Gornjoseljane, pored crkve svete Janje, predvođene Savom - Kadijom Maksimovim Ojdanićem, i ostalim gornjoseljskim

uglednicima, kako da se najbolje suprotstave toj novoj turskoj nakani.

Postupajući po Igumanovom savjetu, Lubničani i svi ostali Gornjoseljani su bili obavezni da izbjegavaju bilo kakav dodir sa bilo kojim Alivragićem, kojima nije bilo svejedno da budu tako izolovani. Njihova mladež voljno ili nevoljno pokušavala je da upriličiu bilo kakav kontakt sa gornjoseljskom mladeži.

Tako jedan naočiti momak od Alivragića zagleda se u jednu Obradovića djevojku, koja isto tako ne ostade ravnodušna prema njemu. Kad su to saznali stariji Alivragići, ne mogaše da otrpe tu „sramotu“, koju im nanosi taj njihov momak, pošto im taj momak saopšti da će da se ženi sa Obradovića djevojkom, nego se skoro kradom odseliše sa Vodotresa, iz Lubnica, put Berana, neobavljenog posla – islamiziranja Gornjih Sela.

Ovog mladog Alivragića, po njegovoj lično izraženoj želji pokrsti sam iguman Mojsije u crkvi svete Janje u Lubnicama, dajući mu ime Mile, od koga je nastao brojni i ugledni porod, koji poče da se po toj Obradskoj odivi preziva Obradović.

*

* *

Zbog svega što je činio po Nahiji, a čujuću za Igumanovo umijeće i vještinu da rukovodi narodom, Sveti Petra Cetinjski stekao je neograničeno povjerenje u igumana Mojsija, povjeravajuću mu bezbroj državnčkih poslova, kako po Crnoj Gori, tako i šaljuću ga u brojne misije u kontaktima sa, u to vrijeme, starnim državama iz okruženja.

Vladika Petar I znao je za ogromni autoritet što ga uživaše Iguman u Nahiji i Gornjimm Vasojevićima. Naročito je

Vladika insistirao na Igumanovom posredovanju na mirenju zakrvljenih bratstava po teritrotiji Vasojevića i po Crnoj Gori, i rješavanju nastalih sporova među plemenima i bratstvima oko međa i svojinskih prava, kao i na smirenju ljutnje oko nekih drugih vrsta sporova, koji su u to vrijeme obično rješavani oružjem.

Bio je Iguman primoran, da često, bez znanja vladike Petra I krene u pomoć zavađenih bratstava, čije su zavade bile oko svojine nad planinom Jelovicom, čije je ogromno prostranstvo dosegalo čak do Ključa i Vranjaka, lubničkih prirodnih međa sa Gornjovasojevićima i Rovčanima.

Nije uvijek uspijevao Iguman da riješi nastale sporove, pa bi dolazilo do krvavih obračuna, pri čemu je pravdu svako tumačio po svome nahođenju, ko je u pravu. Takav primjer, đe nije pomogao ni neprikosnoveni autoritet igumana Mojsija je, kad su se uz mnogo žrtava, naročito na strani lubničkih Rakovića, došlo do krvavih obračuna.

Tek, poslije opravdane žalbe Rakovića turskom kajmakanu, došlo je do pomirenja Maslovarića i Rakovića, tako, što je livada vraćena u vlasništvo Rakovićima, a Maslovarići su morali da sa dosta novca nadoknade svoje bahato ponašanje, plaćajući po turskoj presudi zlatnim dukatima za svakog ubijenog Rakovića. Po presudi turskog kadije Maslovarići su morali da vrate u pošed i livadu, koja se od tada zbog kadijine presude i danas zove Kadijevac.

Iguman, uživajući bezgranično Vladičino povjerenje, često je bio posrednik u sporovima i na ostalim pravoslavnim prostorima, na koje je Vladika želio da proširi uticaj Crne Gore, pa je na Vladičino insistiranje odalzio i u Hercegovinu, uspostavljajući kontakte sa tamošnjim, turskim zulumom pritisnu-

tim življem. Čak je bio u misiji, kojom je uspostavljena veza sa Husein - pašom Gradašćevićem, sa kojim je kasnije ostvario bliske veze i Petar II Petrović Njegoš.

Nije mudri Vladika Petar I zaboravio na Crnogorsko Primorje, nego je i tamo slao u misije političkog karaktera igumana Mojsija, znajući da će Iguman svojim umnim nastupima ostvariti bliske kontakte sa Primorjem, koje je tada bilo pod vlašću Venecijanskog lava, stavljajući na taj način do znanja, da je Primorje prirodni i neraskidivi dio Crne Gore.

*
* *

U jednom od najtežih trenutaka u upravljanju Crnom Gorom imao je vladika Petar I, kad je došlo do velike ratne turbulencije, izazivajući ogromne probleme napadom Napoleona I na Mlečiče, pri čemu je u svojim ratnim pohodima Napoleon osvojio i Egipat. Nije tada Napoleon poštedio ni Crnu Goru, nego je na Podlovcensku Crnu Goru poslao ogromnu vojsku, pod vođstvom maršala Marmona.

U starhu od te nove pošasti, Napoleonove vojne silobatnosti, počeli su da se sklapaju skoro nevjerovatni savezi, među, do tada zaraćenim zemljama, pa je Austrija sklopila savez sa Turskom, a Rusija takođe sklapa mir sa Turskom. Pred Napoleonom najezdom međusobno sklapaju mir Engleska, Austrija, Rusija i Turska, praveći savez, koji je do tog trenutka bio nezamisliv.

Mudri crnogorski vladika Petar I, procijenio je da mu je najbolje, da se prikloni Austriji, pa je na njega navaljena teška optužba izdaje bratske Rusije, pripremajući se da Crnu Goru preda Napoleonu. Procijenjeno je da to Vladika čini pod uticajem njegovog savjetnika, katoličkog svještenika Dolčia.

Da bi optužba bila što uvjerljivija Vladika je optužen da je primio 25000 dukata mita. Klevetu protiv vladike Petra izrekao je Stefan Vukotić, koji je želio da iskoristi pomoć ruskog izaslanika, porijeklom iz Boke, Marka Ivelića, kako bi se po međusobnom dogovoru ratosiljali vladike Petra i Petrovića.

Marko Ivelić pokušao je da kidnapuje vladiku Petra I, kako bi ga poslao u Rusiju, a potom bi ga Rusi prognali u Sibir. Valdičin autoritet bio je neprikosnoven, pa je te klevete lako odbacio, u koje Crnogorci nijesu htjeli da povjeruju, nego je Vladika povratio povjerenje i onih malo kolebljivijih Crnogoraca. Naravno i ovaj put bio je uz njega iguman Mojsije, govoreći mu:

„Vaše sjatiteljstvo, naš mudri Vladiko, mi te nećemo puštit, pa da je lično ođe došao ruski Car, koga, bez obzira na ovakav potez izuzetno poštujemo, ali on nije naš gospodar. Mi imamo svoga Gospodara, koga nećemo puštit bez mrtvija glava“, a emisare Ruskog dvora ispratili su govoreći: „Nama je ovakav Vladika predobar i mi ne tražimo boljeg Gospodara“.

Tada je vladika Petar I, kako bi što uvjerljivije izgledala odanost Crnogoraca i vladike Petra I Rusiji, uputio pismo ruske Caru, u kome Vladika traži od ruskog Cara da mu dozvoli da crnogorski narod krene na ustanak protiv Turaka, napominjući u pismu, da jedini razlog što nije podignut ustanak leži u savezništvu Rusije i Turske. Na taj način potvrdio je Vladika odanost Rusiji.

U pismu izeđu ostalog stoji:

„...jer je narod počeo bivati sa mnom nezadovoljan što im ne dozvolim da napadne takve buntovnike (Turke), a ja ih zadržavam jedino iz tog razloga što postoji između carstva Vašeg imperatorskog veličanstva i Osmanske Porte savez...“.

Na ustanku protiv Turaka insistirali su i svi crnogorski Brđani. Vladika Petar I piše igumanu manastira Dečani, kako ima namjeru da sa jedne strane Crnogorci, a sa druge Srbi „... skoče na oružje protiv naših vragova Turaka...“.

To pismo pročitali su i u manstiru Dečani, u kojima je bilo na školovanju nekoliko mladića iz Vasojevića, koji su u tom trenutku bez razmišljanja bili odlučili da dođu u Vasojeviće, kako bi se priključili ostalim vasojevićkim slobodarima.

Znao je iguman Mojsije o kakvim se divnim mladim ljudima radi, pa je pošao, što je brže mogao za Dečane, da zaustavi te mlađane junake, koji htjedoše po svaku cijenu da se vrate u Vasojeviće, kako bi se priključili onima, koji će stati u odbranu vladike Petra I Petrovića.

U toj nakani ih je zaustavio iguman Mojsije govoreći im: „Vi ste ođe da se duhovno obrazujete, a taj ratnički dio vasojevićkih obaveza ostavite nama starijima. Ne brinite ništa. Ne daju Crnogorcu svoga Svetog Vladiku“.

*

* *

Jedan od važnijih poslova, koje je Igumanu povjerio Vladika Petar I, bio je da ode u Pipere i Bjelopavliće, kako bi pomirio zavađena bratstva u tim plemenima, a istovremeno da im ukaže na neophodnost zajedničkih napora, kako bi se pridružili ostalim Brđanima, kad se krene u borbu sa Turcima.

Tada su se Piperi dvoumili, da li uopšte podržavati nakane koje dolaze sa Cetinja, ili krenuti linijom manjeg otpora, pa se ne zamjerati mnogo Turcima, s obzirom na dosta stajaće turske vojske u jakom turskom utvrđenju Spuž, iz kojega su Turci redovno napadali na Bjelopavliće i Pipere.

Budući da su Piperi Igumanova ujčevina, iguman Mojsije rado ode u Pipere, i odmah potraži viđene Pipere, među kojima je bio i glasiti junak Savić Radojev.

Prilikom dolaska u Pipere doznao je, da je došlo do sukoba Ilije Piletića, oca kasnije čuvenog serdar Jola i Mušike Savova, velikog piperskog junaka, sa onim Piperima, koji su htjeli da Pipere stave u turski sindžir.

Za ovaj međusobni sukob Pipera, nije uopšte znao vladika Petar I, pa je Iguman prvo krenuo da izmiri međusobno zavađene Pipere, pa tek da se okrene glavom zadatku, koji mu je povjerio vladika Petar I, izmirenju Pipera i Bjelopavlića.

Poslije uspjelog izmirenja međusobno zavađenih Pipera, iguman Mojsije okrenuo se glavnom, mnogo težem zadatku, kako bi izmirio Bjelopavliće i Pipere, jer su u to vrijeme Piperi skoro bili spremni da se potpuno okrenu Turcima, da nije bilo uspjele misije igumana Mojsija Zečevića, koji je u dogovoru sa viđenim piperskim glavarima u potpunosti okrenuo Pipere put Podlovcenske Crne Gore.

Zna se da su svojevoljni Piperi među posljednjima primili pravoslavno hrišćanstvo od svih crnogorskoj plemena, bivajući do tada poklonici katoličanstva. Zato još uvijek nijesu bili sigurni na koju stranu okrenuti. Ipak je prevagnula želja i razum umnijih i uglednih Pipera, kao i neprevaziđene Poslanice i zaklinjanje vladike Petra I, da se okrenu prema svojoj matici, Crnoj Gori.

Sada je predstojao mnogo teži zadatak za igumana Mojsija, jer je po uputstvima Svetog Petra Cetinjskog morao po svaku cijenu da izmiri krvno zavađene Pipere sa Bjelopavlićima. Zato Iguman, uz koga su bili Ilija Piletić i Mušika Savova zamoli da mu, ako je moguće, dovedu Savića Radojeva, gla-

sitog Piperskog junaka. Pošto Savić stiže na dogovor, iguman Mojsije im se obrati riječima:

„Veliko mi je čast da pozdravim piperske uglednike, i da iskažem nemjereno zadovoljstvo da vas sve lično upoznam, i istovremeno prenesem pozdrave našeg Svetog Vladike, koristeći priliku da vas i ja posebno pozdravim.

Moja želja je da se porazgovorim sa velikim piperskim junacima i časnicima piperskim, dogovarajući sa njima da bi bilo odlično ako bi smo ovu moju misiju, u koju me poslao naš Sveti Vladika okončali po želji našega Svetog Vladike, dogovorom o zaključenom miru među uglednim Piperima i zornim Bjelopavličima.

O vašem junaštvu i čojkovanju se čulo i u mojim Vasojevićima, pa ne mogu da sakrijem koliko me usrećiste, te imam čast da se sa tako viđenim ljudima dogovaram, i ponosito kažem, kako su Piperi moja ujčevina.

Ako Bog da zajednički ćemo sa Bjelopavličkim glavari-
ma pokušati da se riješimo jednog od najvećih dušmana naše drage Crne Gore, međusobnog ubijanja - krvnog svećenja, i nepotrebnog prolijevanja bratske krvi. Došao sam da vas zakumim u Vladičino ime i moje skromno posredovanje: aman, velikijem Bogom vas kumim, ne više brat na brata, jer nas je toliko malo u Crnoj Gori, da smo svi braća.

Polažem pravo da mogu tako razgovaram sa vama i imam slobodu, jer u meni ima dosta krvi od glasovitih Pipera, pošto mi je majka iz ovih piperskih neosvojivih utvrda, od uglednog bratstva Božovića. Molim vas, da činimo to što rade pametni i razumni ljudi.

Daj da se svi zajednički, vi junački sinovi i ja se založimo svojim autoritetom, kako bi se piperski glavari sastali sa zornim

Bjelopavličima na Stijeni Piperskoj, da bi, uz moje skromno posredovanje postigli vječiti dogovor o umiru, kao i daljim zajedničkim akcijama, koje bi bile usmjerene prema spuškim i podgoričkim Turcima.

Ovo je inače molba našeg Svetog Vladike, koji se uzdao u moje umijeće i pipersku umnost, da se svi zakrvljeni pomire, a da sve svoje snage i oružje okrenete boreći se protiv Turaka, koji iz njenog utvrđenja u Spužu uskaču u Pipere i cijele Bjelopavličće“.

*
* *

To je bila još jedna uspjela misija igumana Mojsija, jer su se poslije toga sastanka i dogovora Bjelopavličići i Piperi izmirili, zadajući pred Igumanom tvrdu vjeru, šaljući poruku vladici Petru I, da će odsada živjeti u miru i slozi. Taj dogovor poštovan je bezpogovorno.

Kao primjer bezgraničnog Vladičinog povjerenja u igumana Mojsija sedoći i pismo upućeno Bjelopavličićima prije nego se sastanu sa Piperima, u kome ih pozdravlja i „...hoću da vas pozdravim po gospodinu Mojseju, da vas od moje strane pozdravi i pismo moje pročita i da vam na riječi moje misli kaže“, pozivajući ih da se ne turče i da u slozi žive i izmire. „...zato da među vama ne ima bratskog i zemaljskog izdajnika, što sam vam čerez gospodina igumana Mojseja poručio“.

Važnu ulogu u izmirenju zakrvljenih bratstava u Pješivcima, povjerio je vladika Petar I šaljući igumana Mojsija Zečevića u mirovnu misiju, poručujući im: „Evo vam šiljem igumana Mojseja iz manastira Đurđevi Stupovi, da vas zamoli i zakumi, kako se više ne bi proljevala bratska krv“. I ta Igumanova misija

bila je izuzetno uspješna, jer su se međusobno izmirila sva pješivačka bratstva.

*
* *

Osim svog dotadanjeg pregalaštva, saradjujući sa vladikom Petrom I, i dogovora sa njim na pripremi ustanka u Vasojevićima, Iguman je, susreo na Cetinju Sima Milutinovića, pa je, pošto ie uvidio da je Simo Milutinović veoma obrazovan čovjek, zajedno sa njim napravio plan za otvaranje škola po Vasojevićima, pri čemu bi prva škola bila u manastiru Đurđevi Stupovi, u kojoj je jedno vrijeme bio učitelj umni iguman Mojsije.

Iguman se pohvalio vladici Petru I, pišući u jednom svom obraćanju:

„Evo svijetli gospodare naš i duhovni oče da vas obavijestim da smo krenuli u otvaranje škola po Vasojevićima. Bez učitelja, po prinuždeniju, prvi učitelji u školama biće kaluđeri, a u našem svetom manastiru Đurđevi Stupovi, ja ću započet sa učiteljovanijem naše bistrourne dece“.

Po rubnim krajevima Vasojevića će se krenuti u otvaranje škola nešto kasnije. Ti su prostori bili teško dostupni Turcima i njihovoj samovolji i zabrani školovanja crnogorske mladeži, te su tajno, krijući od Turaka stvarani uslovi za otvaranje škola. Škole bi bile otvarane u neupadljivim brvnarama, koje bi bile što manje uočljive, kako bi bila otklonjena svaka sumnja turskih silnika, da se u tim neuglednim kućama okupljaju vasojevički đaci. U ta daleka sela Turci se nijesu usuđivali, ako ne bi išli uz pratnju brojnih nizama, ni harač da naplate.

Turci nijesu dozvoljavali nikakav vid obrazovanja porobljene raje, jer bi to bila velika opasnost za njihovo opstajanje

na ovim prostorima, i spriječilo bi tursku želju, da sve pravoslavce prevedu na islam.

Simo Milutinović napravio je u dogovoru sa igumanom Mojsijem školski program, koji će, doduše uz dosta teškoća realizovali kaluđeri, nevični za prosvjetarstvo, ali vični sablji, džeferdaru i nepresahloj želji da ne odstupe od svoje vjere ni za pedalj, makar to morali da plaćaju svojim životima, kako je vrlo često i bivalo.

Svima njima bila je pred očima huda sudbina igumana Pajsija, koga su Turci živog odrali, kao primjer šta će se dešavati neposlušnoj raji i njenim crkvenodostojnicima. No slobodare ni to nije moglo da uplaši.

Taj plan o formiranju škola po Vasojevićima morao je da se odgodi za određeno vrijeme, jer je vladika Petar I bio prilično zanemogućao pod teretom godina, pa, osećajući da mu je kraj blizu, pozvao je Sima Milutinovića, da mu, tek uz prisustvo igumana Mojsija izdiktira svoju poslednju volju.

Iguman je sa velikom tugom, slomljenog srca pošao kod Vladike, koji je insistirao da ga iguman Mojsije pred smrt pričesti i ispovijedi, istovremeno mu ostavljajući amanet, da izvrši pravoslavni hrišćanski obred činodještviija pri sahranjivanju, nad njegovim odrom i grobom.

Uz prisustvo igumana Mojsija i Sima Milutinoviću izdiktirao je i to: „...Poslije moje smerti ima me zamijeniti na vladičanskom tronu moj sinovac, Radivoje Tomov, a dokle ne stigne mladi Radivoje, da me na tronu zamjenjuje iguman Mojsej...”

*
* *

Naravno, kao i u svim borbama oko trona i prijestolja, novoimenovani nasljednik vladike Petra I, Radivoje Toma Mar-

kova Petrović, imao je brojne protivnike, naročito među svojima najbližijima, i u guvernadurima Radonjićima.

Na Radivojevu starnu stali su, prije svega iguman Mojsije Zečević, Simo Milutinović, iguman manstira Ostrog Josif Pavićević iz Bjelopavlčica, Hadži Zaharije iz Prizrena, Stanko Stjepov Petrović, otac budućeg crnogorskog knjaza Danila, brat vojvode Mirka Petrovića, oca crnogorskog knjaza i kralja Nikole, Stevan Perkov Vukotić, budući zapovjednik Gvardije, serdar Mihail Bošković iz Bjelopavlčica i Filip Đurašković, Riječki serdar.

Njihova odlučna podrška još golobradom Radivoju Tomovom, ali već izuzetno obrazovanom i umnom, bila je presudna u tome, da ga i ostali glavari prizanaju za Gospodara Crne Gore.

Sada je predstojao put za uvođenje Radivoja Tomova u crkvena zvanja, što je i učinio iguman Mojsije zajedno sa Ostorškim igumanom Josifom Pavićevićem i Hadži Zaharijem iz Prizrena, uz sasluženje oko šezdesetak crkvenih dostojnika na ostrvu Kom, u Skadarskom jezeru.

Čin zamonašenja obavljen je u starom manastiru Crnojevića, po Radivojevoj želji, koji je time, iako još uvijek veoma mlad (imao je samo sedamnaest godina) pokazao neraskidivi kontinuitet postojanja Crne Gore, poslije preimenovanja stare države Zete u Crnu Goru, koja nastavlja njenu srednjovjekomnu državnost.

Mlađani Radivoje Tomov zamonašen je prvo u čin đakona, a potom u zvanje jereja i konačno u zvanje arhimandrita, uz romantičnu tajnovitost, kojom ih je okruživala jezerska tišina noći i upaljenih voštanica, koje su obasjavale mladalački lijepo, kao isklesano lice budućeg Crnogorskog vladike, Radivoja Tomovog Petrovića, koji je po sopstvenoj želji uzeo duhovno

ime Petar II, u znak neizmjerne ljubavi i poštovanja prema svome stricu Petru I Petroviću.

Nakon uvođenja Radivoja Tomovog u crkvena zvanja, uslijedio je Glavarski zbor, koji okupljen na Gumnu ispred Manastira na Cetinju prihvata Radivoja Toma Markovog Petrovića jednodušno za Vladiku i Gospodara Crne Gore, kada je u monaškoj rizi, svoga strica Petra II izveden pred Glavarski zbor.

Malo uplašen okupom tolikog naroda, Radivoje Tomov stajao je pomalo zbunjen, dok Filip Đurašković, stojeći pored zamonašenog Radivoja Tomovog Petrovića nije uzviknuo:

„Ima li ko da se protivi izboru Radivoja Tomog Petrovića za Vladiku i Gospodara Crne Gore? Ako ko ima protiv, neka izađe da se ogleda sa mnom“. Niko nije ni riječ progovorio, a poslije malog zatišja Filip je povikao: „Oganj Crnogorci“.

Prolomio se plotun iz džeferdara, što je bio znak da glavari jednoglasno prihvataju Radivoja Tomovog za novog duhovnog i svjetovnog Gospodara Crne Gore i nasljednika vladike Petra I Petrovića.

Čin zavladičenja Petra II Petrovića obavljen je u Petrogradu 6/18 avgusta 1833. godine u Spasopreobraženskoj katedrali, uz prisistvo ruskog cara Nikolaja I i njegove svite. Zavladičenje Petra II obavio je oberprokurator Svetog ruskog sinoda, uz sasluženje brojnih episkopa Ruske pravoslavne crkve, i prisustvo brojnih carskih ministara.

Petar II Petrović bio je obučen u vladičansku odoru, ukrašenu dragim kamenjem i zlatom, a o vratu imao je veliki zlatni krst, zakačen na jaki zlatni lanac. Sve je to Petru II poklonio ruski imperator, koji je snio sve troškove dolaska, boravka i povrataka, sada već vladike Crnogorske pravoslavne Crkve, vladike Petra II Petrovića.

*
* *

Boraveći na Cetinju nekih desetak godina uz vladiku Petra II, iguman Mojsije bio je desna ruka Vladiци crnogorskom i Gospodaru, budućem najvećem pjesniku, kojega su dali južnoslovenski prostori, a možda i šire. Iguman Mojsije bio je najveća i najčvršća podrška mladome duhovnom i svjetovnom Vladaocu Crne Gore.

Po uzoru na vladiku Petra I, svoga strica, prigrlio je Vladika Petar II igumana Mojsija kao jednu izuzetno važnu ličnost u ispomoći u snalaženju na vladičanskom tronu i statusu Gospodara Crne Gore. Osim velikog poštovanja prema igumanu Mojsiju Zečeviću, novopostavljeni Vladika i Gospodar Crne Gore vodio je računa o tome da će iguman Mojsije iz najvećeg i najbrojnijeg crnogorskog plemena, iz Vasojevića, koji su još uvijek bili formakno neslobodni, sa neusahlom željom o vraćanju u sastav svoje matične države Crne Gore, istovremeno predvođeni igumanom Mojsijem, bili najsigurniji gtaničari i bedem protiv Turaka, ostalim Crnogorskim Brdima i Podlvoćenskoj Crnoj Gori.

Time je vladika Petar II na početku svoje vladavine iskazao veliku želju da i taj nepokorni kraj vrati u krilo svoje države. Znao je novi Gospodar Crne Gore, da Vasojevići ne priznaju „ni cara ni ćesara“, pa bi priključenjem Vasojevića Podlvoćenskoj Crnoj Gori značilo, da je sa te strane, osim što bi se teritorijalno proširila, Crna Gora dobila junačne braniocе svoje države.

Sam čin rukopolženja u kaluđerska zvanja Njegoš iskazuje pišući Matveju Vučićeviću: „Po prinuždeniju glavara i naroda bio sam proizveden 31. januarija 1831. godine u čin arhimandrita, i po mojoj ličnoj želji i pristanku onjh koji su me

rukopoložili nađenuli su mi ime Rade na Petar. Iguman naš Mojsej pokazao se ono što smo svi u njegovo blagorodno srce mislili da je", potvrđujući na početku svoje vladavine, koliko će mu značiti kao pomoć čestitost, umnost i hrabrost igumana Mojsija Zečevića.

*
* *

Iguman Mojsije Zečević, nesmanjenom energijom pokušava da samoinicijativno, bez uputstava i preporuka crnogorskog Gospodara, ali sa beskrajnim uvažavnjem prema njemu, obraća se uglednicima iz Nahije, uz Lim, očekujući od svih njih pomoć svake vrste.

Posebno je bila potrebna pomoć u odbrani manastira Đurđevi Stupovi od čestih turskih nasrtaja, koji je svaki put poslije turskih napada obnavljan, novcem i dobrovoljnim radom domicilnog stanovništva.

Turci su pokušavali da zatru i postojanje traga od ove pravoslavne svetinje, centru okupljanja i pripremanju svih akcija naroda u Donjim Vasojevićima: od održavanja normalnog života kaluđerske bratije u Manastiru i njegovom Kaluđerskom konaku, do otvaranja škola pri Manastiru, i najvažnije – odbrani Manastira od čestih turskih nasrtaja. U cilju što bolje odbrane Manastira, iguman Mojsije izgradio je manastirske konake, u kojima su osim kaluđerske bratije boravile igumanove tevabije, dobrovoljni branioци Manastira, jedna vrsta Igumanove garde.

Na Manastir je u nekoliko navrata, pljačkajući ga i spaljujući crkvene knjige, koje nijesu uspjevali da sklone kaluđeri, jurišao kolašinski poturčenjak Osman Radule, koji je u pohode na Manastir kretao iz Kolašina, preko Raskrsnice, razmeđa iz-

među Rovaca i Vasojevića, pitome planine Jelovice i sela Lubnica, potom preko Crnog Vrh, niz Veliđe.

Iz Veliđa bi se, kad bi se spustili blizu Manastira, što je moguće bolje skrivali, Osman Radule sa svojim jurišnicima, u gustoj sitnogoričnoj hrastovoj šumi Rastovac, koja je nanovo iznikla, pošto je po turskoj naredbi goloruka raja kulu-
kom posekla svu krstatu šumu za izgradnju kršle na lijevoj obli Lima, oko koje će postepeno pod upraviteljstvom Rahin - bega početi formiranje varoši Berane.

Osman Radule bi sa svojim saborcima, vrebao najpovoljniju priliku da napadne na Manastir. Najčešće to je činio kad bi saznao da u Manastiru nema igumana Mojsija, istovremeno žaleći što Iguman nije u Mnastiru, računajući da bi ga tada najlakše zarobio, ali strahujući od njegovog prisustva, zanjući o kakvom se junačnom vođi radi, pa bi mu tada bilo teže ostvariti naum i opljačkati Manastir.

Čim bi opazio da su kaluđeri iz manstira Đurđevi Stupovi zauzeti nekim drugim poslovima, koji ni u tim časovima nijesu ostavljali oružje, bez obzira koji posao obavljaju, bjesomučno bi Osman Radule sa kolašinskim Turcima navalio da napada na Manastir. U tri maha uspio je Osman Radule da napadajući Manastir, ostvari svoj pakleni naum, dobrobrano uništavajući, što bi mu od manastirskih svetinja dopalo u ruke.

Od potpunog uništenja Manastira i manastirskih konaka spasavali su kaluđeri i ljudi, koji bi se zadesili u Manastiru na nekom poklonjenju ili molitvi, i jedan broj odabranih, dobro naoružani žitelja iz okolnih sela, kao i Igumanove tevabije.

*
* *

Veliku muku mučio je Iguman, pokušavajući da nađe način, kako da se ratosilja tog zlotvora. Neko od kaluđerske bratije podseti Igumana da u Lubnicama živi veliki junak Radule Obradović, sa svojim ništa manje junačnim sinovima, Garom i Vukašinom, koji bi mogli da mu pomognu, kako se otarasiti toga zlotvora, koji se bio navramio na Manastir kao žedan na izvorsku vodu.

Zaputi se Iguman za Lubnice, u kojima je htio da obiđe i crkvu svete Janje, koju su isto tako Turci palili u više navrata. Posla jednog od svojih pratilaca, da mu nađe Radula.

Kad Radule dođe, Iguman raširi ruke, pa ga zagrlji, ne dozvoljavajući mu, da ga po običaju poljubi u ruku, nego mu se bez mnogo uvoda obrati riječima:

„Radule kumim te velikijem Bogom, viđi, da sa svojim hrabrim sinovima i ostalim Lubničanim pokušaš da nas kurta-lišeš kolašinskog zulumčara, Osman Radula, Moračanina, nedavno islamiziranog. Kako i na koji način neću te ja učiti, jer ćeš ti i tvoji junačni Lubičani uz pomoć tvojijih sinova pronaći mogućnost, kako se otarasiti i obestragati tog zulumčara i zlotvora“.

Nadao se Iguman i bio siguran u Radula kao u svoju desnu ruku, mada se Radule nećkao da prihvati taj Igumanov zahtjev, izgovarajući se da on i nije takav junak, kako su pripovijedali Mojsiju, da inače ima mnogo problema sa kolašinskim Turcima, da im duguje dosta krvi, pa bi likvidiranje Osman Radula donijelo velike nevolje, kako njemu, tako i cijelim Gornjim Selima.

Iguman podseti Radula na njegov megdan na Krivom Dolu, kad je zamijenio na megdanu jednog Ščekića iz Glavaca.

Pred okupljenom masom naroda, došao je Radule Obradović, na svome bijesnom vrancu, bacajući sablju uvis, dočekujući je golim rukama. Kad je vidio Turčin iz Kolašina, čiju je ženu preotao Šćekić iz Glavaca, prepade se i ne smjede da izađe Radulu na megdan.

Naćeraše kolašinski Turci tog svog Turčina, megdandžiju, da priđe Radulu i da mu se pokori i pokloni. Prihvati Radule, ali uz uslov da mu Turčin poljubi konja u grivu, a Radula u čizmu.

Iguman pomalo razočaran razgovorom sa Radulom Obradovićem ode, ne nadajući se da će Osman Radule biti likvidiran i da ga Radule Obradović neće poslušati i ratosiljati ga te nevolje, zvane Osman Ragule, a da će Osman Radule i dalje nastaviti sa svojim nepočinstvima prema pravoslavnom življu, videći njihovu upornost da neće da se islamiziraju ni po koju cijenu, istovremeno pritišenjen grižom savjesti što je i sam priješao na islam.

Uvijek bi se iz tih pohoda Osman Radule vraćao uznemiren, jer se divio onima koji, kao on, ne prihvatiše islam kao svoju religiju. To ga je boljelo, pa bi svećajući se nedužnima, još ljutitije jurišao na pravoslavce, do juče, njegovu braću, stavljajući im do znanja kako može biti moćan onaj ko se poturčio.

*

* *

Znajući koliko ga Iguman cijeni, kao glasitog junaka, i kako nijednu odluku ne bi Iguman donio o onome što bi se ticalo Gornjih Sela bez savjetovanja sa Radulom Obradovićem, Radule se dobro zamisli, smije li izdati Igumanovo nadanje.

„Zar ne poslušati onog svetitelja, što ga cijela Nahija poštuje kao sveca i izuzetnog junaka“ - lomatao se u svojoj od-

luci Radule, pa se dogovori sa sinovima Vukašinom i Garom i odluči da krene u akciju.

Došlo mu je po zgodi jedno več, kad žene iz Obradskog katuna Katuništa, koji se nalazio pored rječice Jezerštice, otoke Pešića jezera, kao bez duše dotrčaše u katun iz sušedne šume, đe su bile otišle da sakupljaju drva i nasijeku bukovog lista za telad. Skoro u jedan glas ispričaše, da je gusta bukova šuma uz katun puna Turaka, jer su ošetile miris duvanskog dima i zapaljelog truda, koji je činio sastavni dio pribora za pušenje.

Odmah je Radule sakupio sve muškarce, koji se bijahu zadesili u katunu, a svoja dva sina, zajedno sa ostalim Obradovićima, čiji je katun bio Katuništa, pripremi za zašedu. Gara i Vukašina postavi na krajeve formirane zašede, o on sam zauze centralno mjesto iza jednog velikog kamena, preko puta mostića preko Jezerštice, kojim se dolazilo u katun, i kojim bi trebalo da naiđu turski tlačitelji.

Osman Radule računao je da trenutno u katunu nema odraslih muškaraca, osim sitne dece i žena, pošto su livade bile već pokošene, a sijena ždenuta. Turci su računali da su muškarci sišli u selo, kako bi naplavili kolomboće i kompijere, jer je bilo dobro prižeglo sunce, koje najjače grije između llandana i Gospođinadne.

Računajući da u katunu nema odraslih muških glava, Turci slobodno prijeđoše most, krećući u običajenu pljačku nesrećnog, golorukog stanovništva i otimanje njihovog malâ, računajući da će imati bogati plijen, jer su Obradovići bili poznati buljučari. Skoro da nije bilo domaćinstva, koje nije držalo buljuk od preko stotinu ovaca.

Kad Turci naiđoše, Radule prvi opali iz svoga dževerdara, pogodi Osman Radula, koji pogođen pade, a pored njega

jurnuše ostali Turci iz družine Osman Radula, ne znajući i ne videći po mraku da im je vođa ranjen.

Dočeka ih plotun iz pušaka branilaca, pa se Turci, oni lakše i, oni koji nijesu ranjeni, haotično povukoše, bježeći glavom bez obzira, ne obazirući se na mrtve i ranjene, prema Provaliji, velikoj vali kojom počinje bezganično prostrtansto šenokosnih livada planine Jelovice, računajući da ih uz Jelovicu neće goniti branioci iz katuna Katuništa.

Nijesu se osvrtnali na ranjenog Osman Radula, za kojeg ne znavaše da je ranjen. On teško ranjen, dugo je puzao, vukući se na laktovima i na koljenima, uspje da se nekako dovuče do početka Jelovice, jednog dijela, koji se zove Provalija, do rodnih livada na Turskoj Luci, na početku jelovičkog prostranstava, đe su ga prihvatili članovi porodice Petronija Obradovića, ne znajući o kome se radi. Tu je poslije nekoliko sati skončao.

Tek poslije jedno dva tri dana se saznade, da je taj ranjenik, koji je umro u stanu Petronija Obradovića ustvari Osman Radule, velika hrišćanska krvopija, koga zatrpaše u jednu jamu, koju na brzinu iskopaše.

Poslije desetak dana stigoše Kolašinci, jer im neko dojava da im je poginli vođa ukopan na Turskoj Luci, ovaj put mirni kao jagnjad, otkopaše grob i ponesoše Osman Radulove ostatke za Kolašin.

Nakon neđelju dana dođe glas Igumanu da je Osman Radule nestao. Kad Radule Obradović siđe u Berane, neko javi Igumanu, da je Radule Obradović došao na Pazar da proda nešto brava. Odmah posla svoga stalnog pratioca Toma, da mu dovede Radula, spremajući čitavu bujicu pohvala na račun Radula i njegovih sinova.

Izgledom skromnog čovjeka, kakav je inače bio, kad dođe u Manastir, na Igumanovo pitanje, jeli bilo teško otarasiti

se Osman Radula, Obradović skromno, skoro se čudeći upita: „Pa zar je likvidiran“?, ne hoteći da se hvališe, što iz skromnosti, što iz opreza i straha, da kolašinski Turci ne krenu prsimice, brojniji nego inače, na Gornja Sela i Lubničane, kad saznaju ko je likvidirao njihovog vođu.

*
* *

Iguman Mojsije se prišeti, kako je zamalo taj kraj ostao bez toga glasitog junka, kad je Radule bio naumio da se seli za Srbiju, kako bi izbjegao veliko krvoproliće.

Njegov blisk rođak bijaše ubio jednog Delevića sa Buča. Znao je Radule, da će zbog krvne osvete poteći potoci bratske krvi, a znao je i junačne Deleviće, kao i sve njihove najbliže, koji u svom tvrdoglavom naumu ne bi posustali ni za stopu u svećanju, bez obzira na mogućnost velike obostrane pogibelji, pa je želio da se iseli iz Lubnica, kako bi se izbjegla ogromna muka zbog prolivene krvi u svećanju.

Znao je Radule da će biti mnogo poginulih i izgubljenih mladih glava, pri čemu bi Obradovići još jednom bili skoro uništeni, kao što su ih već jednom desetkovali Klimenti u ušeku Crvene Platije.

Tada je, opet zbog pogibije ratobornih Klimenta, čijih je pet ljudi ubijeno u napadu na mâl i imanje Obradovića, u osveti za pobijenih svojih pet plemenika, došlo do velike pogibelji Obradovića. Tada je skoro svo Klimentačko pleme krenulo na Obradoviće, kada je pobijeno preko trideset Obradovića, u usijeku Crvene Platije. Od tada Crvena Platija zove se Udovinjica, zbog velikog broja udovica, koje ostadoše žive poslije tog pokolja.

Zato je Iguman naglio, kako bi što prije vidio Radula, zbog njegovog mudrog i junačnog vođenja Lunbičana u obračunu sa kolašinskim Turcima, praktično držeći granicu prema kolašinskim Turcim neprobojnom, pa mu se, kad Radule po Igumanovoj poruci stiže u Manastir, obrati riječima:

„Đe si Radule sokole moj“? - srdačno se pozdravljajući sa Radulem. Čujem da si nakanio da se seliš za Srbiju. Nećeš valjda da na s osaktiš, seleći se za Srbiju. Kud ćeš tamo junače? Ako će da se svećaju, junačni Delevići će te i tamo naći. Molim te da me poslušaj! Daj da probamo da tu muku riješimo mirno, jednom za uvijek. Zar nam nije dosta jada što nam zadaju Turci, no očemo mi sami sebe da uništimo, Zar da mi se međusobno poubijaju ljudi koje brojim među birane i najjunačnije u Nahiji?

„Kako Igumane da ne razmišljam o seobi, kad mi savki dan stižu poruke, što tajno, što javno, da neće ovo proći bez velikog zveka!

„A nu jadan, jadi dušmanima, pričaj šta se stvarno desilo, te su se Delevići pomamili, pa su toliko kivni, te hoće rat među braćom Crnogorcima.

*
* *

„Sveti oče, taj, sada već pokojni Delević, samovoljno, ne obazirući se na upozorenje ovoga moga nesrećnog rođaka, vlasnika livade i smrča u planini Jelovica, pošeće nekoliko velikija smrča, koje se nalaze u neposrednoj blizini stâna i kolibâ u kojima je zimila vlasnikova stoka.

Te smrče bile su zaštita od jakog vjetra i nevremena u zimskom periodu, iza kojih je vlasnik sklanjao svoju stoku,

kad bi je izveo da joj položi sijeno na već postavljene torine, pri čemu bi stoka bila zaštićena od nevremena ogromnim smrčama.

Na upozorenje ovog moga bratučeda da ne smije pošeć ni jednu jeditu smrču više, Delević se samo cinično nasmijao:

„Da nećeš ti da mi zabraniš da siječem smrće? Trebaju mi, a neću ti podnositi izvještaj za šta, no mi se gubi sa očima!“

Ovom mom rođaku pade mrak na oči, pošto se malo poizmače od Delevića, izvadi malu pušku iza pojasa, budući je bio vlješt u baratanju oružjem, znao je da ga neće promašiti, opali iz male puške pogodi Delevića u glavu, a ovaj se bez glasa mrtav prostrije, po, od ljetnjih vrućina već sasušenoj travi. Eto sveti Igumane, to je rana, koja nikako da zacijeli među nama, Obradovićima i Delevićima“.

Čim saznade za nove prijete Delevića, Iguman pozva Panta Deletina - Krnjovovog Pešića, isto tako glasnog junaka toga vremena, inače junačnog komandanta Gornjoseljana, pri odbrani Manastira, obavezujući ga da po svaku cijenu, on zajedno sa velikim junakom Sukom Tripovijem Pešićem i stotinašom Pavlom Joksimovim Ojdanićem, pozove Obradoviće na okup.

Iguman se obavezao da će poći do glasitih puškonoša Delevića sa Buča, da pokuša da ih svojim autoritetom malo smiri i obaveže da u miru prime Obradoviće, kad stignu na Buče, da bi trebalo, po Igumanovoj želji, koja je praktično imala snagu zapovijesti, da se obavi čin pomirenja.

Iguman strogo priprijeti da ko Obradovića, kad stignu na mjesto dogovora ne bi slučajno pokušao, mimo utančenog Igumanovog dogovora sa Delevićima, da nešto učini, što bi pokvarilo pokušaj izmirenja među dva bratstva. Ako bi ovaj po-

kušaj mirenja propao, zlo i naopako, teško da bi se kasnije mogao ostvariti umir. No i pored, toga Obradovići su bili izuzetno oprezni, držeći ruke na malim puškama, pripravnici za pucanje, držanjem ruke na gornji tevtek.

Zahvaljujući autoritetu, mudrosti i raložnim obrazloženjima igumana Mojsija i predstavnika drugih lubničkih bratstava: Panta Krnjovog, Suka Tripovog, obojica Pešići i Pavla Joksimovog Ojdanića stotinaša, oba bratstva pristadoše da se osveta više ne pominje, a kamo li da neko proba da se sveća. Umir je potvrđen neraskidivim kumstvom između Delevića i Obradovića, a da Obradovići plate odštetu po kanonima „Vasojevićkog zakonika u 12 točaka“. Neke porodice su to kumstvo decenijama održavale.

*
* *

Znao je iguman Mojsije, kako ga je vjerovatno, bez ikakve velike priče Radule kurtalisao od kolašinskog poturčenjaka Osman Radula, i kako je Radule sa sinovima Vukašinom i Garom, predvođeci Lubničane, zadavao velike jade Turcima, pa je prilježnije nego inače naglio da se zakrvljeni izmire, smatrajući Radula glavnim osloncem u borbi protiv Turaka.

Dobro je bilo znano Igumanu kakav autoritet uživa Radule Obradović, ne samo u Gornjim Selima, nego u cijeloj Nahiji, koji svojim junaštvom i umijećem prednjačio u predvodništvu pri pružanju otpora od turskih napada, pa je po svaku cijenu spasavo od velike pogibelji, koja je prijela da se rasplamsa između Delevića i Obradovića.

Zato je založio sav svoj ugled, umirivši zakrvljene, posebno zbog toga što Lubničani, predvođeni Radulom Obrado-

vićem ostaju siguran oslonac i pouzdan branitelj od kolašinskih Turaka, ako se Radule ne bi odselio.

Istovremeno uz priču o pomiru, saznao je Iguman da Turci, kako bi što uspješnije kontrolisali Gornja Sela bijahu na jednom lubničkom uzvišenju u zaseoku Dub podigli karaulu, u kojoj je bilo uvijek oko stotinak dobro naoružanih turskih niza-
ma, spremnih da krenu u napad na neposlušne Gornjoseljane.

Opet tajno, tiho kao šenka, domanu se do Lubnica, kako bi dogovorio sa Lubničanima i ostalim Gornjoseljanima, da nekako pokušaju da likvidiraju posadu iz karaule, te da se oslobode tog osinjeg gnijezda i zla za Gornjoseljane.

Pošto napraviše tajni plan, kako to učiniti, Iguman se vrati u Đurđeve Stupove. Pohvali se Iguman vojvodi Miljanu Vukovu šta je dogovorio sa Gornjoseljanima, ali se Vojvoda žestoko usprotivi tom naumu, jer je sa Cetinjem imao drugačiji dogovor, pri čemu je rušenje turske karaule trebalo da sačeka, kako bi se sve aktivnosti u Donjim Vasojevićom usmjerile ka dizanju ustanka u Vasojevićima.

„Vala vojvoda Miljane, ovo je divna prilika da se konačno ostvari neutažena želja Vasojevićkog kraja, da se vrati u krilo svoje matice Crne Gore. Mislio sam da taj ustanak započnemo likvidiranjem ove, za tursku upravu daleke, ali važne karaule“.

„Znam, neće to moći lijepim riječima, nego ćemo morat oružje u ruke, pa šta kome Bog da. Nadam se da ovaj put neće naš Svevišnji biti na turskoj strani, nego će pomoći nama nesrećnima, koji se već vjekovima nosimo sa ovom Azijatskom nemani“ - uhvati Iguman samoga sebe u teškom mučenju, kako organizovati borbu protiv Turaka za oslobođenje, ali poslušaj vojvodu Miljana Vukova, da još malo sačekaju sa konačnom odlukom o vremenu dizanja ustanka.

*
* *

Dogovor igumana Mojsija Zečevića i vojvode Miljana Vukova Vešovića Vasojevići su prihvatili, ali samo kao privremeno stanje, čekajući samo zgodan momenat kad će se obespravljani narod dići na oružje, u pokušaju definitivnog oslobađenja od porobljivača.

Svjесni da između Crne Gore i Turske nema neke čvrste granice, nego je bila lako prohodna, narod u Vasojevićima nadao se i uzdao u pomoć ostalih crnogorskih Brđana i žitelja Podlovćenske Crne Gore, i samo se čekao trenutak kada će se krenuti u oslobađanje neslobodnih prostora, nastanjenim pravoslavnim stanovništvom, koji su bili prirodni dio Crne Gore, privremeno okupiran.

Svi parohijani igumana Mojsija Zečevića znali su za veliki ugled, koji je Iguman uživao u Crnoj Gori i van nje, pa su se veoma uzdali u njegovu mudrost i nadu da će Iguman pravovremeno odlučiti kad i kako napasti na Turke.

O ugledu igumana Mojsija Zečevića i van Crne Gore šedoči i pismo ruskog konzula u Dubrovniku, Jeremije Gagića, upućeno vladici Petru II Petroviću Njegošu. Znajući da neće Iguman poslije toga biti drugačiji nego li je bio, da se pored izuzetne pohvale neće uznijeti, nego ostati onakav kakav je bio uvijek: častan, junačan i umni predvodnik, istovremeno izuzetno skroman, i pored brojnih pohvala koje su izricane na njegov račun i hrabri predvodnik svoga plemena, pa Vladika pozva igumana i poče mu čitati šta piše Ruski konzul:

„Pozdravite ot moe strane pretstojnog oca igumana Mojsija. Pazite ovoga čovjeka. Vi ga poznajete bolje nego ja. No o njemu se dosta dobrog govori i po tome ga ja visoko po-

čitajem", a vladika Petar II u odgovoru Jeremiji Gagiću završava svoje pismo, znajući za autoritet Igumana Mojsija, što ga uživa kod ruskog konzula piše,....Pozdravlja vas naš iguman Mojsej".

Takav odnos Jeremije Gagića nimalo ne čudi, jer je imao prilike da se u više navrata sretne sa umnim Igumanom, pa je imao prilike da se i sam uvjeri u moralne, umne i svakovrsne ostale Igumanove vrline.

Nimalo nije čudno takvo pisanje Jeremije Gagića, kad se zna da je iguman Mojsije bio ličnost, koja je istovremeno uz kaluđerske obaveze bio u zajednici sa viđenim vasojevičkim glavarima zakonotvorac, uz naglašenu ulogu narodnog predvodnika i ustaničkog vođe.

Prosto je nevjerovatno kojom silinom se okretao protiv plavsko - gusinjskih Turaka, istovremeno ne poštujući turske zakone, kao da nijesu ni postojali. Uprkos nebrojenim turskim jurišima, uspijeva da kako tako očuva pravoslavnu svetinju manastir Đurđevi Stupovi, a da svaki pokušaj rušenja Manastira od strane Turaka brani zajedno sa narodom iz Vasojevića, uz mnogobrojne žrtve branilaca. Svaki put je obnavljao Manastir onoliko koliko je bilo to moguće, zajedno sa tim narodom, ono što su ti pravoslavni dušmani rušili.

*

* *

Uživao je iguman Mojsije neograničeno povjerenje vladike Petra II, koji ga je poslao u misiju, u kojoj je učestvovao kao crnogorski pregovarač sa turskim uglednicim Hafis - agom i Husein - begom Grdaščevićem.

Bezgranično je bilo povjerenje vladike Petra II u igumana Mojsija, pa ga pozva da mu pročita šta je poručio turskim

uglednicima u Hercegovini. Evo Igumane šta ću pismom poručiti Hafis - begu:

„...Tvoje pismo razumijem šta mi pišeš svaku rabotu i kako želiš igumana Mojsija da se sa tobom sastane i sa njim učiniš zbor, a mi ti ga evo šiljemo, kako smo ga i pređe šiljali i govorili ti: sve što iguman reče, to mi zborimo, i sve što sa njim uglaviš, znadni dobro da sa nama glaviš“.

Iguman Mojsije, osokoljen bezgraničnim povjerenjem koje mu ukazuje vladika Petar II, odlazi u Travnik, đe će reći Hussein - begu Gradaščeviću:

„Visoko počitajemo vaše mnijenje, pa bi želio da sa tobom i Hafis - begom ufatimo mir u Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru. Da poštujemo svaki svoje pravo, i da bez potrebe ne ginemo“.

U razgovorima sa ovim turskim uglednikom, Gradaščevićem, Iguman Mojsije obrati mu se još jednom:

„Poštovani beže zajedno sa vasojevičkim glavarima smo donijeli „Vasojevički zakonik u 12 točaka“, koi nam je blagoslovio naš Sveti Vladika Petar I, pa se po regulama toga zakona vladamo uz poštovanje i prava, koja su Turci do tada imavali. Zakonom smo riješili da se u njihova prava, onih, koji žive na teritoriji đe mi odlučujemo neće niko miješati.

Nadam se da je na teritoriji, kojom ti upravljaš donesen zakon po kome se imaju vladati svi, i da će biti poštovana sva ljudska i vljerska prava našeg naroda u Ercegovini“.

Obradovan misijom igumana Mojsija vladika Petar II nije htio da diktira pismo svome pisaru, nego sam poče da piše Huseinu Gradaščeviću:

„Po poslanom nam igumanu imali smo radosnu vijest primiti tvoje predrago pismo od 9. čisla prošastoga januarija,

u kojem vidim prijateljstvo i ljubav koje želiš da bude među nama. To nam je mnogo milo čuti, a osobito što si zborio na riječi s igumanom Mojsejem, mi sve kabulimo i tvrdu ti Božju vjeru dajemo da ćemo unapredak biti ujedno i krv svoju prolijevati za vjeru i slobodu našu. Mnogo se radujemo čujući od igumana Mojseja da si u svu zemlju tvoju pravi sud postavio za svakoga, budući da takvijem načinom možemo se nadati u Boga da će nam pomoći u ovome i svakom drugom djelu“.

Opet se pobunio Miloš Obrenović, kome se nilmalo njiije dopao dogovor vladike Petra II, Hafiz - bega i Huseina Gradašćevića, pa se žestoko usprotivio vaspostavljanju stanja, koje uvijek, ukoliko se ne ispune dogovori, može se pretvotiri u ustaničku buktinju, pokušavajući da od tog nauma odgovori i turske begove i crnogorskog Vladiku. Po svaku cijenu pokušao je da podcijeni rad i umijeće igumana Mojsija Zečevića, ne propuštajući ni ovaj put priliku da kaže kako je taj „vasojevički ajduk“ žestoki protivnik svega što je tursko.

*

* *

Pokušaj Husein - bega Gradšćevića da podigne ustanak, kako je bio planirao u dogovoru sa vladikom Petrom II, propao je, zbog naglo pridošlih brojnih vojnih formacija, koje je poslao Sultan, starhujući, da bi plamen ustanka zahvatio mnogo šire prostore, nego što je Hercegovina.

Poslije tog zastoja u dizanju ustanka iguman Mojsije vraća se u manastir Đurđevi Stupovi, ostajući u Vasojevićima desetak godina, napuštajući Manastir samo u dva navrata.

Jedan njegov odlazak iz Manastira bio je, kad je po nalogu vladike Petra II pošao u misiju, iako nevoljno, kod Milo-

ša Obrenovića, pokušavajući da uspostavi što bliskije veze između Crne Gore i Srbije. No, i ta misija bila je završena lijepim obećanjima, ali ne i nekim konkretnim akcijama. Razočarani Iguman se vratio u manastir Đurđevi Stupovi, čvrsto odlučivši, da se neće više upuštati u bilo kakav razgovor i dogovor sa prevrtljivim Milošem Obrenovićem.

Napustio je manastir Đurđevi Stupovi još jednom, odlazeći u Lijevu Rijeku, pošto je morao da ide i proba da umiri ljevorječke Marniće i bratonožičke Mitroviće.

Kad stiže u Lijevu Rijeku prosto zavapi:

„Aman ljudi, koje je ovo zlo zavirelo među Crnogorce. Umijete li vi da razgovarate drugačije, nego oružjem. Došao sam da vas zakumim i zamolim da se batalite te proklete krvne osvete, inače ću velikoga mi Boga bačiti anatemu i na jedne i na druge“.

Te Igumanove riječi djelovale su kao magija, pa se bez mnogo nećkanja izmiriše Ljevorječani i Bratonožići.

Bio je to relativno mali razlog, oko kojeg je počela svađa, koja se po rezonu jednih i drugih mogla završiti jedino krvnom osvetom. Jedan ljevorječki čobanin počeo je da ljubavi sa jednom Bratonožičkom devojkom, pa ju, pošto joj napravi dijete, ostavi.

Roditelji i rodbina ostavljene devojke krenuše da oružjem naćeraju ljevorječko momče da uzme ono što je njegovo: i devojku i dijete. On to odbi, pa nastade pucnjava, u kojoj na sreću bijaše samo nešto malo lakše ranjenih. Ranjenih bijaše više na bratonožičkoj strani, pa htjedoš po savku cijenu da izravnaju prosutu krv.

Sreća te dođe iguman Mojsije, čija kletva bijaše kao da ju je izrekao Sveti Petar Cetinjski, pa ga poslušашe i Ljevorječa-

ni i Bratonožići, o ovo vasojevićko momče, pod bratstveničkim pritiskom i u strahu od Igumanove kletve, bezpogovorno poslušaj, te dovede ovu đevojkicu u Lijevu Rijeku.

To je bila još jedna uspješna Igumanova misija, zaustavljajući nepotrebno prolijevanje krvi.

*
* *

I pored osionog odnosa Miloša Obrenovića, Iguman i dalje, doduše nevoljno, slušajući svog mudrog Vladiku, pokušava da uspostavi što bliskije veze između Crne Gore i Srbije. Odnosi između dva naroda bili su izvanredni, ali ne i među vrhovnim vođama. Izbjegavao je Mojsije koliko je mogao da se sretne sa Milošem Obrenovićem. To je činio samo ako je bilo iz „prinuđenija“, ne hoteći da iznevjeri svog crnogorskog Gospodara.

Bliske veze vladike Petra II sa viđenim Turcima u Hercegovini, prije svega sa Husein - begom Gradaševićem, sa kojim je u zajednici pripremao dogovor, kako učiniti život porobljenom stanovništvu što snošljivijim. Ako ne bi postigao nikakav dogovor i Husein – beg Gradašević sa bosanskim oligarsima, bio je spreman da u dogovoru sa crnogorskim vladikom podigne ustanak protiv bosanskih Turaka. Bliske veze sa Gradaševićem stvorile su uslove da vladika Petar II pošalje igumana Mojsija u još jednu misiju u Travnik, sada na dogovor sa Hafis - agom o narednim akcijama.

Poslije dogovora sa Huseinom Gradaševićem, iguman Mojsije postigao je dogovor i sa Hafis - agom iz Travnika, da se sprovedu odluke o miru u Bosni i Hercegovini, i ne diranju ni u kakva prava raje na tim prostorima.

Koliko je vladika Petar II bio oduševljen misijom igumana Mojsija Zečevića sedoči i obraćanje vladike Petra II Huseinu Gradaščeviću:

„...Naš iguman Mojsej donio nam je radosnu vijest, iz koje vidim prijateljstvo i ljubav koju želiš među nama. To nam je milo čuti, a osobito što si na riječi govorio sa igumanom Mojsejom, mi sve to kabulimo i tvrdi Božju vjeru dajemo da ćemo od sada biti ujedno i krv svoju proljevati za vjeru i slobodu našu...“

Nimalo nije ovakav stav vladike Petra II bio po volji surevnjivom Milošu Obrenoviću, koji se obraća begu Vidajiću pismom u kojem pokušava da što više ocrni igumana Mojsija, izaspajajući mnogo jeda na igumana Mojsija, podcjenjujući sav njegov rad i misije u koje ga šalje Gospodar Crne, govoreći o igumanu Mojsiju kao o „ajduku iz Vasojevića“, zakletom dušmaninu svega što je tursko.

Nije postojalo nikakvo opravdanje Milošu Obrenoviću za ovakvo ponašanje prema vladici Petru II Petroviću, igumanu Mojsiju i Vasojevićima, osim da za sebe obezbijedi što bolji ugled kod Turaka, kod kojih, zbog vjerolomnog ponašanja nije nikad imao nešto bolji ugled. Zbog svega toga umni vladika Petar II nije zakoračio na prostore koji su tada pripadali Srbiji.

I pored takve politike, koju je vodio Miloš Obrenović, zahvaljujući trezvenim umnicima iz Srbije i Crne Gore bili su odnosi na zavidnom nivou, pa se najčešće išlo na pojedinačne dogovore viđenih ljudi sa jedne i druge strane. Naročito su tim dobrim odnosima doprinosili i bili prilježni glasiti junaci i vojvode iz Srpskog ustanka, koji su bili porijeklom iz Crne Gore.

*
* *

Budući u već zrelim godinama, Iguman razmišlja o tome ko bi mogao da bude njegov nasljednik u manastiru Đurđevi Stupovi, pa odlazi u Beograd odvođeci na dalje školovanje svoga rođaka, mladog jeromonaha Nikodina Zečevića, računajući da će ga iz Beograda lakše poslati na školovanje u Kijev.

Pomoć za put i školovanje, u obliku mjesečne stipendije, jeromonaha Nikodina dobio je od pet materijalno dobro stojećih Vasojevića, koji su u tim momentima bili najbogatiji. Imena nažalost nijesu zabilježena, ali je ostalo upisano, da je samo za put, Iguman dobio 25 dukata, a za Nikodinovo školovanje 65 dukata, uz obavezu da će mu darodavci, dodati onoliko koliko mu bude potrebno da dokrajči školovanje.

Veliku sigurnost Vasojevići su imali u planove igumana Mojsija, jer je njegov uticaj na neslobodne hrišćane u okruženju bio veom jak, pa je samim tim i stvorena ogromna želja za zajedničkim akcijama, kako bi se podigao ustanak.

Pošto su se Vasojevići uglavnom ponašali kao da nijesu pod turskom okupacijom, a samima sebi određivali stepen samostalnosti, nijesu mnogo marili za turske zakone, izbjegavajući su da plaćaju harač, na raznorazne načine, ponekad i silom oružja. Izbjegavali su nametnuto tursko kulučenje. Turci su kulučare, koje bi načerali na kuluk koristili za izgradnju utvrđenja, u obliku turskih karaula, mostova, puteva i svega onoga što je samo njima odgovaralo.

Svjesni su Turci će je centar planiranja kako pokrenuti sve akcije, koje su bile usmjerene na oslobađanje teritorije Vasojevića. To je bio manastir Đurđevi Stupovi, će je uglavnom stolovao iguman Mojsije, ako ne bi bio pozvan od crnogorskih

vladika da obavi neku misiju, bilo umira zakrvljenih, bilo da je išao da obavi neki državnički ili diplomatski posao za svoju državu Crnu Goru.

Prostor, koji je po ponašanju žitelja u Vasojevićima smatran skoro slobodnim od turske vlasti, još uvijek je zvanično bio pod turskom vlašću, ali su Vasojevići tvrdo bili ubijeđeni da je njihovo sve od „Tifrana niže Berana, do Brezojevičke crkve iznad Plava i od Nožice do Lješnice“, međe sa Bihorom, bez ikakvog uticaja turskih vlasti.

Naravno pravi pokretač svih akcija onaj, koji je tako umno rukovodio i planirao sve šta, kad i kako treba preduzeti, bio je iguman Mojsije, koji je svaku akciju planirao u dogovoru sa vasojevićkim uglednicima.

*
* *

Ideja o dizanju ustanka, bila je aktuelna još u vrijeme vladike Petra I, jer je život naroda u tom vremenu postao nesnošljiv, zbog nasilne islamizacije, nametanjem novih harača, nameta i kuluka. Tada se vladika Petar I, na molbu igumana Mojsija čak obratio i ruskom caru, pišući mu kako u ovim krajevima život narodu postaje nesnošljiv, kako od turskog zuluma, tako i zbog nerodnih godina, koje su prijetile velikom glađu narodu u Vasojevićima.

Bilo je onih, koji su tvrdili, kao Pavel Aplonovič Rovinski, da je dogovor o dizanju ustanka iguman Mojsije napravio sa mlađanim vladikom Petrom II.

Taj dogovor iguman napravio je još sa vladikom Petrom I. Samo se morao čekati najzgodniji trenutak kad to učiniti, kako bi se izbjegle velika pogibelj, a ustanak prošao sa što manje žtrava.

Pronađeni su zahtjevi za dizanje ustanka i onih koji su primili muhamedanstvo, koji su računali da su se prelaskom na islam stvorili uslovi za opstanak i da su riješili svoje egzistencijalne probleme. Bilo je veliko razočarenje novoislamiziranih u turske vlasti, koje su prilikom islamizacije obećavali onima koji prijeđu na islam mnogo bolji život, nego li, kad su bili hrišćani. To njihovo obećenje nije nikad ostvareno, nego su novoislamizirani bili prepušteni samima sebi. Turcima je bilo bitno samo da ne budu iste vjere sa ostalim Crnogorcima, nego da se priklone islamu.

Zato su brojni, nedavno islamizirani žitelji vasojevičkog kraja po svaku cijenu htjeli da se vrate u pravoslavlje. Nijesu im se Turci, tako štedri pri obećanjima da se islamiziraju, mnogo okretali, ne brinući više o njima ništa više, nego o pravoslavnim žiteljima.

Tražili su da ih iguman Mojsije sa svještenstvom rehristijanizuje, kako bi se vratili u pravoslavlje, razočarani postupcima turske vlasti. Dosta njih se tada dragovoljno vratilo u pravoslavlje, o čemu govore brojna zajednička prezimena pravoslavaca i onih prevedenih u islam, što opet šedoći o njihovim relativno bliskim rođaćkim vezama.

Čak je bilo bliskijih rođaka među pravoslavnim i islamiziranim stanovnicima, nego li u međusobnom rođakanju novoislamiziranih muslimana.

*
* *

Bez obzira što na teritoriji Vasojevića svo stanovništvo nijesu bili Vasojevići, nego brojna bratstva doseljena iz Podlčenske Crne Gore i Crnogorskih Brda, mudrim vođenjem,

iguman Mojsije stvorio je jednu homogenu zajednicu, koja je činila stanovništvo teritorije Vasojevića, pa se većina stanovništva nevasojevičkog porijekla ošćala kao da su Vasojevići.

Jedinstvo u Vasojevićima bilo je ojaćano brojnim brakovima, pobratimstvima i kumovskim vezama između etničkih Vasojevića i doseljenika, među kojima je osim pomenutih žitelja Crnogorskih Brda bio veliki broj žitelja doseljenih iz Stare Srbije i sa Kosova.

Tako je stvoren jedan specifićan sastav naroda, da više nije postojala nikakva razlika među vasojevićkim i nevasojevićkim življem. U većini slućajeva su se ošćali kao Vasojevići, poput Crmnice, koja je u sućtini jedno pleme, ali sastavljeno od bratstava nezajednićkog porijekla. Takva slićna situacija je i sa Katunjanima, kao i Drobnojacima, Uskocima, Pivljanima ...

Posebno igumanu Mojsiju bilo je bitno to jedinstvo u vrijeme pojave kneza Nikole Miloševića -Vasojevića, koji je htio da po svaku cijenu formira posebnu državu, Holmiju, hoteći da od takve države napravi engleski protektorat.

Žestoko se Nikoli Vasojeviću usprotivio iguman Mojsije, uz pomoć vojvode Sima Vojvodića. U njihovoj burnoj raspravi, Nikola Vasojević obrati se Igumanu:

„Pope, kaluđeru ili đavole, tvoje je da se baviš crkvenim poslovima, a ne da podbunjuješ narod. Dobro pazi da me ne naćeraš da ti ja budem krojió monaški rizu i kamilavku“.

Na trenutke goropadno ljutiti Iguman skoći, skopa Nikolu za grlo, hoteći da ga zadavi, prišććajući se kako ga je Nikola konzul ubjeđivao, da Vasojeviće prevede u katolićanstvo. Hitro priskoći vojvoda Simo, te išćupa Nikolu iz Igumanovih ruku. Pošto se malo smiri Iguman u jedan mah prosto podvikujući, mimo njegovog obićaja reće Nikoli:

„Šta oćeš ti bjelosvjetska skinice. Da ja slučajno ne radim nešto za svoju ličnu korist. Da ne stvaram bogatstvo za svoju porodicu? Ti dobro znaš skitaro, svačiji družo, a ničiji, osim svoj prijatelju, koji je najgori za drugoga, da je moja rodbina crkva, a kuća manastir. Dok sam živ, a živjeću dugo tebi i takvima za inat, nećete vi dovodit ođe nove okupatore. Kao da nam nije preko vr glave i ovija, koji se po našoj zemlji šire vjekovima, nego oćeš da mi ođe pobodeš ingleški barjak.

Ako te sretem još jedaman da si došao da se vucaraš i ođe po Vasojevićima buniš ovaj narod, nećeš se više nanositi te tvoje skitačke glave! Kad mi dokažeš, da ovu tvoju akciju podržava Rusija i crnogorski Vladika, i tada bi razmislio dobro šta da radim. Ni tada te ne bi poslušao! Ovako oćeš da barjačiš ingleskom zastavom po Vasojevićima. E nećeš majkoviću, pa da je sam ingleški kralj sa tobom ođe došao. Gubi se, dok mi nije pao mrak na oči, pa ti neće pomoć svi vasojevički glavari“!

Očekujući pomoć Nikola od vojvode Sima, koju ne dobi, polako se spremajući da napusti mjesto dogovora, okrenu se put Sima, pa mu ljutito reče:

„E moj vojvoda, uzaludna moja nado, ja sam kriv, što si ti zemljom hodiš. Da sam znao kakv si čoek, ne bi te vadio iz zatvora u Skadru, đe se dobro znalo, da te čeka pogubljenje uz mučenje, koje su samo Turci umjeli da izmisle“.

Naravno da se iguman Mojsije usprotivio Nikoli Konzulu, kako se sam predstavljao, jer su njegove namjere bile usmjerene protiv Crne Gore, pošto je samozvani knez bio planirao da na teritoriji između Srbije i Crne Gore formira novu državu, Holmiju, pakosteći na taj način vladici Petru II, sa kojim je jedno vrijeme bio u odličnim odnosima, čak se pobratimivši sa valdikom Petrom II Petrovićem. Mislio je Nikola Konzul da

će raznježiti Vasojeviće, dajući toj državolikoj teritoriji ime, da što bolje prihvate tu državu, po njegovoj zamisli, zbog latinskog naziva za Komove.

Nikola Konsula, kako su ga zvali Vasojevići, želio je da na svaki način pridobije za svoj naum i igumana Mojsija, istovremeno nijekajući uspjehe srpskih ustanika, u borbi protiv Turaka, koju je što vojnički, što diplomatskom vještinom, što uz pomoć junačnih vojvoda porijeklom iz Crne Gore, predvodio Miloš Obrenović.

Htio je da pokaže, kako bi dio Srbije i Crna Gora, pod njegovom upravom i engleskim pokroviteljstvom krenuli ka neviđenom napredku. Zaboravljao je da ovaj narod dobro pamti „napredak“, koji su mu donijeli turski upravitelji, i kakav i bio napredak pod novim upraviteljima.

*
* *

U dogovoru sa glavrima, koji su dobili znake od vladike Petra II, najurili su Nikolu iz Vasojevića, iako je tvrdio da je pobratim vladike Petra II, Radivoja Toma Markova Petrovića. Pokušao je da se sa Cetinjem dogovori i razbedovi, ima li nade za bilo kakav sporazum, o njegovim planovima. Očekivao je da će ga vladika Petar II podržati, računajući da će na teritoriji Podlovcenske Crne Gore i Crnogorskih Brda formirati državu, u kojoj će strogo odvojiti duhovnu od svjetovne vlasti, pri čemu bi Vladika bio samo duhovni poglavar, a Gospodar bi bio Nikol Konzul.

Mislio je da Vladiku skrajne sa trona Gospodara Crne Gore, da ga prosto satjera u crkve i manastirske ćelije, kako umni vladika Petar II ne bi imao praktično nikakve vlasti, nego

samo da se bavi isključivo crkvenim poslovima, a da gospodarenje Crnom Gorom preuzme ovaj avanturista, potpomognut engleskim uticajem na Balkanu, i da od Crne Gore napravi engleski protektorat, čiji bi upravitelj bio sam Nikola Konzul. To bi praktično značilo uklanjanje vladike Petra II po svaku cijenu sa mjesta Gospodara Crne Gore, od koje bi se napravila nova engleska kolonija.

Strahujući od pojave nekog novog Šćepana Malog, vladika Petar II, odlučio je da raskrsti sa tim svjetskim probisvijetom, koji se izdavao za lažnog kneza, engleskog konzula i ko zna kako se sve pretstavljao.

Zato je vladika Petar II poslao svoje perjanike, braću Vuka i Todora Toromana i njihovog rođaka Mića Toromana preobučene u tursku robu, koji su pošli da na zgodnom mjestu sačekaju Nikolu konzula i ubiju.

Na putu prema Cetinju, Nikola Vasojević ubijen je u selu Donji Zagarač, u Katunskoj nahiji. Znajući, kakva mu lična opasnost i opasnost od razjedinjenje Crne Gore prijete od ovog svjetskog probisvijeta, vladika Petar II, nije se dvoumio da li likvidirati tog čovjeka, koji nije bio ništa manja opasnost za Crnu Goru nego Turci.

Nikolu Konzula ukopao je Petar Ćupić iz Donjeg Zagarača, a na mjestu Nikoline pogibije podigla je spomenik njegova supruga, na kome je pisalo: „Knjazu Nikokoli Miloševiću Vasojeviću, potomku od vlastelinske krvi srpske od srpskog velomože, rođenog u mjestu Lopate od knjaza Mihaila nezavisnog vladatelja Berdskog i Vasojevićima, Plavu i Gusinju i dr. plemenima 1837. godine od naroda svoga ednoglasno izabran za gospodara svojim porijeklom od vladateljske kuće Altomanovića“.

Ljut na skaradnost i neistinu u biografiji i veličanju Nikole Kneza u natpisu na spomeniku, knjaz Danilo, odmah po imenovanju za crnogorskog Knjaza, naredio je da se spomenik poruši, i da od njega ne ostane ni traga, čak ni da se poznaje mjesto đe je bio podignut.

Naravno, potpuno je neistinito da je narod izabrao Nikolu za svoga vođu, jer da ga je narod izabrao, on bi ga i podržao. Rijetke pristalice Nikole Konzula i njegova porodica, tvrdile su da je ubistvo Nikole Vasojevića organizovao iguman Mojsije.

To je još jedna velika neistina, jer je iguman Mojsije bio tada utamničen u skadarskom zatvoru. Igumana Mojsija i jedan broj vasojevićkih glavara iz turskog ropstva spasio francuski konzul Ekar, čijoj intervenciji iz razumljivih razloga, pošto je to bio predstavnik moćne Francuske; nijesu mogli da se odupru Turci.

Tada su zajedno sa igumanom Mojsijem oslobođeni vasojevićki glavari: vojvoda Simo Vojvodić, Nikola Vuksanov Delević - Rabljen, Radovan Lekić, Vukašin Bakić, kao i drugim nepominjani glavari u turskim dokumentima.

Dokumenti, koji govore u Nikoli Konzulu potvrdili su istinu, da je ubistvo Nikole Kneza organizovao vladika Petrar II, uklanjajući još jednog dušmanina i neprijatelja Crne Gore, kojega je rukovodilo jedino vlastohleplje, ali ne i interes crnogorskog naroda.

Osim straha od razjedinjenja Crnogoraca, umni Vladika bio je i lično ugrožen, jer su stizale prijeteće poruke, koje su Vladiци slali sam Nikola Konzul, njegova bliža i šira rodbina i njegove pristalice. Vladika je zbog svega toga imao dosta ubjedljivih razloga da ga likvidira, u interesu Crne Gore i lične bezbjednosti.

*
* *

U prilično nesređene odnose u Vasojevićima iguman Mojsije u saradnji sa viđenim ljudima iz Vasojevića, vojvodom Simom Lakićevim Vojvodićem, Radovanom Lekinim, i ostalim uglednicima iz Gornjih Vasojevića, kao i sa nahijskom glavari-
ma Nikolom Vuksanovim Rabljenom sa Buča, Radisavom Jeli-
nim Rakovićem iz Kurikuća, Radulom Obradovićem iz Lubnica, braćom Dedović sa Police, uvodi red i poredak ravan onome, kakav su imale istinski samostalne države, uz strogo poštova-
nje „Vasojevičkog zakona u 12 točaka“, uz napomenu da se u svemu pridržavao uređenju Vasojevića, po ugledu na Pod-
lovčensku Crnu Goru, kojom su upravljale vladike iz kuće Pe-
trovića.

Nijedan važniji posao ili poduhvat, iguman Mojsije nije htio da pokrene ili započne bez dogovora sa uglednicima iz svojih Vasojevića, bez obzira da li se radilo o etničkim Vasojevićima ili onima koji nijesu vasojevičkog porijekla. Za savku svoju odluku tražio je saglasnost brtastava koja su se doselila u raznim vremenima u Vasojeviće.

Pitko ulazeći priča u umove neprosvijećenog naroda, da je sav narod u Vasojevićima Srbi, iguman Mojsije shvatio je da u interesu Crne Gore i Crnogorske pravoslavne crkve valja nešto učiniti, kako se ne bi srpsko svojatanje pretvorilo u nacionalno odrođavanje vasojevičkog kraja.

Lakovjerni i skoro endemski nepismeni narod, vjerovao je ono što crkvena lica govore, sve dok nije iguman Mojsije krenuo u elementarno prosvjećivanje svoje parohije, otvarajući školu pri manastiru Đurđevi Stupovi, i po rubnim selima njegove parohije.

Veliki broj sveštenika nije bio domicilnog porijekla, nego su bili u službi Crnogorske pravoslavne crkve oni koji su bježali od turskog zuluma sa raznih krajeva Balkana naseljenih pravoslavicima: Like, Banije, Korduna, sa Kosova, iz Hercegovine i Stare Srbije.

Kad bi sveštena lica, mnogo obrazovanija od običnog naroda nešto govorili, to je bilo kao da je od Boga dato, te se pojam srpstva u Vasojevićima počeo ukorjenjivati, kao nacionalna identifikacija, koja je govorila da su svi pravoslavci u Vasojevićima Srbi, poistovjećujući pravoslavlje sa srpstvom.

Lakovjerni i nepismeni živalj prihvataju mitomansku i prijemčivu priču, koju su naročito širili doseljenici sa Kosova i iz Stare Srbije, da je narod u Vasojevićima Srbi, identifikujući pravoslavlje sa srpstvom, čak bez ikakvog osnova dovodeći porijeklo nekih bratstava sa vladajućom srednjivjekovnom vlastelom iz Raške, kasnije Srbije.

Tome su doprinosile mitomanske legende, naročito ona najpitkija, koja je zamamno djelovala, a koja je išla toliko daleko, pripovijedajući bez ikakvog osnova, da su Vasojevići potomci Nemanjićkog župana Vukana.

Na teritoriji Vasojevića živjelo je dvije trećine stanovništva, koje nema zajedničke korijene sa Vasojevićima. Da bi pokazali svoju veću vrijednost, Vasojevići su u prvim kontaktima, poslije prelaska preko Komskog razvođa, naseljavajući Nahiju često se pozivali na ničim potvrđenu etnogenezu, govoreći o svom porijeklu bez valjanih dokumenata, naoružani nepouzdanijim šedočenjem seoskih pamtiša, i nepouzdanije legende u dokazivanju svog plemićkog porijekla.

Sa druge strane, doseljeno stanovništvo etnički Vasojevići su češće zvali Srb(ljac)i, a ne (H)ašni, po Hasu u koji su se

doselili. Podsvjesno su sebe izdvajali iz srpskog korpusa, ne hoćeći da i oni budu Srb(ljac)i, nego da su Srb(ljac)i samo oni koji su se doselili, bez obzira, da li su iz Podlvoćenske Crne Gore, Crnogorskih Brda ili su doseljeni sa ostalih pravoslavnih prostora pod Turcima, pri čemu su etnički Vasojevići izbjegavali da budu Srb(ljac)i.

Shvatio je to razboriti i pametni iguman Mojsije, pa je u dogovoru sa vojvodom Miljanom i ostalim prvacima u Vasojevićima pokrenuo pitanje slavljenja slave, i sveca, kojeg će slaviti kao svoje krsno ime, kao bitnu odrednicu, ko kojem plemenu ili bratstvu po porijeklu pripada.

Do tada su Vasojevići, jedan mali broj njih, slavili prvo Aleksandra Nevskog, ruskog pobjednika nad Skandinavcima u jedanaestom vijeku, a najveći dio Vasojevića svetog Savu. Aleksandra Nevskog su kultno doživljavali Rusi, i poslije dugog izbivanja njegovih moštiju van Rusije presahranjen je 1721. godine u Aleksandrijsko – Nevskoj lavri, što je mnoge Vasojeviće uvjerilo, da svetac iz njihove bratske Rusije treba da bude njihovo krsno ime.

Tek poneki ogranak Vasojevića slavio je svetog Arhangelu Mihaila.

*
* *

U Nahiji, stanovništvo doseljeno iz podlvoćenske Crne Gore i crnogorskih Brda uglavnom su slavili slave, koje su slavili u starom kraju, osim oni koji su slavu, uz odobrenje crnogorskih vladika promijenili svoju krsnu slavu, ukrivajući na taj način tragove svoga porijekla, jer su iz starog zavičaja pobjegli zbog krvodužina.

„Rekli su mi: Galjo Markov Šćekić iz Kurikuća - poče priču iguman Mojsije - da su njegovi u Piperima slavili svetog Arhangela Mihaila, ali su zbog krvne osvete promijenili slavu pa slave svetu Petku, kako bi oni koji ih traže zbog krvne osvete pomislili da su iz Bjelopavlića, a ne da su to ljudi porijeklom iz Pipera.

Slično mi je rekao i Radule Obradović iz Lubnica, koji se svojata sa Erakovićima sa Njeguša, da je njegov predak Obrad, zbog krvne osvete pobjegao sa Njeguša, da bi po nastanjivanju u Lubnicama, uzeo salvu svetog Vasilija, ne nastavljaajući da slavi Đurđev dan, kao njegovi daleki rođaci sa Njeguša.

Radisav Jelin Raković iz Kurikuća sa svojim bratstvenicima nije htio da mijenja slavu, nego svi njegovi Rakovići i dalje slave svetoga Nikolu, kojeg su slavili u Kućima. Ni ostali, prije svega Barjaktarovići, takođe porijeklom iz Kuća, nijesu htjeli da mijenjaju svoju staru slavu, što sam ja bez ikakvog prigovora prihvatio, nego su nastavili da slave svoju staru slavu, svetoga Nikolu“.

Uz pomoć vojvode Miljana i Nikole Vuksanova Delevića - Rabljena, koga su Turci prozvali Vuksan-Dele, rodonačelnika glasnog bratstva Cemovića, na jednom ilindanskom saboru u planini Jelovici, đe su se okupljali žitelji Nahije i Gornjovasojevića, velikom broju okupljenog naroda odlučio se obrati iguman Mojsije, kao neprikosnoveni vođa svih žitelja u Vasojevićima.

Pošto prisutnima objasni da je dobio saglasnost od vladike Petra II, reče da svi ogranci vasojevićkog porijekla: Rajevići, Novakovići i Mijomanovići od danas počnu da slave svoju slavu, svetog Arhangela Mihaila, stavljajući okupljenom narodu do znanja da su oni, pupčanom vrpcom vezani za Staru Crnu Goru.

„Dragi moji parohijani, nijesam potegao bez razloga toliki put, izlažući vas i sebe opasnostima od turskih silnika, da nas neđe ne presretnu i ne dozvole da ostvarimo naš naum, jer su Turci znali da se mi bez neke ne kupimo. Svaki naš okup su doživljavali kao strašnu opasnost za njih.

Neka to, no bi bila velika muka, jer turski oružnici nijesu mnogo pitali nikad će ćemo, pa su na licu mjesta izricali presudu: sve pod nož! Zanimali su oni da se mi nikad ne kupimo bez nekog velikog razloga. A evo, imam nešto vrlo važno da vam predložim“.

Iguman počeo priču masi, koja se utišala, slušajući umnog Igumana znajući da je nešto vrlo važno, kad je Mojsije potegao toliki put pješakeći, dug preko dvadeset kilometra, izlažući se opasnosti da ga na tom putu presretnu Turci, pa manjom autoritativnog, smirenog čovjeka počeo:

„Ja sam bio kod našeg svetog vladike Petra II, najumnijeg od svih Slavjana i ispričao mu kako mi Vasojevići šarenoliko slavimo svoje krsne slave, kao da nijesmo iz iste kolijevke. Umni Vladika me samo pogleda pažljivo, pa smireno, odmahnuvši rukom, kako je imavao običaj reče:

„Igumane, ti kao da ne znaš da imaš svako odobrenje od mene, pa pitao me ili ne pitao, jer ja znam da ćeš ti postupiti kako treba. Predlažem ti da pokupiš narod na neko saborište, kao što se mi okupljamo po Podlovčenskoj Crnoj Gori na našim gumnima, pa im predloži ono što misliš da je najpametnije, bez mojeg šetovanja šta ćeš im reći, i šta ćeš im predložiti“.

„Zato vam predlažem da uz aminovanje našeg umnog vladike Petra II, manemo se šarenolikosti datuma naših krsnih slava, pri čemu mi Vasojevići slavimo razne svece kao svoje krsno ime. Zato mislim da sva tri ogranka brojnih Vasojevića:

Rajevići, Mijomanovići i Novakovići otpočnu od danas da slave svetog Arhangela Mihaila.

Zato imam vrlo jake razloge: Sveti Arhangel Mihailo prvi je od sedam arhangela. Sa druge strane, treba da znate da je on pobjednik nad Satanom i Luciferom, pa nam i to predstavlja izuzetnu čast, da sveti Arhangel Mihailo bude naša krsna slava.

Sveti Arhangel Mihailo često silazi među nas, brinući o nama a da mi ne znamo i ne vidimo, pa će i na taj način uz našega Isusa Hrista, biti naš veliki zaštitnik.

Ako neko od doseljenih u Nahiju prihvati da promijeni svoju krsnu slavu, pa da slavi sa nama svetog Arhangela Mihaila, neka mu je sa srećom i dobro nam došao. I za njih imam odobrenje o promjeni slave od našeg Vladike. No i bez toga, mi smo braća“.

*
* *

Oni, koji nijesu porijeklom Vasojevići, mada smo mi sve jedno te isto; neka slave svoje slave koje su slavili u starom kraju, ili su po odobrenju crnogorskih vladika iz nekog razloga promijenili sveca, o kome će slaviti svoju krsnu slavu. Bilo bi mnogo neuljudno i dušmanski zlo da probamo da ih nagovorimo da svi sa nama slave Svetog Arhangela Mihaila. Dosta im je turskog moranja“.

Posebno je iguman Mojsije insistirao da se promjeni kao krsna slava sveti Sava, jer je Rastko Nemnjić, u monaštvu nazvan Sava bio nepoznat kao svetitelj u kalendaru Crnogorske pravoslavne crkve.

Iguman Mojsije se ne bi odličio na takav radikalno – vjerski potez da se i o tome nije dogovorio sa vladikom Petrom

II, koga je crnogorski narod iz milošte zvao jednostavno vladika Rade. Koliko je narod kultno doživljavao svoga gospodara govori i to, kad bi htjeli da nekoga pohvale govorili su: „Visok ka vladika Rade“, ili „Lijep ka vladika Rade“

Okupljena masa naroda oduševljeno poče da kliče igumanu Mojsiju, pa potom poče veliko narodno veselje, do tada neviđeno na vasojevičkom saborištu u planini Jelovici, na jednoj velikoj ravnini između rječica Kurmarije i Jelovice, koje se zvaše Mrče Polje, tako po legendi imenovanom zbog guste magle, koje bi se zgusnuto pokupila, pa se u vrijeme jaki kišnih padavina, bez vjetra u rano proljeće i u kasnim jesenjim danima od magle nije skoro moglo ništa vidjeti.

Druga legenda drugačije pominje nastanak tog imena, vjerovatnija je nego ova prva, jer nijesu se magle povukivale samo po Mrču Polju, nego po cijeloj Ravnoj Jelovici, sa jedne i druge strane rječice Jelovice. Tu, na toj ravnini, kasnije nazvane Mrče Polje, hajduci Miloša Markovića i Ivana Lkušića, sa kojima je iguman Mojsije imao često dogovore šta u pojedinim trenucima uraditi. Napali su hajduci na Turke, i potpuno uništili jednu oveću tursku vojnu formaciju. Poslije toga je narod počesto pominjao tu tursku klanicu:

„Vala omrčiše harambašr Miloš Marković i Ivan Lakužić i njihovi hajduci Turke, da se dobro pamti, kad su krenuli protiv naše slobode. Pomogao im Svevišnji Stvoritelj, šta uradiše“! Po tome kako su ojadili i omrčeno nagrdili Turke, ostade priča o nastanku imena tog najljepšeg dijela planine Jelovice, pa od tog vremena taj dio ravne Jelovice, sa desne strane istoimene rijeke nosi ime Mrče Polje.

*
* *

Nastupiše nerodne i gladne godine, koje su uzrokovale česte i brojne seobe stanovništva iz Vasojevića. To su Turci koristili, kako bi što više naroda preveli na islam, dajući pravoslavnom življu za uzvrat zemlju, ponešto od stoke i pomalo namirnica, kako bi se spasili od gladi.

Zauzvrat daroprimaoci su „dobrovoljno“ prevođeni u muhamedance, iz čijih se redova počesto regrutovao znatan broj turskih vojnika, koji su se dušmanskije odnosili prema sirotim pravoslavicima nego pravi Turci, hoteći novoislamizirani muhamedanci da se pokažu pred svojim novim gazdama, kako su zaslužili da ih tretiraju kao prave Turke. Glavni centri islami-zacije bili su Rožaje, Plav, Bijelo Polje i Gusinje.

Iguman Mojsije, po svaku cijenu pokušavao je da sprječiji tu islamizaciju, molbom, kletvom, čak i prijetnjama okupljanom narodu kod manastira Đurđevi Stupovi, đe je držao propovijedi, veličajući pravoslavno hrišćanstvo.

Dobro je bilo poznato da su njegove riječi, izrečene kletvom i prijetnjom imale jak uticaj na stanovništvo, kao da ih je izrekao sveti Petar Cetinjski kako bi se oduprli islamizaciji. Čak je njegov uticaj u Vasojevićima bio veći nego vladike Petra I u Podlovcenskoj Crnoj Gori

Na tom narodnom okupljanju iguman Mojsije, naročito je insistirao na otvaranju škola, u kojima je dominantno učenje bilo da su svi oni ovdje pravoslavci i da moraju sačuvati svoje izvorne korijene.

Nijesu Turci propuštali da u svojim napadima ruše i uništavaju pravoslavne svetinje, ali je narod inadžijski, i pored svog slabog imovnog stanja, dobrovoljnim prilozima i radom

obnavljao bogomolje, istovremeno praveći nove na skrivenim mjestima, teško dostupnim Turcima, koji nijesu rado odlazili u ta zabačena sela, strahujući od buntovnog naroda i hajduka, koji su krstarili po vasojevićkim planinama.

Na karavanskim putevima, na teže prohodnim mjestima Vasojevići su, po nagovoru igumana Mojsija, postavljali zasede, kako bi što lakše mogli razbiti tursku karavansku pratnju i opljačkati karavane, ili napasti manju neku nizamsku vojnu formaciju, čije bi članove težili da uhvate žive, kako bi za njih dobili otkup od turskih vlasti. Dobijeni otkup, bilo u novcu, bilo u kakvim materijalnim dobrima dijelili su najsiromašnijima.

Nijedna od tih akcija nije sprovedena bez dogovora sa igumanom Mojsijem i vasojevićkim glavarima, dogovorajući se sa Igumanom i njegovim glavnim pomagačima u pravljenju planova, kako na najbolji način oštetiti Turke, koji više nijesu nastupali onako silnički, kako su činili ranije.

Uzrok takvom njihovom nešto blažem postupanju u zadnje vrijeme, bili su i prilično slabljenje turske moći, uz istovremenu spoznaju da je narod u Vasojevićima imao predvodnika, koji je činio sve, kako bi se turska moć što manje iskazivala.

Iguman Mojsije bio im je kost u grlu, i sva svoja umijeća su potezali, ne bi li se nekako domogli tog njihovog neprijatelja, a velikog sabiraoca svih žitelja Nahije i Gornjih Vasojevića. Manastir Đurđevi Stupovi, u kojima je najduže stolovao, bio je centar okupljanja, i pored jedne ogromne paljevine i ruiniranja Manastira, žitelji Gornjeg Polimlja su dobrovoljnim radom i materijalnim prilozima uspjeli da makar malo renoviraju ovu pravoslavnu bogomolju, koja sve više postaje centar duhovnog okupljanja.

Inadžijski, kao da nemaju nikakvih drudgih obaveza, kaluđerska bratija i običan svijet, predvođeni Igumanom, još

prilježnije su kretali u obnavljanje rušenog Manastira i manstirskih Konaka, u kojima je bio smješten jedan priličan broj Iguumanovih tevabija, njegove lične pratnje, spremnih da živote daju, a da ne dozvole Turcima da ostvare naume o uništenju Manastira.

Tako je, uprkos turskim prijetnjama, Manastir, koji je sagrađen u XII vijeku, postao i ostao centar duhovne moći ovog slobodaraskog kraja. U njemu je u vrijeme igumana Mojsija Zečevića stolovala Budimska episkopija, kroz dugi vremenski period okrenuta Cetinju i Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi.

*
* *

Kao čarobnom magijom, stasao je mlađani, ali već dovoljno iskusni vojvoda Miljan Vukov Vešović, kasnije pobratim knjaza Danila i crnogorski senator. U početku je išao na savjetovanje sa igumanom Mojsijem, a prva iskustva u borbi sa Turcima, učio je od svog starijeg brata Đorđija.

Stekavši iskustvo u dosta tih bojeva sa Turcima stasao je u junaka, i svojim junačnim predvođenjem Vasojevića, postaje žestoki protivnik Turaka, onih koji su kretali na Vasojeviće i Podlovcensku Crnu Goru, postavši uz igumana Mojsije vođa naroda u Gornjem Polimlju i Lijevoj Rijeci.

Riječ i djelo Miljana Vukova će biti izuzetno poštovani, pa bez ikakve surevnjivosti u glavarstvu i predvodništvu iguman Mojsije i vojvoda Miljan Vukov vode vasojevički kraj ka njihovom glavnom cilju: vrtanje u krilo matične države Crne Gore, poštujući i međusobno se izuzetno uvažavajući.

Koliko je vijvoda Miljan Vukov poštovao igumana Mojsija ostalo je zapamćeno da je mnogo puta rekao: „Koji Vaso-

jević pomene igumana Mojsija, neka to učini samo stojeći, u znak poštovanje prema našem, vasojevićkom duhovnom ocu“.

Kako bi što bolje približio Vasojeviće Crnoj Gori, vojvoda Miljan Vukov, amanetno je postavio pred narod u Vasojevićima, nikad promijenjenu zavjetnu misao: „Vasojevići se rađaju i umiru sa Crnom Gorom“.

Bilo je to veliko ohrabrenje onima, koji su se kolebljivo ponašali, da li da se okrenu borbi protiv Turaka i krenu da se po svaku cijenu ponovo sjedine sa Crnom Gorom. Bilo je i onih koji su bili spremni da pognu glavu i trpe, pa šta ih snađe od vjekovnih neprijatelja, turskih okupatora.

Kod većine preovladala je odluka da se priklone putu, koji su trasirali iguman Mojsije i vojvoda Mljan Vukov: po svaku cijenu vraćanje u okrilje matične države Crne Gore, pa potom krenuti u borbu zajedno sa Crnogorskim Brđanima i ostalim Crnogorcima vratiti se onamo đe su i vazada bili - u svoju državu, koja je kroz vjekove mijenjala ime, ali je ostao upamćen vječni amanet – samo sa svojom Crnom Gorom.

Jedan od najbitnijih preduslova, koji su iguman Mojsije i vojvoda Miljan Vukov predstavili žiteljima uz Lim, „od Tifrana kod Berana, do iznad crkve u Brezojevicama i od Nožice do Lješnice“ bio je: protjerivanje islama iz ovih krajeva, po svaku cijenu.

Najefikasniji način u sprovođenju takvog nauma bilo je obrazovanje naroda u novootvorenim školama, koje su radile po programima, koje je napravio iguman Mojsije, konsultujući, tada veoma obrazovanog Simu Milutinovića Sarajliju.

To je dalo izuzetni rezultat, jer na lijevoj obali Lima uz Lim, od Ribarevina, pa do Plava nije nikad i niko primio islam, niti je ko htio da prevjeri, mada je bilo onih, koji su se iselili iz

tih krajeva, koji su primili muhamedanstvo, kao svoju religiju, pošto su se odselili.

Koliki je ugled u podlovcenskoj Crnoj Gori i Crnogorskim Brdima vojvode Miljana Vukova govori trenutak, kada su se nebrojeno svi, koji su mogli doći, opraštali od vojvode Miljana kad je umro. Na sahranu došli su, uz žitelje Vasojevića, Bratonožića i Kuća, serdari, barjaktari i vojvode, i ostali crnogorski uglednici, da bi vojvoda Marko Miljanov, bez i trunke zavisti rekao, iskreno žaleći za zornim Vasojevićkim vojvodom:

„Svi smo mi vojvodice, a vojvoda je Miljan Vukov Vešović“.

Opijelo na sahrani vojvode Miljana Vukova i pravoslavno činodjestvije, dražali su iguman Nikodin Zečević iz manastira Đurđrvi Stupovi i pop Maksim Popović iz Budimlje, uz sasluženje ostalog svještenstva iz manastira Đurđevi Stupovi. Hroničari toga vremena zapisali su:

„Ne sećamo se da je neki Crnogorac imao ovakvu i oviliku pogrebnu pratnju. Činilo se da se pola Crne Gore sleglo da na vječni počinak isprati glasitog junaka, vojvodu Miljana Vukova Vešovića“.

*
* *

Često je iguman Mojsije u svojoj pećini isposnici razmišljao da li je ispravno to sve što radi i planira da uradi, jer je tada imao najviše vremena da samog sebe provjeri i preispita, da li je bilo dobro nešto što je uradio ili tek treba da uradi po planovima, za napredak čitavog kraja.

Po povratku iz pećine isposnice, prvo bi svratio u manastir Đurđevi Stupovi, dugo stojeći pred žestoko oštećenim fre-

skama, koje su Turci krvnički uništavali; obraćajući se tim velikim svecima, čiji su se likovi jedva nazirali od turskog prekopa- vanja manstirskih zidova, na kojima su bile naslikane freske, još u vrijeme izgradnje Manastira u XII i XIII vijeku, moleći se Svevišnjem molbama, za koje se nadao da će biti usilšene:

„Gospode Bože i svi sveci Božji, dajte snage svima mo- jim Vasojevićima, i ostalim inoplemenicima, koji su mi bliski kao moji Mijomanovići, da me razumiju kad pokušavam da objasnim, kako nijesam moćan da prepakujem ili prebrišem sve vjekove ropstva, nego da im se obraćam molbom da se ne osvrćemo mnogo unazad, ali da dobro pamtimo ko smo i oda- kle su nam korijeni, i šta su nam sve činili dušmani. Zato, što nam je Bog snage dao samo jurišom na dušmane, i nepresta- nom borbom možemo do slobode. Ne ćera se vljetar kapom, nego dušmanin golom sabljom i džeferdarom.

Treba da prošli vijekovi budu anatemisani zbog turske okupacije, ali da nam ostane amanetni zavjet, da u ovo malo života, što nam je Svevišnji odredio, dok hodimo zemaljskim šarom, sabijemo što više smjelosti i junaštva, koje nam nikada nije manjkalo i okrenemo se u što žešću borbu protiv Osman- lija, kako bismo stvorili mogućnost da naši potomci uživaju u slobodi, koju smo obavezni da im donesemo.

Ja sam sasvim siguran da vi, moji parohijani nijeste vje- rolomnici, ali sam isto tako svjestan, da vi nemate mlogo vre- mena za crkovne obrede. Nije svejedno držati ralo i motiku, sablju u rukama i pripravljen džeferdar, a da se istovremeno često nalazite u manastirima i crkvama radi molitve i odavanja poštovanja Svevišnjem.

Kao pravim vljernicima, preporučujem vam da se često šetite naših svetinja, posetite naše pravoslavne svetinje, zapa-

lite svijeće, uz molbu za napredak porodice i bratstvenika, a posebno da zapalite svijeće za pokoj duše dragih, nezaboravljenih pokojnika.

Zbog toga što radite častan posao, braneći svoje roblje i domove, naš zaštitnik Sveti Arhangel Mihailo i Svevišnji oprostiće za mali nemar prema crkvi i našoj svetoj vjeri. Mnogo je važnije da vi budete kod manastira Đurđevi Stupovi, i ostalih naših bogomolja, kad ih treba braniti od turskih napada, nego da prisustvujete liturgiji.

Važnije je i bogougodnije, kad od svoje sirotinje odvajate sredstva za obnovu Manastira, koga obnavljate dobrovoljnim radom, ostavljajući ponekad i svoje domaćinske poslove nezavršene radi obnavljanja naših pravoslavnih svetinja, nego samo reda radi dolaziti u naše pravoslavne hramove, koji poštuju vrhovnost naše svete Crkve sa Cetinja.

Svijetlija budućnost pokoljenja koja dolaze biće potpuna, samo ako učinimo sve što je u našoj moći, da proćeramo okupatore i vjekovne tlačitelje, ili naše vragove Turke, kako reče naš sveti Vladika Petar I; koji su se obrušili na naš narod jurišajući kao krvoločne zvijeri, protiv nemoćnog i golorukog naroda. Moramo svi kao jedan ostavrit naše naume, zanemarujući lične interese, krenut u zajedničku borbu za oslobođenje, inače će istorija izbrisati naše postojanje.

Ne dozvolimo da se odsad poturči ni po koju cijenu niko naš, pa bio bratstvenik ili komšija. Zajednički se tako možemo jedino sačuvati, od narastajuće opasnosti od totalne naše denacionalizacije. A dobro znate da smo mi stari narod, koji je imao svoje kraljeve i careve, kad su mnogi po Balkanu živjeli u plemenskim čoporima, i da smo mi prije mnogih imali svoju svetu Crnogorsku pravoslavnu crkvu“.

*
* *

Često se bratija Đurđevih Stupova obraćala Pečkoj patrijaršiji, bez Igumanovog znanja i saglasnosti, što je veoma ljućilo igumana Mojsija, jer je on sve svoje duhovne snage okretao Cetinju i Grnogorskoj pravoslavnoj crkvi. Imao je podosta otpora u kaluđerima i popovima iz manastira Đurđevi Stupovi, zbog njihovog porijekla iz raznih porobljenih krajeva, u kojima su dominantno živjeli Srbi. Najčešće su to bili dobjegaoci sa Kosova i Hercegovine, i po koji izbjegalac iz Dalmacije.

Iguman svojim neprikosnovenim autoritetom uspješno je rješavao te probleme, podučavajući i crkveno osoblje i narod, da je parohija u Nahiji i Gornjim Vasojevićima, i sve pravoslavne bogomolje pod crkvenom jurisdikcijom autokefalne Crnogorske pravoslavne crkve i crnogorskih vladika.

Mada su sve pravoslavne crkvene bogomolje u Vasojevićima, pod uticajem igumana Mojsija okreću se prema Cetinju, toj slobodarskoj zublji, kako duhovnoj tako i svjetovnoj, bilo je i onih, naročito u rubnim krajevima, koji se graniče sa još uvijek neslobodnom Srbijom, koji su počesće okretali Pečkoj Patrijaršiji i crkvama i manastirima u Srbiji.

U dogovoru sa crnogorskim vladikama, iguman Mojsije obezbjeđivao je materijalna sredstva, kako bi na bogoslovsko naukovanje poslao što je moguće više mladeži iz Vasojevića.

Mnoga deca iz siromašnijih porodica, nešto iz lićnog ubjeđenja i ljubavi prema svojoj crkvi, a nešto pod uticajem igumana Mojsija bezrezevno su prihvatala pozive da se školuju za crkveno zvanje, srećni što im se pružila prilika da mogu otići na školovanje, nadajući se da će makar tako doprinijeti borbi protiv islamizacije naselja iz kojih dolaze.

Dobar dio sredstava za školovanje novih duhovnika obezbjeđivao je iguman Mojsije uz pomoć imućnijih parohijana, a jedan dobar dio odvajala je Crnogorska pravoslavna crkva, u kojoj je bilo podosta otpora za takvu vrstu odabira budućih crkvenih lica, jer im se činilo da daljina Vasojevića od Cetinja neće dati željene rezultate i prosvješćivanju naroda, i njihovom samosvijesnom opredjeljenju, da su neraspučivi, samo privremeno odvojeni dio od matične države, Crne Gore.

Razložno su razmišljali u Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, da đeca školovana po srpskim manastirima neće htjeti da se okrenu Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, nego će mnogi od njih ostati da vjeru i vjerske obrede propovijedaju u srpskim crkvama, pošto su u tim manastirskim školama prevashodno vaspitavani i učeni da su Srbi, a da im je po završetku školovanja sveta obaveza da postanu svještenstvo Srpske pravoslavne crkve, uz štedro obećanje, da će im i materijalni položaj biti mnogo bolji nego u Vasojevićima, ili drugdje u Crnoj Gori.

Čak su suprotno kanonima pravoslavlja podučavani da su srpske vjere, umjesto da su pravoslavci u službi Srpske ili Crnogorske pravoslavne crkve. Nimalo nije smetao takav grijeh, učinjen od strane tih vjeroučitelja, koji su i sami dobro znali da ne postoji srpska vjera, nego samo vjernici Srpske pravoslavne crkve.

Zato je iguman Mojsije prestao da šalje nove đake u Pečku Patrijaršiju i druge manastire po Srbiji, nego je po savjetu vladike Petra II slao nove, buduće svještenike u Kijev, u Ukrajinu, u to vrijeme najpravoslavniju slovensku zemlju.

Iguman Mojsije znao je dobro za anatemu Carigradskog patrijarha Kalista, koju je ozrekao patrijarh Kalist na samovoljno odvajanje Srpske crkve od ohridske arhiepiskopije, koj je je

učinio car Dušan. Kalist je tražio, da zbog nasilnog odvajanja od Ohridske arhiepiskopije srpska crkva bude ekskomunicirana.

Carigradska patrijaršija nije pretendovala da upravlja Crnogorskom crkvom, držeći se kanonskog prava, da su granice jedne nezavisne države ujedno i granice prostiranja druge crkve. Dobro je poznato da Crnogorska pravoslavna crkva nije bila podležna ni jednoj crkvi, niti Moskvi, niti Rimu, a ponajmanje Beogradu.

*
* *

Iguman Mojsije došao je do saznanja da Ilija Garašanin priprema tajni dokument, pripremljen za objavljivanje 1844., godine, kojim bi Srbija krenula u prisajedinjenje svih centralnih dijelova Balkana. Po toj Garašaninovoj ideji najveći dio Hrvatske bili bi samo pokatoličeni Srbi, Bosna i Hercegovina bi se oslobodila onih, koji se ne izjasne kao Srbi.

Obavezali bi jedan broj historičara, koji bi preturali po svim dokumentima, kako bi pronašli muslimanima srpske korijene, pa bi ih po tom osnovu rehistijanizirali, osporavajući teoriju da su po porijeklu bogumili.

Makedonci su po tom „Načertaniju“, koji naseljavaju Vardarsku Makedoniju, pa su samim tim Južni Srbi, a u granice velike Srbije bili bi pripojeni i zapadni dijelovi Bugarske, dok je Crna Gora posmatrana bezpogovorno kao dio srpske teritorije.

U tu državu bi bili uključeni i dijelovi Ševerne Albanije, služeći se ničim potvrđenom Irgendom, koja je već dugo vremena kružila po Crnoj Gori, o braći Vasu, Pipu, Ozru, Hotu i Krašu. To je bio povod Grašaninu da krene sa tumačenjem, da su svi oni Slavenoserbi.

Mnogi tumači Njegoševog srpstva, pokriće za Njegoševo Srbovanje, pozivajući se na mjesta u kojima svojom pjesničkom slobodom veliča Srbe i Srpstvo. Istina je da toga ima mnogo u „Gorskom Vijencu“. Zbog takvog velikosrpska tumačenja „Gorskog Vijenca“ svrstavaju Njegoša u Srbe.

Čak se u „Načertaniju“ išlo toliko daleko da se Obodska štamparija Ivana Crnojevića zove Prvom srpskom štamparijom kod Južnih Slovena, a inkunabule, štampane od 1493 – 1495 su nazivane srboslovenskim knjigama, pisane srboslovenskim jezikom.

Taj tajni dokumenat Ilije Garšanina, počeo je da kruži po prostorima koje je označio Garašanin srpskim 1844. godine, kada je iguman Mojsije bio u zrelih godinama, a vojvoda Miljan Vukov u punom uzmahu svojih junačkih podviga.

I u Vasojevićima imao je Iguman otpora prema svom opredjeljenju, i bezrezervnoj okrenutosti Cetinju, zbog toga što se u svim svojim naumima i planovima vezivao za Podlavlčensku Crnu Goru i Crnogorska Brda i Crnogorsku pravoslavnu crkvu.

Zato je iguman Mojsije krenuo u još žešću borbu protiv tih neistina, okreće se put Cetinja i Crnogorske autokefalne crkve. U tome mu je zdušno pomagao vojvoda Miljan Vukov, čija je pomoć doprinijela da preovlada želja za ujedinjenje sa matičnom Crnom Gorom, i zauvijek riješe i oslobode tih teritorijalnih pretenzija srpskih političara.

Morao je neukom narodu iguman Mojsije da objasni: u redu je ako je neko vjernik Srpske pravoslavne crkve, ali je u odbrani svojeg gledanja da Vasojevići pripadaju Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, često navodio izuzetno ubjedljiv argumenat, objašnjavajući, da je Srpska crkva anatemisana od Vaseljenske

Patrijaršije. Ta anatema bačena je na Srpsku pravoslavnu crkvu, koja nikad nije zvanično skinuta, zato što je car Dušan u naponu svoje moći napravio Srpsku episkopiju, odvajajući je nasilno od Ohridske arhiepiskopije.

U tom tumačenju da li su Crnogorci vjernici Srpske pravoslavne crkve, i da li je njihova Crkva autokefalna govori i izbor srpskih i crnogorskih vladika. Crnogorci su svoje vladike birali samostalno na glavarskim zborovima, bez ikakakvog tuđeg mišljanja u izbor vladike, dok je srpske vladike imenovao Sultan Hatišerifom, uz formalnu saglasnost Vaseljenskog patrijarha.

Istina je da Njegoš koristeći svoju pjesničku slobodu veliča srpstvo, najčešće identifikujući ga sa pravoslavljem. To je bezpogovorno mnogo kasnije protumačio dr. Slobodan Tomović, jedan od najboljih poznavalaca Njegoševog stvaralaštva, svojim nespornim naučnim metodama i autoritetom izvodi dokaze da Njegoš pojam Crnogorac koristi kad želi da ga nacionalno identifikuje, a Srbin je pojam koji Njegoš koristi samo, kad želi da naglasi crnogorsko pravoslavlje. Uostalom, ko je Njegoš po nacionalnosti, najbolje svedoče Njegoševa lični dokumenat, pasaport, u kojem rubrici nacionalnost: piše Crnogorac, kao i pasaporti njegovih saradnika, koji su u rubrici nacionalnost pisali Crnogorac.

Znači li to da je Njegoš Turčin, ako bi se tumačilo onako kako to tumače oni koji zbog Njegoševih stihova Njegoša smatraju Srbinom. Na podosta mjesta, koristeći svoju pjesničku nesputanost i metaforičnost veliča i Turke, prije svega u pjevanju svata Turčina, a da se ne govori o Mustaj Kadiji, kroz čije govorenje Njegoš opjeva svetu muslimansku vjeru i odu turskiam vladarima, kao i neponovljivu odu Stambolu, onakvu, kakvu nije spjevao nijedan islamizirani muhamedanac.

Zbog toga, oni koji mimo Crnogoraca svojataju Njegoša u pravu su samo u sljedećem: Njegoš je prije svega crnogorski, a onda svjetski, pa i srpski, jer se takvi umovi pojavljuju jednom u dva - tri vijeka.

Potpuno je jasno, odakle tolika nesamostalnost Carigradskog patrijarha u odlučivanju ko će biti vladika Srpske pravoslavne crkve, pošto niti je mogao niti smio sam da odluči bilo šta mimo Sultanove volje i saglasnosti Porte.

Zato stav i gledanje igumana Mojsija Zečevića o pripadanju Vasojevića Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, postepeno uspijeva da pravoslavlju u dolini Lima vrati vjeru u svoju Crkvu i svoje Crnogorske vladike, koje su Crnogorci sami na glavarskom zboru birali, pri čemu su vodili računa da njihove vladike budu iz uglednih crnogorskih bratstava.

Skoro deset godina ostao je iguman Mojsije uz vladiku Petra II, pomažući mu svojim iskustvom da riješi mnoge probleme, koji su zaokupljali Crnu Goru. Bilo je izuzetno važna pomoć iskusnog igumana Mojsija, kad je vladika Petar II počeo da gospodari Crnom Gorom i upravlja Crnogorskom pravoslavnom crkvom.

*
* *

Bilo je ponekad, ali izuzetno rijetko, i nesaglasje između vladike Petra II i igumana Mojsija Zečevića, naročito, kad je u jednom trenutku vladika Petar II razmišljao da batali sve što je započeo i otisne se u svijet, da se mane vladičanskog trona i gospodarenja Crnom Gorom.

Na poziv vladike Petra II Petrovića stiže iguman Mojsije iznenađen tim pozivom, jer je morao zbog toga poziva da odloži važan posao oko organizovanja škola u Gornjem Polimlju.

Čim stiže u Biljardu, đe su mu rekli da je trenutno Vladika, iguman Mojsije zateče umnog Vladiku duboko zamišljenog, pa pošto nazva Boga, priđe ruci da poljubi vladiku Petra II, koji trže ruku, pa reče Igumanu:

„Stani Igumane, možda ćeš od danas dobro razmisliti da li da mi priđeš ruci kao Vladići crnogorskom i Gospodaru Crne Gore“.

„Bog s tobom svijetli Vladiko, šta to bi jutros, te me dočeka ovako“?

„Ja sam odlučio da se manem ovoga posla, koji mi je namijenjen, i koji sam započeo, jer pred turskom silom, međusobnom crnogorskom krvavom svećanju, a najteže, što nemam moći da pomognem ovu junačnu, ali gladnu crnogorsku sirotinju. Moram se povući sa ovog mjesta, koje će neko bolji od mene zauzet i bolje rješavati svaku crnogorsku muku. Neću da uzaludno varam narodno nadanje, no je bolje da se izgubim neđe u svijet“.

„Kakvo je to zlomisleno razmišljanje, kumim te našim Stvoriteljom i svetim Đorđijem, tvojom krsnom slavom. Pa mi smo tek počeli da naziremo odbljeske slobode, koja nam je na dohvat. Moraju i Turci u jedan vakat popuštiti. Ničija nije gorela do zore. Jesi li Gospodare i sveti Vladiko o tome koga obavijestio“?

„Ne, no sam razmislio, da o tome ne glasim ništa, kako se ne bi uzbunili i oni koji me vole, i oni koji me ne vole“.

„E nećemo tako vala Gospodare - hrabro se usprotivi iguman Mojsije - dok o svemu tome ne kažu po koju i oni koji su ovoga časa spremni živote da daju za tebe i za Crnu Goru, i koji su bili onako zdušni, kad je prijetila opasnost da ne budeš izabran za duhovnog i svjetovnog Predvodnika ovog junačnog naroda“!

*
* *

Samoinicijativno, ne obraćući pažnju na Vladičinu ljutnju, pozva nekoliko perjanika, kojima zapoviđe, da pokupi sve glavare, da dođu u Biljardu.

Brzo se okupiše ugledni i junačni vojvode, serdari i čuveni crnogorski barjaktari, koji, kad im ispriča iguman Mojsije razloge što ih je pozvao, u jedan glas povikaše:

„Nećeš Gospodare mrdnut iz Crne Gore, dokle traje jednog Crnogorca, no ćemo i mi svi u svijet za tobom! Ostani na Cetinje, da se oko ovog slobodišta i uz tebe imamo oko koga kupit“!

Pošto sasluša energično reagovanje svih prisutnih, vladika Petar II, zbog brojnih lažnih dojava i ogovaranja, koja su stigla i do Ruskog cara Nikolaja I, kojim su željeli da ga unize njegovi neprijatelji, jer su smatrali kako mladi Crnogorski Gospodar i Vladika nije u stanju da stane na čelo ovog junačnog naroda, dobro se zamisli.

Poslije ovakvog reagovanja prisutnih, odluči da se mane te zamisli da napusti sve, sede i napisa pismo ruskom Caru Nikolaju I, do koga su stizale ove lažne glasine, u kojem je između ostalog naglasi:

„...znam da je do vašeg najvišeg saznanja o mome ponašanju samo je ono osnovano što se tiče mog očajanja. Istina je: videći da je nemoguće upravljati narodom bez pomoći, ja sam htio da bacim sve i da preuzmem putovanje po svijetu. Zahvaljujući nekolicini crnogorskih serdara, koji su se žestoko usprotivili mome naumu, a prije svega igumanu Mojsiju Zečeviću, koji mi se prvi put žestoko usprotivio, odlučio sam ipak da ostanem, i da dijelim sudbinu mojeg naroda“.

*
* *

Pošto se svojom umnošću, junaštvom i predvodničkom sposobnošću nametnuo kao neprikosnoveni vođa svoga kraja, iguman Mojsije okrenuo se kulturnom preporodu svoje pastve. Prije svega otvarajući škole po Vasojevićima, htio je da im ulije nemjerenu vjeru o njihovom nacionalnom opredjeljenju, propovijedajući na svakodnevnim liturgijama i skupovima da strogo vode računa, da pojam pravoslavlja nije obaveza da se bude zbog toga Srbin.

Takva filosofija da je pravoslavac na ovim prostorima Srbin, bila je naročito od velikog uticaja raširenog od brojnih doseljenika iz Raške oblasti i sa Kosova. Neobrazovanom narodu bilo je lako uliti u glavu da su Srbi, jer je za njih bio svako Srbin, koji se borio protiv islama. Tim srpstvom po Crnoj Gori, naročito je barjaktario Simo Milutinović, koji je i imao jakog uticaja na vladiku Petra II Petrovića Njegoša.

Tome je uveliko doprinijelo da se neuki narod identifikuje sa Njegoševim pjesničkim slobodam u kojima veliča Miloša Obilića, istoriji nepoznatu ličnost, kao i Njegoševo umjetničko stvaralaštvo, jer je Njegošev „Gorski vijenac“, tek izašao iz štampe, postao Sveto pismo, koje se na večernjim šedeljkama, na svim drugim skupovima čitao, jer je iguman Mojsije uspio da pribavi nekoliko primjeraka tek štampanog „Vijenca“. To je učinilo da je čak i svaki polupismeni seljak maltene znao „Gorski vijenac“ napamet, prihvatajući ga i učeći kao narodnu pjesmu, izgovarajući stihove kao molitvu u svakoj prilici.

Raširenim mitom o Kosovskoj srpskoj golgoti, Njegoševim srbovanjem kroz slobodu pjesničkog stvaralaštva, i kojem se nije baš moralo voditi računa o istorijskim istinama, oživjeli

su nikad istorijski potvrđeni epski stvoreni likovi, junaka iz Kosovskog boja.

Nikada nije potvrđeno niti u srpskim, niti u turskim arhivima postojanje Miloša Obilića, kojeg je pjesnik Njegoš podigao na nivo najznamenitijih junaka, a koji mu je bio personifikacija mržnje svega što dolazi od Osmanlija, uzdižući Miloša Obilića iznad legendarnih: spartanskog vojskovođom Leonida njegovog junačke podvige na Termopilima, i Rimljaninom Scevolom, koji je dokazujući svoju hrabrost gurnuo svoju ruku u vatru, dokazujući svoju istinu i da bi ga po tome upamtila istorija Starog Rima.

Osim u narodnoj mašti, nikada nije dokazano posojanje Jug Bogdana i njegovih sinova, niti postojanje Banović Strahinje, Srđe Zlopogleđe, Kosančić Ivana, Toplice Milana, Relje od Pazara...

Jedine istorijske ličnosti, koje su bezpogovorno postojale bile su knez Lazar Hrebeljanović, kojeg, kako bi mu dao što veću važnost narodni umotvorac dodaje titulu car, iako je bio samo knez malene kneževine nastale od komadanja Nemanjićke Srbije.

Istorijska istina bila je njegova mudra supruga, knjeginja Milica, koja je, poslije poraza na Kosovu spasavala što se spasti može, pokušavajući da umilostivi novog turskog sultana Bajazita, dajući mu u harem kćerku.

Uspijela je da nagovori svog sina Stefana da pristane da bude turski vazal, kome su za uzvrat priznali titulu despota. Despot Stefan Lazarević borio se kao vojnik sa svojim Srbima u turskim redovima, doprinoseći svojom konjicom turskim pobjedama, naročito u šajnoj pobjedi Turaka nad Tatarima kod Angore.

Vuk Branković, bez ikakve istorijske istine, proglašen je za glavnog srpskog izdajnika u Kosovskom boju. Po narodnom umotvorcu, morao je biti neko izdajica, jer se žestoko vjerovalo u srpsku nepobjedivost.

Iskrivljena istina, bolje rečeno propagirana neistina o izdaji Vuka Brankovića, lako se primala kao bezpogovorna neminovnost kod neprosvijećenog svijeta, naoružavajući narod patriotizmom i obavezom da se po svaku cijenu mora osvetiti Turcima, kako bi im se vratilo milo za drago zbog „ojađenog srpstva“. Narodni epski stvaralac dokazivao je, da nije bilo Vukove izdaje, Srbi ne bi doživjeli poraz na Kosovu.

Niko od tih pismenijih i polupismenih, da se ne govori o nepismenima nije shvatao značaj odluke igumana Mojsija Zečevića da ubijedi Vasojeviće da svi slave krsno ime Svetog Arhangela Mihaila, a ne kao do tada Svetog Savu. To je bio jedan od prvih i najvažnijih koraka, koje je učinio iguman Mojsije, radi nacionalnog osvješćenja žitelja Nahije i Gornjeg Polimlja.

Njegoš nije nigdje u svom stvaralaštvu pomenuo Svetog Savu, jer je znao da bi time mogao umnogome da potpomogne narastajuću poplavu izmišljenih, bez ikakvog osnova, legendi o Svetom Savi. To nije značilo da je Njegoš bio protiv Svetoslavlja, ali je bio za to da Svetosavlje bude samo onamo đe mu je mjesto.

*

* *

Skoro, po legendama, nije postojalo mjesto na teritoriji Crne Gore i Crnogorskih Brda, đe Sveti Sava svojom nadprirodnom moći nije učinio neko čarobno djelo, da pokoljenja pamte. Ta mjesta su obavezno dobijala ime po Svetom Savi: rijeka,

izvor, kamen, planinski vrh ili vijenac...Ta poplava Svetosavlja, počela je da smeta i vladici Petru II, i onima koji su ga bezpogovorno podržavali.

Samostalnost u Vladičinom vođenju Crnogorske pravoslavne crkve, imponovala je igumanu Mojsiju, pa se trudio da Vasojeviće i čitav prostor koji su zauzimali usmjeri prema njihovoj Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi i njihovom vjerskom poglavaru Petru II, koji je svojom umnošću, stvaralaštvom, filozofskim postojanjem počeo da postaje simbolom vjere i borbe za tu vjeru u cijeloj Crnoj Gori i Crnogorskim Brdima, pa i šire, među pravoslavnim Slovenima.

Mnogi preskaču činjenicu, da je u vrijeme Svetog Save, najveći dio teritorije, koju zauzima današnja Crna Gora bio katoličke vjeroispovijesti. Čak je i njegov otac Nemanja kršten kao katolik, da bi kasnije bio preveden u pravoslavlje. Kult Svetog Save počeo je da se širi kao plima, poslije turskog orgijanja i paljenja njegovih moštiju na Vračaru, u Beogradu.

Taj talas pripovijedačke plime došao je i u Vasojeviće, pa je umni iguman Mojsije imao podosta posla, pokušavajući da tu legendu opovrgne, nudeći prave argumente, o samostalnosti Crnogorske pravoslavne crkve.

Ne postoji nijedan validni dokumenat koji govori o boravku Svetog Save na ovim prostorima, pa je iguman Mojsije, inače nemjereno pravoslavac, htio da nauči svoje Vasojeviće da oni imaju i svoju Crkvu i svoje vladike, koji stoluju na Cetinju, a da pravoslavne svece, koji su zajednički u pravoslavlju, kao svoje doživljavaju svi pravoslavci, pa i Crnogorci, bez obzira, koja je pravoslavna crkva napravila kalendar.

Narod je u svojoj maštovitosti, uprkos takvim stavovima vladike Petra II i igumana Mojsija, nastavio je da stvara

legende, po kojima je dosta mjesta, bez ikakve osnove krstio dajući im imena po Svetom Savi, iako ni sam Sava Nemanjić nije znao da li ta mjesta postoje.

Igumanu Mojsiju bilo je mnogo stalo do toga da očuva svoje parohijane od islamizacije, pa makar se pisali kako sami hoće, samo da ne budu muhamedanci. Jasno je da je tada nacija i pojam nacije tek bio počeo da se formira, pa i ne čudi brojno lutanje po Vasojevićima, oko toga ko su nacionalno, uz veoma izraženo dualističko srpsko - crnogorsko vasojevičko poimanje nacionalne opredijeljenosti.

Umni narodni stvaralac epske poezije riješio je problem vasojevičkog nacionalnog dualizma, bez bilo kakvog pritiska, određujući Vasojeviće nacionalno, u pjesmi Kosovskog ciklusa o svom kulturnom junaku, Stevu Vasojeviću, koga narodni pjesnik u boj na Kosovu ispraća riječima, jasno opredjeljujući ko je Stevo Vasojević i njegova vojska nacionalno:

„...Udri s vojskom Vasojević Stevo,
a za njime ljuti Crnogorci,
porodice iz Vasojevića...”

Te stihove često je koristio iguman Mojsije, objašnjavajući da ne smije doći do narodne denacionalizacije, nego da ostanu to što jesu. Poznata je je i njegova kletva izrečena kod manstira Đurđevi Stupovi:

„Zaklinjem vas da ne zaboravite da smo mi Sloveni od istog korijena, kako vi često kažete, braća. Neka mi neko kaže od vas ima li u nekoj porodici sa dosta braće da se dva brata zovu istim imenom, pa vas zaklinjem da se manete tih praznih priča i obrnete onome što nam je svetinja: borba za naš časni krst i slobodu u našoj Crnoj Gori”!

Zbog toga je često dolazio u nimalo prijatne rasprave sa nepismenim, ali junačnim glavarima iz Vasojevića, izlazeći

iz tih razboritih razgovora uvijek kao čovjek, koji svojom argumentacijom nekad lakše a ponekad izuzetno teško, izlazi na kraj sa onima koji ne raspolažu nikakvim protivdokazom, kojim bi oborili Igumanove tvrdnje.

*
* *

O državničkoj mudrosti junačnog igumana Mojsija govori i mnogo promijenjena slika Vasojevića domošnjem i primijenom „Vasojevičkog zakonika u 12 točaka“. U vrijeme donošenja tog zakona mnoge evropske države oskudijevale su u zakonskoj legislativi, a malena oaza slobodarstva, Vasojevići, donijeli su Zakon, po kome će se vladati.

Najveći dio tih zakonskih normi donesen je oslanjanjem na običajno pravo Vasojevića. Kasnije se u nekim zakonskim normama Evropejaca, na osnovu običajnih prava iz Crne Gore, oživjele te norme običajnog prava u njihovim zakonima, ne pominjući da su proistekle iz običajnog prava crnogorskih Vasojevića.

Strogost u primjeni zakona naročito je dobro došla kao neprikosnovena obaveza, kako ne bi bila zloupotrebljavana slobodna, lična procjena u primjenjivanju i poimanja prava. To je bio glavni cilj igumana Mojsija da zakonske regule zažive i da se strogo poštuju.

Sud, koji je vodio iguman Mojsije, izricao je i izvršavao kazne na licu mjesta, uz prisustvo brojnih žitelja mjesta u kojem je bivalo suđenje, kako bi se svaki od prisutnih jasno ubijedio, šta ga čeka, ako bude počinitelj nekog nepočinstva, koje će biti sankcionisano po jednoj od točaka iz „Vasojevičkog zakonika“. Čak su, kad bi saznali za suđenje u nekom susjednom

selu, dolazili seljani iz drugih sela, da vide glasitog Igumana, i čuju njegove presude.

Svjestan je bio iguman da je Zakonik vrlo često rigorozan i drastično strog, ali prije svega imao je osnovni cilj, koji je propagirao umni Iguman: „Pravda za sve, ka za seljaka, ka za glavara, ka za svako svješteno lice, koje se nije uklapalo u propisane uzuse“.

Iguman Mojsije tvrdio je da su to osnovni elementi društvenog uređenja, a danas bez ikakvo ustezanja može se reći da je iguman Mojsije Zečević svojim „Zakonikom“ začetnik demokratije na ovim prostorima, koji danas pripadaju Crnoj Gori.

Nimalo ne čudi inventivnost i umno stvaralaštvo igumana Mojsija, koji je baštiniio slobodarstvo Vasojevića, koji su već krajem XVI vijeka počeli da se ponašaju, kao da turski okupatori ne postoje. Sami su birali svoje predvodnike, uvijek vodeći računa, da to budu junaci, koji svojim primjerom služe za ponos narodu iz kojega potiču, a iguman Mojsije svojim savjetima hrabrio je Vasojeviće, da sami sebi određuju stepen nezavisosti, od Osmanlija.

Vasojevićkim predvodnicima nije bilo stalo do toga kako da ih zovu i kako da ih tituliraju, jer su oni sami bili neko ko je sebi po ponašanju određivao zvanje: serdar, vojvoda, barjaktar..., što je narod bezpogovorno prihvatao diveći se tim neustrašivim ljudima.

Onim bratstvima nevasojevićkog porijekla i Vasojevićkom plemenu, koji su tog glavara prihvatili kao vođu, bilo je važno da taj njihov predvodnik bude čojski soj, da ima osećaj pravičnosti, i da će u slučajevima bilo kakvog nedjela, počinjenog od bilo koga iz bratstva i plemena postupati podjednako,

kako prema najbližijem, tako i prema onome sa kim se u tim trenucima srijeću po prvi put.

Naravno da su istorijske promjene i uslovi života uslovljavali ponašanje vasojevičkih predvodnika, ali jedno je ostalo nepromjenljivo: ljudski i časni odnos prema svima i pod rukovodstvom ugumana Zečevića i vojvode Miljana Vukova Vešovića spriječiti dalju islamizaciju vasojevičkog prostora.

Iguman Mojsije samo je nastavio takvo ponašanje, uz naglašenu privrženost Crnogorskim vladikama, uporno osluškajući reagovanje naroda, kako ne bi počinio nešto, što od njega ne bi bilo očekivano. U tome mu je naročito pomagao podukama vladika Petar I, svojom razboritošću, umnošću, smirenošću, istovremeno goropadnom, ako bi neko pokušao da na bilo koji način počini nepravdu njegovom napaćenom narodu. Takvu politiku prema igumanu Mojsiju i Vasojevićima, još prilježnije prihvatio je vladika Petar II.

*

* *

Bivajući svjetovni i duhovni poglavar svoga plemena, bez ikakvog uzmaka nosio je svoje pravoslavlje kao jemin kletvu, dobro vodeći računa da narod vasojevičkog kraja ni za stopu ne odstupi od časnog puta, trasiranog po uputstvima dva najumnija Petrovića, vladika Petra I i Petra II.

Crnogorsko slobodarstvo Vasojevića ni u čemu se nije razlikovalo od onog, koje je kao vihor nosilo Podlavlčensku Crnu Goru i Crnogorska Brda, pod vođstvom umnih vladika. Iguman Mojsije je samo ovaplotio tu ideju, koja je ponekad bila teško održiva, zbog turskog zuluma, jer su Vasojevići bili stiješnjeni između bihorskih Turaka, rožajskih begova i plavsko

– gusinjskih aga, koji nikad nijesu propuštali priliku da se navrame na vasojevičko slobodarstvo.

Magijskom vještinom iguman Mojsije vodio je svoje Vasojeviće, brodeći kroz turske zulume sa što manje žrtava i neprebolnih rana. To je uspijevao vraćajući lijepom riječi, kleptom, ponekad prisilom u pravoslavlje mnoge zalutale ljude uz dolinu Lima, boreći se protiv nadolazeće islamizacije.

Mnogi su pomišljali da je ta borba igumana Mojsija uzaludna, ali ta njegova opsjednutost pravoslavljem i Crnogorskom pravoslavnom crkvom, vratila je u staru, pračedovsku vjeru mnogo naroda, ponekad uspijevajući da ponovo hristijanizuje i nanovo krsti čitava bratstva, vraćajući ih samima sebi, vraćajući ih onamo đe su im bili korijeni.

U duhovnom otrježnjenju naroda umnogome mu je pomogao vladika Petar II, svojim primjerom, skromnog, ali istovremeno naujmnijeg mislioca sa svih balkanskih prostora i borca za pravoslavlje. Pomogao mu je vladika Petar II u očuvanju istine o istorijskom biću i kontinuitetu pri nacionalnom identifikovanju, polazeći od istorijskih istina, koje su neki htjeli da po svaku cijenu prebrišu, dokazujući da nema kontinuiteta između Duklje, Zete i Crne Gore, hoteći time da ponište dio istorije koji govori o postojanju stare hiljadugodišnje države na Balkanu – Crne Gore.

Promjenom šarenolikog slavljenja slave u svom plemenu, iguman Mojsije uspio da uspostavi neprekidni kontinuitet duhovnosti svoga plemena, koje je bilo počelo da slavi slave prema nekom tuđem uticaju. Bez nekog pritiska i prisile, iguman Mojsije je svojom smirenošću uspio da vaspostavi jedinstvo Vasojevića, istovremeno se umno obraćajući i onima koji nijesu etnički Vasojevići da prihvate osnovna načela pravoslavlja, koje je bilo vodilja u Igumanovom djelanju.

Toliko je ubjedljivo nastupao u opštenju sa svojim narodom u Vasojevićima, da su čak i Turci u dolini Lima počeli da prihvataju njegove nazore, stidljivo, ne javno, ali svjesni te neminovnosti, prihvataju ideje neminovnog vaspostavljanja države Crne Gore, nad ovim, samo formalno neslobodnim prostorima.

Bezkompromisno je, idući kroz narod uspijevao da svoje vjernike ubijedi kao je jedina prava istina, da su Crnogorci i da nemaju druge perspektive, nego vraćanje u okrilje svoje Matične države. U tome je imao bezrezervnu pomoć vojvode Miljana Vukova Vešovića i ostalih glavara, kojima je bilo dosta praznih obećanja, koja su dolazila sa raznih strana, u zavisnosti, ko je u tom trenutku želio da ostvari što jači uticaj na to najveće i najbrojnije crnogorsko pleme.

Manstir Đurđevi Stupovi, i pored turskog nastojanja da to onemoguće, ostao je centar duhovnosti, prosvjetarstva i patriotskih poduka, i onima koji su pokazivali ponekad znake kolebljivosti, ne znajući na koju stranu da se okrenu. Tu im je bio svesrdna pomoć u opredjeljivanju umni, junačni i obrazovani iguman Mojsije Zečević.

*
* *

Politički i kulturno jasno definisano sudbonosno je okrenuo Vasojeviće Crnoj Gori, sprječavajući brojne emisare, koji su htjeli da i Vasojeviće i čitav kraj okrenu prema, tada, još uvijek vazalnoj Srbiji, stalno nudeći slatkorječivo, kako je to najpreči put, da bi se objedinila braća.

Mnogi su pokušavali da igumana Mojsija vežu za Pečku Patrijatšiju, koju je iguman Mojsije poštovao kao dio sestrinske

pravoslavne crkve, ali njegova opsjednutost dvojicom vladika Petrovića, sa kojima je živio i uživao u njihovim slobodarskim idejama, jasno je odredio, da su žitelji Vasojevića duhovno i svjetovno neodvojivi dio Crne Gore i vjernici Crnogorske pravoslavne crkve.

Heterogena po sastavu stanovništva, njegova parohija postala je jednačina, lako rješiva, kad ima pametnog rješavača. Sva bratstva, koja nijesu vasojevičkog porijekla ošćala su se vrlo komforno u Vasojevićima i lako rješavali međusobne odnose i eventualne nesporazume.

To je bilo teško zamislivo u vrijeme prelaska Vasojevića iz Lijeve Rijeke u dolinu pored Lima. Praktično to je bilo nezamislivo u drugim sredinama, jer nijesu imali vođu, kao što je bio umni i mudri iguman Mojsije Zečević.

Mudri iguman Mojsije nije dozvolio da bilo ko i na bilo kakav način stvori jaz između Vasojevića, i onih, koji su došli da žive na teritoriji koju zahvata praktično jedna sedmina Crne Gore, a naziva se Vasojevićima, i nijesu svi porijeklom etnički Vasojevići.

Tako je pomogao da se definicija za pleme ne veže samo za genetske, daleke, možda i upitne korijene. Ostvario je, potvrdivši istinu, da je to teritorijalno, vjerski integrisana i intersno objedinjena cjelina, koja nastavlja život zajedno, kao da su od jednog korijena.

Tako ostvarene amalgamske veze među stanovništvom često su bivale čvršće nego neke, koje su tumačene kao genetsko nasljeđe među etničkim Vasojevićima. Primjera samoprijegornosti, požrtvovanja onih koji nijesu Vasojevići i onih koji jesu ima bezbroj.

U prvim kontaktima, po doseljavanju u dolinu Lima, đe su zatekli već naseljene Nevasojeviće, pomalo samohvalisavo

su etnički Vasojevići pokušavali da podvige i ljudovanje „dođoša“ prikažu kao svoje, dok konačno nije shvaćeno, da svaki pojedinačni svijetli primjer čojskog i junačkog ponašanja svakog pojedinca znači i slavu za čitave Vasojeviće.

Osim želje da Vasojeviće vrati u okrilje matične države, iguman Mojsije, postavio je sebi cilj da što više homogenizuje vasojevički kraj, objedinjujući ga duhom pravoslavnog hrišćanstva, vezanog za Crnogorsku pravoslavnu crkvu.

Nije se ustručavao, da se po svaku cijenu suprotstavi islamizaciji, koja je u Vasojevićima počela neđe pred kraj XVIII vijeka. Nije dozvoljavao da prođe bilo kakav skup, crkveni sbor, narodno veselje, slave i bilo koji drugi događaj na kome je bilo dosta naroda, a da svojim autoritetom ne spriječi lakovjerne da prijeđu na islam.

Nijesu islamizirani Vasojevići bili neka posebno velika opsanost za ostali narod, ali jeste mogućnost da pojedinačno pokušaju da nagrizu zdravo tkivo naroda, kao kad crv uđe u veliku jabuku.

Nije se mnogo Iguman mnogo osvrtao na upozorenja da mu neće možda istorija oprostiti takvo djelanje. On je činio to što je činio, tvrdo ubijeđen da radi za opšte dobro kraja i naroda u njemu, što se ispostavilo kao izuzetno opredjeljenje, jer je svoje Vasojeviće definitivno uputio na put koji je trasirao: samo sa Crnom Gorom i njenom sudbinom.

Legenda, koja je i u Vasojevića stigla su kletve vladike Danila, koji je proklinjao sve one koji su prihvatili islam, u tim trenucima identifikujući se kao da su pravi Turci. Prokletstvo i anatema, koju je vladika Danilo na brojne poturčene porodice bacio, prema legendi govori, da su se te porodice istražile, i da nijesu imavale nasljednika.

Dobro su to pamtili Igumanovi parohijani, pa su se bojali Igumanove kletve kao žive vatre. Nijesu pomagale brojne pogodnosti, koje su Turci nudili, pošto se narod bojao kletve duhovnika, čija je kletva imala neopisivu snagu, izazivajući strah kod naroda, ako bi se postupilo suprotno od onoga čemu ih je učio iguman Mojsije i zakletvom obavezivao.

*
* *

Iguman se bavio i stvaranjem epskih pjesama, koje su postajale toliko popularne, da je mnogo naroda mislilo da je to neka od onih brojnih pjesama, koje je stvorio anonimni narodni stvaralac. Zabilježeno je da je napisao oko pedesetak epskih, junačkih pjesama, vezanih za Vasojeviće.

Karakteristična je njegova epska pjesma „Boj na Sućesci“, opis jednog izuzetno teškog trenutka za Vasojeviće, kad su na prevaru pohvatani skoro svi viđeni glavari iz Gornjih Vasojevića i Nahije, pri čemu su Vasojevići u tjenacu Sućeska, kod sela Sućeska, na putu prema Murini, uspjeli da oslobode najveći broj zarobljenih glavara.

Stvaralačkim umijećem i nadarenošću, kao što su u svoje vrijeme činili Starac Milija, Tešan Podrugović, Raško hajduk i drugi poznati i nepoznati stvaroci, dramatično, slikovito i sa podosta metaforičnosti opisuje gorde sinove pored Lima u Gornjem Polimlju, kako se boriti za svoje neotuđivo pravo da budu svoji i na svome:

Nijet čini beže Ali – beže
od Gusinja više Kolašina.
Nijet čini suze prolijeva.
Za britku se sablju prihvataše:

„A tako mi dina i imana,
i turskoga posta Ramazana,
hoću dobar kurban učiniti.
Divan kurban za babovu dušu,
o Bajramu koji prvi dođe:
Okupiću ljute Arnaute.
Pregaziću pleme Vasojevo.
Što je muško pod mač udariti,
poharaću Đurđeve Stupove.
Pogubiću crne kaluđere,
i Mojsila starog igumana,
što je moga saktisao baba.
Ni mrtva ga požaliti neću.
Groba ću mu junak bastisati,
jer on znade sitne knjige pisat.
Ne šalje ih caru u Stambolu,
već ih šalje moskovskome kralju...”

Naravno, zbog dužine pjesme navedeni su samo stihovi, koji govore koliko je pravoslavno središte Vasojevića Đurđevi Stupovi i iguman Mojsije bili veliki turski problem, nerješiva zagonetka. Nijesu mogli nikako da shvate da narod u Nahiji i Gornjim Vasojevićima Igumana poštuje kao da je božanstvo, pri čemu u svakome svom postupku, osim neiskazivog junaštva, pokazuje kako jedan čovjek može okrenuti cijelo pleme, ne poštujući porobljivače, kao da ne postoje, iako mu je u svakom trenutku prijetila ogromna opasnost od Turaka. Prosto nijesu mogli da shvate koliko ga narod voli i poštuje.

Poslije žestokoga boja i strašne pogibije turske iguman Mojsije pri samom kraju, slaveći pobjedu vasojevičkih Crnogo-

raca, potpomognutih dolaskom serdara Jola Piletića sa svojim Piperima u pjesmi kaže:

„...Ljuto kune beže Ali – beže:
„Vasojevo, gnjezdo jastrebovo,
Karadagu kapijo na gradu.
Kleta stražo na Krajini ljutoj,
od Kosova do sudnjega dana,
te Kosovo kajat ne prestaše,
kosovski ih jadi zadesili!
Vuksan Leka munja te spržila!
Što mi ubi brata rođenoga,
ubila te memla od kamena!
Crna Gora, posavide krila,
ne naleći na arslana ljuta.
Ako si mu oči izvadila,
Nijesi mu glavu ukinula!

*

* *

Jedna dilema, koja je ispunjavala sve one koji su pomno izučavali neumrlag Njegoša i njegov „Gorski vijenac“ ostala je nerazriješena.

Podosta autora misli da je najumnija ličnost iz „Gorskog vijenca“ iguman Stefan ustvari pjesnički nacrtani iguman Mojsije Zečević, dok su sve ličnosti iz „Gorskog vijenca“ uglavnom istorijski poznati junaci i neupitni borci za crnogorsku slobodu i pravoslavnu vjeru.

Ako se govori o tome da li je Njegoš po liku igumana Mojsija stvorio svoga mudrog igumana Stefana, može se reći

da je u pojedinim svojim opservacijama skoro potpuno preslikao igumana Mojsija, sa njegovim specifičnostima, osim sljepila igumana Stefana i 80 godina koje je imao iguman Stefan u „Vijencu“, dok je tada iguman Mojsije bio u punoj ljudskoj snazi.

Iguman Mojsije, koji je po svojoj umnosti, mudrosti, duhovnosti i filozofskim poimanjem svega oko sebe, bio daleko ispred svoje sredine i vremena, kao što je iguman Stefan svojom mudrom glavom prebiraio „svijet na rešetou“, odskačući svojom sijedom, prepametnom glavom od crnogorske prošćnosti.

Bliskost između Njegoša sa igumanom Mojsijem u svemu što je značilo napredak Crne Gore upućuje na to, da je Njegoš na neki način htio da ovjekovječi sve ono što je iguman Mojsije činio za Crnu Goru i Crnogorsku pravoslavnu crkvu.

Podosta vrlina, koje pošeduje iguman Mojsije su skoro preslikane kroz lik i poimanje života igumana Stefana. Ipak se ne može sa velikim dozom sigurnosti tvrditi da je iguman Mojsije Njegošev iguman Stefan. Ali zato ima mnogo sličnosti.

I jedan i drugi iguman i Stefan i Mojsije otjelotvorenje su nataložene mudrosti i umnosti crpljene iz naroda, tokom dugih životâ, pa bi to moglo da bude indikativno, ko je Njegošu iguman Mojsije bio „model“ za svoga igumana Stefana. Paćenički i isposnički živeći, odričući se svega ovozemaljskog uživanja iguman Mojsije svojom životnom slikom mnogo liči na igumana Stefana.

Kako iguman Stefan ne umije da se zaplaće, prolazeći kroz nebrojene muke i patnje, a koji bi od radosti „plakao da umije“, tako i iguman Mojsije zaboravio je da pusti suzu, jer mu se u očima smrsla. Da je plakao zbog nebrojenih pogibija i bolí u njegovim Vasojevićima, ne bi sušio obraza.

Dijalog igumana Stefan i vladike Danila na Božićnom svečarenju liči na one priče, koje je monološki vodio iguman Mojsije Zečević na vasojevičkom okupljalištu, kad je pripremao svoje parohijane, da očekuju da će biti „borba neprestana“, ako se želi doći do slobode. Da upamte, da je život jeftiniji od iskonske vjere i slobode, od kojih nema ništa svetije.

Dok je iguman Mojsije bio od onih, koji su žalili za prelomljenim džeferdarom (kao Vuk Mandušić iz „Gorskog vijenca“ „...ža mi ga je brata rođenog...“), bivajući spreman da sa sabljom i džeferdarom pridruži se u svakom trenutku vasojevičkim jurišlijama na Turke, ne zapostavljajući ni po koju cijenu da posvršava i duhovničke obaveze, dotle iguman Stefan u tami vječnog mraka, koja ga je spopala zbog sljepila, svoju manjkavost nadoknađuje najumnijim filozofskim premišljanjem o životu na zemaljskom šaru, dijeleći umne savjete vladici Danilu i proćim Crnogorcima.

Koliko je poeta Njegoš htio da naglasi opravdanost odluke da iguman Mojsije, u dogovoru sa vladikom Petrom II buduća svještena lica šalje na školovanje u kijevskim bogoslovijama, govori dio monologa igumana Stefana:

„...Slavio sam božić u Vitlejem,
slavio ga u Atonsku Goru,
slavio ga u sveto Kijevo,
al je ova slava odvojila...“

Za poetu i filozofa Njegoša, Kijev je sveti grad, u tada najpravoslavnijoj slovenskoj zemlji, đe će se mladi, budući crnogorski duhovnici školovati za crkvena zvanja, kako bi se učili teološkim dogmama, da bi služili svojoj Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, i da dobrano upamte poduke, da su ostale

pravoslavne crkve sestriinske crkve, bez prava da nameću svoje dogme ostalim pravoslavnim crkvama.

Moguće je da je iguman Mojsije mladome Crnogorskom vladici, neumrlom Njegošu, bio inspiracija za lik igumana Stefana. Ako jeste potpuno je u pravu. Ako nije, ostaće istorijska istina da više neće u Crnoj Gori postojati dva sličnija igumana, oba etaloni za umnost, mudrost, dostojanstvo, pravičnost i nepresahlu borbu za pravoslavno hrišćanstvo.

Životni put igumana Mojsija završio je nenadano, kad je pošao uz Limsku dolinu, na uobičajeni obilazak svojih parohijana. Svratio je u rodnu Vinicku, i otišao da noći kod svojih rođaka u zaseoku Ljute. Ujutru su izbezumljeni rođaci videli da je Iguman umro, vjerovatno od srčanog udara.

Sahranjen je pored ulaza u manastir Đurđevi Stupovi, da uz ostale vasojevičke junake, koji tu vječno počivaju, da budu neprestana straža Manastiru, za koji su, u njegovu odbranu prolili mnogo svoje, a još više dušmanske krvi.

Na vječni počinak su ga ispratili uz nemjereno žalovanje cijela Nahija i Gornji Vasojevići, na čelu sa vojvodom Miljanov Vukovim Vešovićem, koji se nad odrom neumrlog Igumana obavezao, da nema te sile, koja će ga spriječiti, da nastavi crnogorskom vertikalom, koju je tako mudro trasirao iguman Mojsije Zečević.

Nije dočekao da mu se ispuni najveća želja, da se Vasojevići vrata u okrilje svoje matične države Crne Gore. Taj Igumanov zavjet ispunio je vojvoda Miljan Vukov Vešović 1858. godine, ispunjavajući zakletvu, koju je dao nad odrom igumana Mojsija Zečevića.

O AUTORU

Prvo jutro poslije Đurđeva dana, U Lubnicama preteškog ratnog ljeta 1941. godine, na predačkom ognjištu Maksima Radomirovog Ojdanića počeo je svoj životni kurikulum, ugledavši nesagledivu ljepotu lubničkog obzorja i bjelašičkog donebesja novorođeni Crnogorac. Tek rođeni mališan bio je odmah „počastvovan“ četničkom oružanom pratnjom, koja je njegovu majku i još petoro djece sa majkama sprovela do manastira Đurđevi

Stupovi, đe je pakosteći komunistima i simpatizerima Revoluciji, kako bi ih diskreditovali pred ostalim Revolucionarima, koji ni prije ni poslije rata nijesu bili „precrkli“ za religioznim obredima.

Po svecu, o kojem je rođen, novorođenom Crnogorcu dadoše ime Đorđije, na insistiranje izuzetno religioznog strica Bogdana.

Teške poratne dane uslovljene bolešljivošću i opštom nemaštinom đetić provodi u rodnim Lubnicama, učeći prva

slova iz bukvara i otadžbinske ljubavi, u jednoj, od rijetko očuvanih brvnara, od njemačkog i italijanskog bombardovanja, pretvorenoj u Osnovnu školu.

Prvi učitelj bio mu je dobrodušni, priučeni učitelj, seljak, koji je prije rata bio završio pet razreda gimnazije. U Lubnicama završava tri razreda osnovne škole, da bi se potom preselio sa roditeljima u Ivangrad (Berane). Tu dovršava osnovno i gimnazijsko naukovanje, kao jedan od najboljih đaka svoje generacije. Inženjerske studije završio je u Beogradu, na Tehnološkom fakultetu, čime se posebno ponosi.

Radni vijek proveo je radeći u užoj Srbiji i na Kosmetu, da bi najveći dio svog radnog vijeka proveo u Ivangradu (Beranama) i Titogradu (Podgorici), obavljajući čitav niz odgovornih poslova, kao tehnički direktor i direktor u firmama, koje su u vrijeme njegovog rada u njima bile izuzetno uspješne radne organizacije.

Objavio je više književnih prikaza i eseja i niz naučnih radova iz oblasti tehničkih nauka. Sa grupom inženjera i tehničara iz Kombinata aluminijuma koautor je obimne studije „Zagađenost zetske ravnice“.

Objavio je knjige „(Ne)poznate Lubnice“, „Vasojevići i Cetinje“ i romane „Žeđ krvi“ i „Na raskršću“. Pored toga objavio je feljtone: „Vojvoda Miljan Vukov i njegovo vrijeme“, „Crnogorska vertikalna igumana Mojsija Zečevića“ i „Krvna osveta u Crnoj Gori i Ševernoj Albaniji“. Ovo mu je peta knjiga pod naslovom „Iguman Mojsije“.

O njegovo stvaralaštvu govorili su i pisali: Ratko Delečić, Milivoje Obradović, dr.Božidar Šekularac, Borislav Cimeša, Sreten-Ćeno Zeković, Branko Babović, dr.Draško

Došljak, Braho Adrović, Rade Ilić, Tufik Softić, Sonja Korać,
dr.Čedomir Bogićević, Čedomir Lješević, Tomislav Kusovac,
Ljubomir Mudreša, Cico Popović, Danilo Čelebić, dr.Goran
Sekulović...

Živi i stvara u Podgorici, koju je prigrlio kao svoje Berane.